

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

AISTĖ ULICKIENĖ
(Teisė ir policijos veikla)

VAGYSČIŲ JONAVOS RAJONE KRIMINOLOGINĖ
ANALIZĖ
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lekt. dr. Tomas Rudzkis

Vilnius, 2009

TURINYS

TURINYS.....	2
IVADAS.....	3
1 DALIS. VAGYSTĖ KAIP NUSIKALSTAMA VEIKA IR JOS VIETA BENDROJE NUSIKALSTAMUMO STRUKTŪROJE.....	5
2 DALIS. VAGYSČIŲ PRIEŽASTINGUMAS	14
3 DALIS. VAGYSČIŲ JONAVOS RAJONE KRIMINOLOGINIS TYRIMAS.....	18
4 DALIS. VAGYSČIŲ PREVENCIJA	44
IŠVADOS.....	51
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	53
ANOTACIJA.....	56
SANTRAUKA.....	57
PRIEDAI	58

IVADAS

Temos aktualumas. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 str. reglamentuoja nuosavybės teisę¹. Tai viena pagrindinių žmogaus teisių, kuri, deja dažnai pažeidžiama. Nusikaltimai nuosavybei sudaro didžiausią nusikalstamumo struktūros dalį. Turtinių nusikaltimų visais laikais ir visose visuomenėse buvo didelis skaičius. Kaip besikeistų visuomenė, šių nusikaltimų problema išlieka aktuali. Pastebėtina, kad vienas iš pagrindinių turtinių nusikaltimų priežastingumo veiksnių yra ekonominė situacija valstybėje, todėl, ekonominei situacijai blogėjant, turtinių nusikaltimų, o ypač vagysčių, tema tampa dar aktualesnė.

Kaip tyrimo objektas pasirinktas dažniausiai padaroma nusikalstama veika – vagystės Jonavos rajone. Vagysčių kriminologinės analizės pateikimas aktualus nes:

- vagystės sudaro didžiausią dalį visų nusikaltimų;
 - vagystės metu nukenčia ne tik turto savininkas, bet ir kiti asmenys, kurie netenka tam tikrų finansinių – ekonominių galimybių;
 - vagysčių latentiskumas yra gana didelis, nes nukentėjusieji asmenys, nesitikėdami pagalbos, nesikreipia į policijos institucijas;
 - visuomenė, deja, neskiria pakankamai dėmesio šios nusikalstamos veikos užkardymui.
- Tokios vagystės dažnai priskiriamos prie vadinamojo „tradicinio“ nusikalstamumo, kaip vieni seniausių visuomenėje esančių nusikaltimų. Nusikaltimai nuosavybei, o ypač vagystės, kitaip nei smurtiniai nusikaltimai, tampa kasdieniu reiškiniu, nesukeliančiu rezonanso visuomenėje. Toks visuomenės požiūris į vagysčių užkardymą keistinas.

Šie argumentai paskatino išstudijuoti teisės aktus, reglamentuojančius vagystes, išanalizuoti specialiąją literatūrą, atlikti empirinį tyrimą.

Darbo temos naujumą sąlygoja tai, kad nėra mokslinių darbų, skirtų vagysčių Jonavos rajone kriminologinei analizei. Kadangi šis rajonas yra specifiškas, besiribojantis su Kauno, Kaišiadorių, Kėdainių, Ukmergės ir Širvintų rajonais, o tai sąlygoja intensyvią žmonių migraciją, krovinių tranzitą, sudaro palankias sąlygas rezonansiniams nusikaltimams.

Pastebėtina, kad vagystes kriminologine prasme nagrinėjo rusų kriminologai, tokie kaip A.I.Gurov, B.Cholst, kurie yra aprašę vagių subkultūros požymius, pateikę vagystes darančių asmenų tipus, jų veiklos principus. Pastebėtina, kad yra atlikta nedaug kriminologinių tyrimų, kuriuose būtų analizuojama vagystes darančių asmenų asmenybės kriminologinė analizė, vagysčių aukų kriminologinė analizė.

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014.

Darbe nagrinėjama **problema** – nėra Jonavos rajono specifiką atitinkančių mokslinių tyrimų apie vagystes, todėl nežinoma vagysčių šiame rajone kriminologinė struktūra.

Darbo objektas – vagystės Jonavos rajone 2006 m. sausio mėn. - 2008 m. gruodžio mėn.

Darbo tikslas – pateikti vagysčių Jonavos rajone kriminologinę analizę.

Darbo uždaviniai:

- apibrėžti vagystės sampratą bei jos vietą bendroje nusikalstamumo struktūroje, pateikti vagysčių klasifikaciją;
- išanalizuoti vagysčių priežastingumą;
- pateikti vagystes darančių asmenų kriminologinę analizę bei vagysčių aukų viktimologinę analizę;
- pateikti vagysčių prevencijos programų apžvalgą ir, atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, pasiūlyti vagysčių prevencijos priemones.

Metodai. Rengiant magistro baigiamojo darbo teorinę dalį naudojami mokslinės literatūros ir teisės normų bei teismo sprendimų analizė, apibendrinimo, lyginamasis, sisteminės analizės metodai. Magistro baigiamojo darbo empirinio kriminologinio tyrimo metodologija aprašoma atskiroje darbo dalyje.

Hipotezė. Vagystės yra dažniausiai Jonavos rajone daromos nusikalstamos veikos. Kadangi šių veikų skaičių ypačingai lemia prevencinių priemonių taikymo efektyvumas, vagysčių kriminologinė analizė padeda parinkti efektyvias prevencines priemones šių nusikalstamų veikų užkardymui.

Darbo šaltiniai. Magistro baigiamajame darbe remtasi Lietuvos Respublikos teisės normų aktais, reglamentuojančiais nusikaltimus nuosavybei, naudoti ikiteisminių tyrimų duomenys bei teismų sprendimų duomenys, o taip pat baudžiamosiose bylose esanti informacija. Teorinės dalies medžiaga paremta teisės mokslininkų J.Bluvšteino, V.Justickio, A.Drakšienės, A.I.Gurovo, B.Cholsto darbais. Aprašant tyrimo duomenis darbo dalyje apie kišenvagysčių aukas, remtasi R.Uscilos darbais. Metodinė ir tyrimo dalis paremta R.Tidikio darbais.

Praktinė ir teorinė darbo reikšmė. Dabartinė baudžiamoji politika beviltiškai stengiasi užkirsti kelią vagystėms baudžiamojo kodekso normų ir kelių, gilesniu kriminologiniu tyrimu nepagrįstų, teisės aktų pagalba. Todėl šia prasme vagysčių kriminologinis tyrimas Jonavos rajone yra naujas tyrimas. Jo metu gauti rezultatai gali būti panaudoti vagysčių prevencijai Lietuvos Respublikoje tobulinti.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, 4 dalys, iš kurių dvi yra teorinės, o kitos dvi empirinio tyrimo, suformuojamos išvados bei pasiūlymai, pateikiamas naudotos literatūros sąrašas, santrauka užsienio kalba.

1 DALIS. VAGYSTĖ KAIP NUSIKALSTAMA VEIKA IR JOS VIETA BENDROJE NUSIKALSTAMUMO STRUKTŪROJE

Vagystės samprata baudžiamosios teisės ir kriminologine prasme

Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas (toliau – LR BK), nustato baudžiamąją atsakomybę už veikas, kuriomis kėsiamasi į nuosavybę. Veikos, kuriomis kėsiamasi į nuosavybę, vadinamos nusikaltimais nuosavybei. Lietuvos Respublikos baudžiamųjų įstatymų analizė leidžia suformuluoti tokią nusikaltimų nuosavybei sampratą – tai tokios baudžiamojo įstatymo numatytos veikos, kuriomis kėsiamasi į savininko ar kito asmens, valdančio turtą pagal įstatymus ar sutartį, teisę valdyti, naudotis ar disponuoti turtu². Visų nusikaltimų nuosavybei objektas yra nuosavybė, t.y. savininko, kaip subjektyviųjų teisių į turtą turėtojo, teisė valdyti, naudotis ir disponuoti turtu. Pastebėtina, kad pvz., Rusijos Federacijos Baudžiamasis kodeksas vagystę įvardina kaip „slaptą svetimo turto pagrobimą“, Vokietijos baudžiamieji įstatymai nurodo, kad vagystė yra „kai kas nors pagrobia svetimą kilnojamąjį daiktą, turėdamas tikslą jį neteisėtai pasisavinti“³.

Tarp nusikaltimų nuosavybei, dažniausiai pasitaikantis yra vagystė. Žvelgiant į statistiką⁴ matyti, kad laikotarpiu nuo 2006 m. iki 2008 m. didžiąją dalį, t.y. 47,37 proc., visų nusikalstamų veikų sudarė vagystės. Baudžiamojoje teisėje vagystė – tai slaptas ar atviras, neatlygintinas svetimo turto pagrobimas, turint tikslą jį pasisavinti, t.y. pagrobtą turtą valdyti, naudotis ir disponuoti juo kaip savu⁵.

Analizuojant vagysčių kriminologinę charakteristiką, tikslinga pateikti vagystės, kaip nusikaltimo, sampratą baudžiamosios teisės prasme, kadangi tik tiksliai nustatant tokių nusikalstamų veikų sudėtį ir jų požymius, įmanoma gilesnė šios nusikalstamos veikos analizė kriminologine prasme.

Žvelgiant į K.Jovaišo nusikaltimų nuosavybei skirstymą: 1) grobimai (vagystė, plėšimas); 2) veikos, kuriomis siekiama gauti turtinės naudos (turto prievartavimas, radinio pasisavinimas); 3) turto sunaikinimas ar sužalojimas⁶, vagystės priskirtinos prie grobimų. Vertinant pagal J.Nociaus nusikaltimų nuosavybei klasifikaciją: 1) susiję su nusikalstamu praturtėjimu; 2) nesusiję su nusikalstamu praturtėjimu, bet darantys materialią žalą⁷, vagystės priskirtinos prie nusikalstamų veikų, susijusių su nusikalstamu praturtėjimu. Paminėtina, kad vagystės nusikaltimų nuosavybei

² Abramavičius A., Bieliūnas E., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga.- Vilnius: Eugrimas. 2000. 333 p.

³ Drakšienė A., Stauskienė E. Nusikaltimai nuosavybei Lietuvos, Rusijos ir Vokietijos baudžiamuosiuose įstatymuose. Mokomoji priemonė. Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 1999. p. 39.

⁴ Statistiniai duomenys gauti iš www.vrm.lt pateikiamos kriminologinės statistikos. Prisijungimo laikas: 2009-11-30.

⁵ Abramavičius A. ir kt. Baudžiamoji teisė: specialioji dalis. – 2-asis papild. leid. – Vilnius: Eugrimas, 2001 – p. 344.

⁶ K.Jovaišas. Nusikaltimai nuosavybei//Teisės problemos, 1995. Nr. 3 p. 22.

⁷ Drakšienė A., Stauskienė E. Nusikaltimai nuosavybei Lietuvos, Rusijos ir Vokietijos baudžiamuosiuose įstatymuose. Mokomoji priemonė. Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 1999. 69 p.

sistemoje galima skirstyti ir pagal kitus kriterijus: šių nusikaltimų objektą, kitus objektyviosios ar subjektyviosios pusės požymius⁸.

Vagysčių dalykas – konkretus svetimas turtas. Priklausomai nuo turto vertės, vagysčių dalykas skirstomas į kelias kategorijas:

- 1) nedidelės vertė – kai jo suma viršija 1 minimalų gyvenimo lygį (toliau – 1 MGL), bet neviršija 3 MGL;
- 2) vertingas, kai jo vertė viršija 3 MGL, tačiau neviršija 250 MGL;
- 3) labai vertingas – kai jo vertė viršija 250 MGL.

Pažymėtina, kad tam tikros neteisėtos veikos, kurių metu padaryta turtinė žala yra mažesnė nei 1 MGL, pavyzdžiui 20 Lt vertės turto vagystė, nepripažįstamos nusikalstamomis. Dėl tokių veikų atsiranda administracinė atsakomybė, šiuo atveju pagal Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – LR ATPK) 50 str., išskyrus tuos atvejus, kai vagystė turi kvalifikuojamuosius požymius, pvz. įsibrovimą į gyvenamąją patalpą (šiuo atveju veika kvalifikuojama pagal LR BK 178 str. 2 d.).

Vagysčių objektyviosios pusės požymis – veika, pasireiškianti veikimu. Vagystės sudėtis yra materiali. Jos objektyviąją pusę sudaro 3 elementai: įstatyme aprašyta, priešinga teisei veika; dispozicijoje numatyti žalingi padariniai, pasireiškiantys materialinės žalos padarymu; priežastinis ryšys tarp priešingo teisei elgesio ir padarinių. Vagystės objektyviosios pusės būtinas požymis dažnai yra nusikaltimo padarymo būdas (slaptas ar atviras). Nusikaltimo baigtumo momentas priklauso nuo nusikaltimo sudėties – atsiradus nusikalstamos veikos sukeltiems padariniams⁹.

Subjektyviajai vagysčių pusei būdinga tik tiesioginė tyčia. Kaltininkas supranta, kad neteisėtai kėsina į svetimą nuosavybę, numato, kad savo veiksmais savininkui ar jo teisėtam valdytojui padarys turtinės žalos, ir to nori. Dauguma vagysčių padaromi savanaudiškais motyvais. Pagrindinis tokių nusikaltimų tikslas – gauti naudos nusikalstamu būdu užvaldant svetimą turtą¹⁰.

Vagysčių subjektas – 14 metų amžiaus pakaltinamas asmuo. Įstatymų leidėjas, nustatydamas vagystės subjekto amžių, rėmėsi šios nusikalstamos veikos akivaizdžiu pavojingumu ir neteisėtumu, todėl darė prielaidą, kad būdamas 14 metų amžiaus asmuo jau gali visapusiškai suvokti ir įsisąmoninti baudžiamojo įstatymo draudimus. Toks asmuo jau suvokia, kad daro nusikaltimą nuosavybei – vagystę, ir supranta žalingus to padarinius¹¹. Kriminologinė vagystės subjekto charakteristika plačiau pateikiama trečiojoje darbo dalyje.

⁸ Drakšienė A., Stauskienė E. Nusikaltimai nuosavybei Lietuvos, Rusijos ir Vokietijos baudžiamuosiuose įstatymuose. Mokomoji priemonė. Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 1999. p. 25.

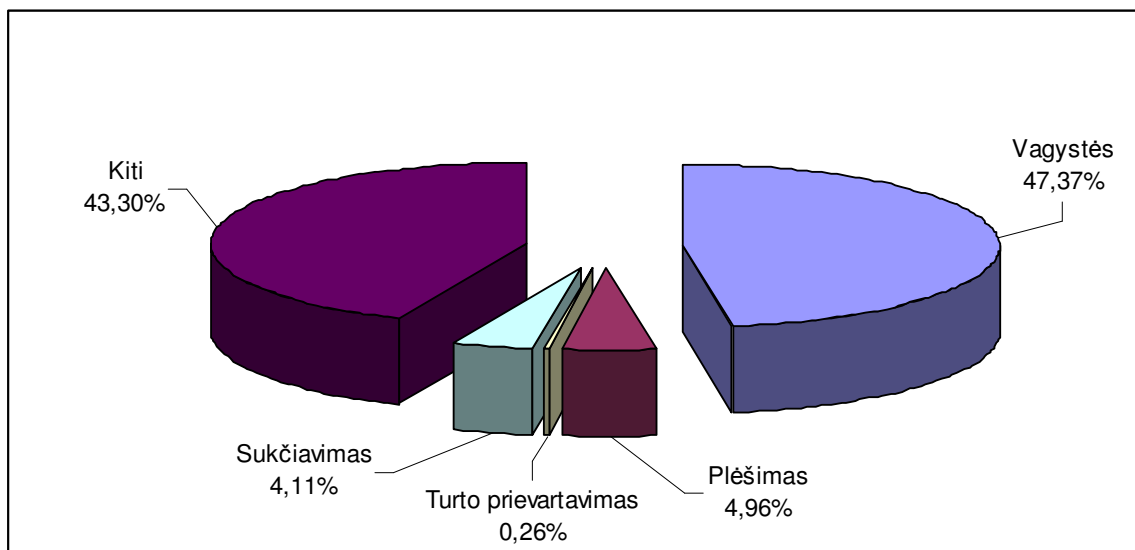
⁹ Abramavičius A., Bieliūnas E., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga.- Vilnius: Eugrimas. 2000. p. 337-349.

¹⁰ Ten pat.

¹¹ Ten pat.

Kriminologinės statistikos duomenimis Lietuvoje 2006-2008 m. užregistruota iš viso buvo 233986 nusikalstamų veikų¹². Didžiąją dalį visų nusikalstamų veikų bendroje nusikalstamumo struktūroje užima turtiniai nusikaltimai. Pastebėtina, kad per tą patį laikotarpį vagysčių užregistruota 110830, o tai sudaro, kaip jau minėta, 47,37 procento visų nusikalstamų veikų; plėšimų užregistruota 11597, o tai sudaro 4,96 procento visų nusikalstamų veikų; turto prievartavimų užregistruota 613, o tai sudaro 0,26 procento visų nusikalstamų veikų; sukčiavimų užregistruota 9622, o tai sudaro 4,11 procento visų nusikalstamų veikų.

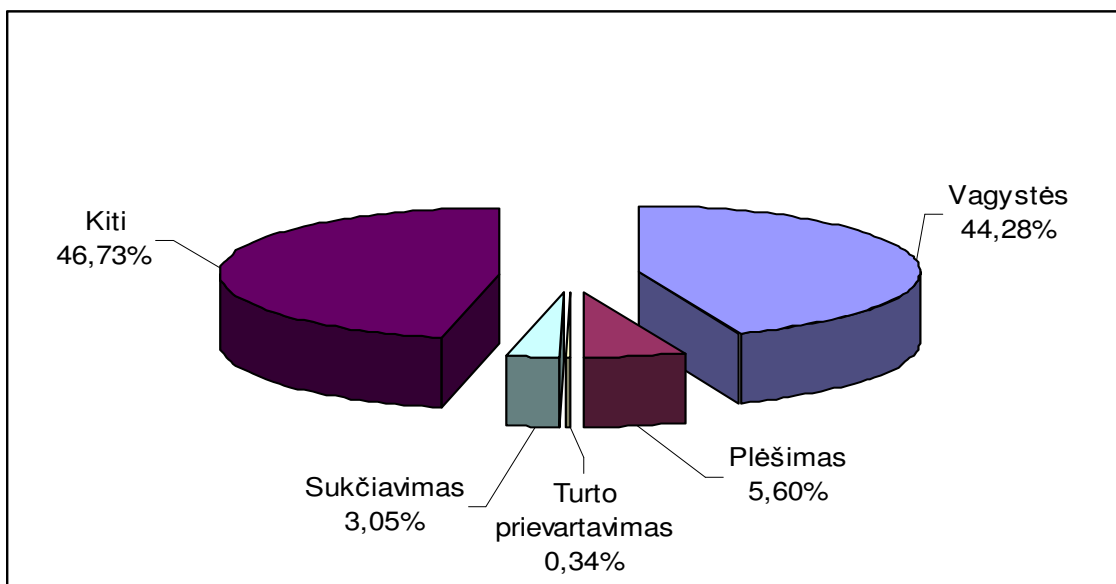
**1 paveikslas. Nusikalstamų veikų- vagysčių dalis bendroje nusikalstamų veikų struktūroje
2006-2008 m. (duomenys proc.)**

Tuo tarpu Jonavos rajone vagystės sudarė 44,28 proc. visų nusikalstamų veikų, plėšimai – 6 proc., turto prievartavimai – 0,34 proc., sukčiavimai – 3,05 proc. Kaip matyti, skaičiai labai panašūs į Lietuvos vidurkius.

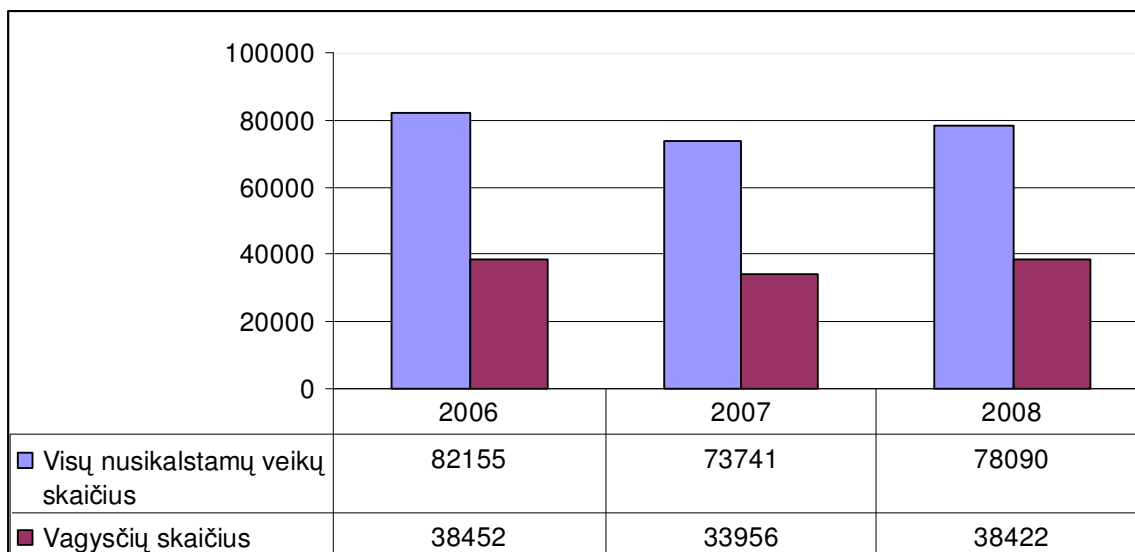
¹² Pagal statistinius duomenis, pateiktus Nusikaltimų prevencijos Lietuvoje centro interneto puslapyje <http://www.nplc.lt/sena/stat/nus/nus14.htm> [žiūrėta 2009-04-16].

2 paveikslas. Nusikalstamų veikų- vagysčių dalis bendroje nusikalstamų veikų struktūroje Jonavos rajone 2006-2008 m. (duomenys proc.)

Bendrojo registruoto nusikalstamų veikų skaičiaus kitimo tendencijos Lietuvoje labai priklauso nuo vagysčių skaičiaus.

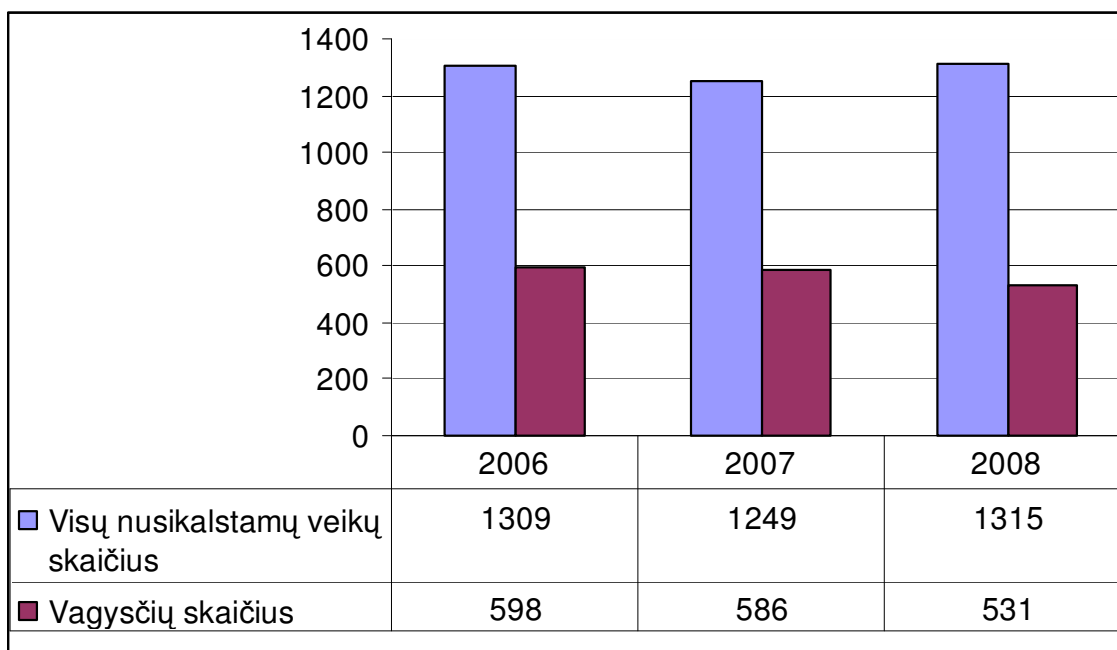
3 paveikslas. Nusikalstamų veikų ir vagysčių skaičiaus palyginimas 2006-2008 m. (absol. skaič.)

Iš pateiktų statistinių duomenų matyti, kad 2007 m. sumažėjęs vagysčių skaičius 2008 m. vėl pasiekė 2006 m. lygį.

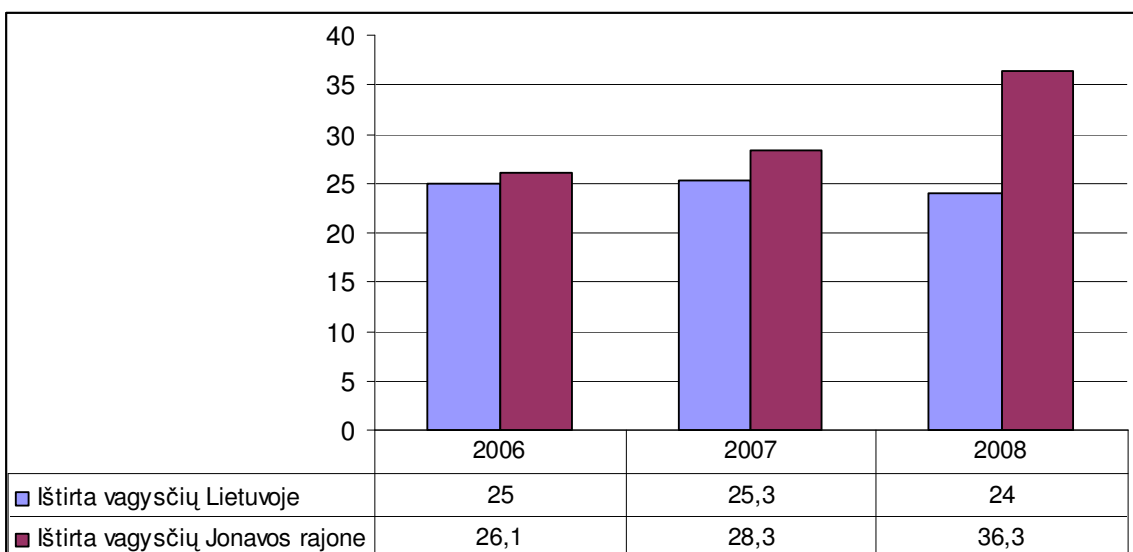
Tuo pačiu laikotarpiu Jonavos rajone 2006 m. buvo užregistruotos 1309 nusikalstamos veikos, iš jų 598 vagystės, 2007 m. užregistruotos 1249 nusikalstamos veikos, iš jų 586 vagystės, 2008 m. užregistruotos 1315 nusikalstamos veikos, iš jų 531 vagystės.

4 paveikslas. Nusikalstamų veikų ir vagysčių skaičiaus palyginimas Jonavos rajone 2006-2008 m. (absol. skaič.)

Žvelgiant į statistinius duomenis, matyti, kad Jonavos rajone, lyginant su respublikiniais duomenimis, ištirtų vagysčių skaičius, nors ir nežymiai, visais tiriamojo laikotarpio metais buvo didesnis, o štai 2008 m. buvo daug didesnis.

5 paveikslas. Ištirtų vagysčių Lietuvos Respublikoje ir Jonavos rajone santykis 2006 – 2008 m. (duomenys proc.)

Vagysčių klasifikacija

Vagysčių klasifikacijos būdų yra daug, todėl klasifikacijų pateikimas tikslingas, siekiant statistinių duomenų analizėje atrinkti aktualias tiriamame regione padaromų vagysčių rūšis, jas išskiriant pagal specifinius tų rūšių požymius.

Baudžiamosios teisės teorijoje pagal veiką kvalifikuojančių požymių buvimą gali būti išskiriamos paprastosios (nekvalifikuotos) vagystės (LR BK 178 str. 1 d.), kvalifikuotos vagystės (LR BK 178 str. 2 d. ir 3 d.) ir privilegijuotosios vagystės (LR BK 178 str. 4 d.).

Siaurąja prasme prie kvalifikuotų vagysčių priklauso vieno baudžiamojo įstatymo straipsnio dalyse nurodytos vagysčių sudėtys, turinčios kvalifikuojančių požymių, pvz.: 1) atvirosios vagystės; 2) kišenvagystės; 3) vagystė, padaryta įsibraunant į gyvenamąją patalpą; 4) vagystė, padaryta įsibraunant į negyvenamąją patalpą; 5) didelės vertės turto vagystė.

Plačiąja prasme, atsižvelgiant į išskirtinę reikšmę turintį ir padidintą pavojų visuomenei keliantį vagystės dalyką, prie kvalifikuotų vagysčių galima priskirti skirtinguose LR BK straipsniuose esančias vagysčių sudėtis, pvz.: 1) šaunamojo ginklo, šaudmenų, sprogmenų ar sprogstamųjų medžiagų pagrobimas (LR BK 254 str.); 2) narkotinių ar psichotropinių medžiagų pagrobimas (LR BK 263 str.); 3) antspaudo, spaudo ar dokumento pagrobimas (LR BK 302 str.).

Kriminologijoje pagal paplitimą gali būti išskiriamos šios vagysčių rūšys: 1) vagystės iš butų; 2) vagystės iš kitų gyvenamųjų patalpų (bendrabučių, viešbučių, poilsio namų, sodo namelių ir pan.); 3) kišenvagystės; 4) autotransporto priemonių vagystės; 5) „gatvės“ vagystės; 6) vagystės iš negyvenamųjų patalpų; 7) vagystės transporte; 8) gyvulių vagystės.

N.Kuznecova išskiria tokias vagysčių rūšis: 1) vagystės iš butų; 2) automobilių vagystės; 3) kišenvagystės; 4) vagystės iš kartu gyvenančių asmenų bendrabučiuose ir viešbučiuose, 5) vagystės paplūdimiuose; 6) vagystės persirengimo kambariuose; 7) vagystės oro, geležinkelio ir vandens transporte; 8) gyvulių vagystės kaimo vietovėse¹³.

Pastebėtina, kad toks vagysčių klasifikavimas yra akivaizdžiai pasenęs, netikslingas.

J.Bluvšteinas pateikia tokius dažniausiai pasitaikančių vagysčių būdus:

1) vagystes, padarytas įsibrovus į patalpas (nurodo tokių vagysčių padarymo būdus: panaudojant specialias įsibrovimo priemones (visrakčius, „šukas“ ir kt.); išlaužiant duris ar sulaužant durų staktą; parenkant buto durų spynos raktą; per orlaides; apsimetus pareigūnu, patalpų tarnybų techniniu darbuotoju; pasinaudojant aplaidumu (per paliktas neužrakintas duris, atvirus langus ir pan.); 2) automobilių vagystes; 3) kišenvagystes; 4) vagystes iš automobilių¹⁴.

¹³ Б.В.Коробейникова, Н.Ф.Кузнецова, Г.М.Миньковский. Криминология: учебник. - М.: Юрид.лит., 1985. – с 345.

¹⁴ Bluvšteinas J., Bieliūnas E., Justickis V. ir kt. Kriminologija. V.: Pradai, 1994, p. 270-273.

Pavyzdžiui, Vokietijoje, vagystės skirstomos į: vagystes; vagystes sunkinančiomis aplinkybėmis; vagystes su ginklu, banditų gaujos padarytas vagystes; pasisavinimus; namų-šeimos vagystes; menkaverčių daiktų vagystes ir pasisavinimus; elektros energijos pasisavinimus¹⁵.

Žvelgiant į Lietuvoje pateikiamą kriminologinę statistiką, matyti, kad Automatizuotoje statistinėje informacijos sistemoje (ASIS)¹⁶ vagystės klasifikuojamos taip: vagystės; kišenvagystės; iš butų, privačių namų; iš sodo namelių; iš garažų; iš rūšio; automobilių; iš automobilių.

Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro pateikiamoje kriminologinėje statistikoje¹⁷ matyti, kad pateikiama informacija apie tokias vagysčių rūšis: vagystės; privačios nuosavybės vagystės; vagystės, padarytos įsibraunant į gyvenamąją patalpą; vagystės iš parduotuvių ir kt. prekybos vietų; transporto priemonių vagystės; automobilių vagystės; vagystės iš transporto priemonių; gyvulių vagystės.

Informatikos ir ryšių departamento prie LR VRM pateiktoje kriminologinėje statistikoje¹⁸ galima gauti duomenų apie tokias vagysčių rūšis, kaip vagystės įsibraunant į gyvenamąją patalpą, transporto priemonių vagystės, automobilių vagystės. Kadangi pateikiama statistika ir respublikiniu mastu, ir rajonų mastu, tikslinga pateiktą statistiką palyginti, todėl pateiksime Lietuvos ir Jonavos rajono kai kurių vagysčių rūšių palyginamuosius duomenis per tiriamąjį laikotarpį.

Kaip matyti iš pateikiamų statistinių duomenų, vagysčių iš gyvenamųjų patalpų Jonavos rajone skaičius 100000 gyventojų yra gerokai didesnis nei tos pačios rūšies vagysčių skaičius, tenkantis 100000 gyventojų Lietuvoje. 2006 m. tai sudarė Jonavoje 343, tuo tarpu Lietuvoje 195, atitinkamai 2007 m. 406 ir 163, 2008 m. 237 ir 180. Tokia Informatikos ir ryšių departamento prie LR VRM pateikta informacija, klasifikuojant vagystes, parodo probleminius Jonavos rajono kriminologinius taškus.

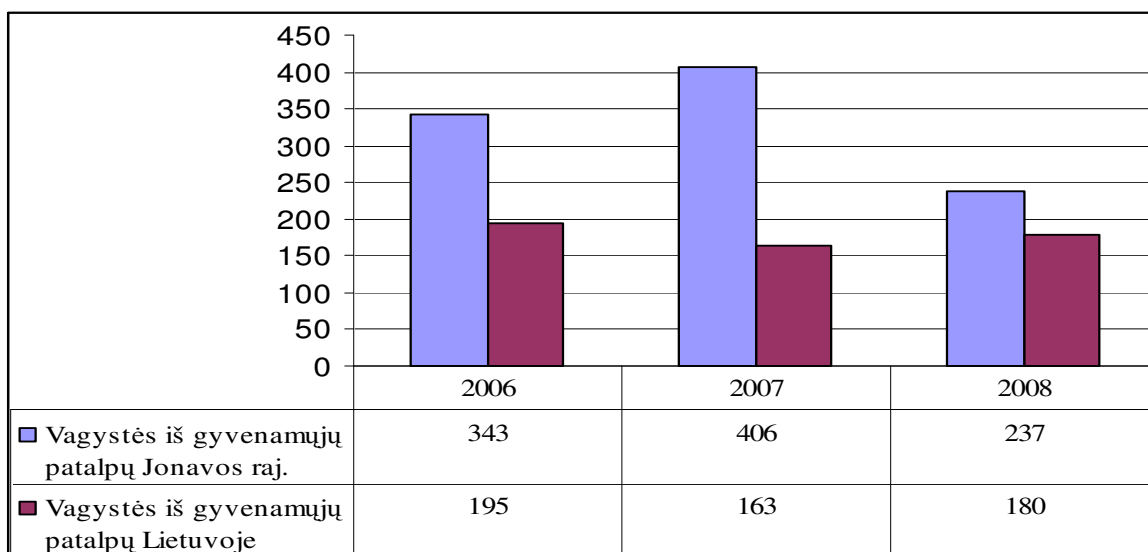
¹⁵ Drakšienė A., Stauskienė E. Nusikaltimai nuosavybei Lietuvos, Rusijos ir Vokietijos baudžiamuosiuose įstatymuose. Mokomoji priemonė. Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 1999. p. 27.

¹⁶ <http://www.nplc.lt:8000/asis/> [prisijungimo laikas 2009-04-16].

¹⁷ <http://www.nplc.lt/sena/stat/stat.htm> [prisijungimo laikas 2009-04-16].

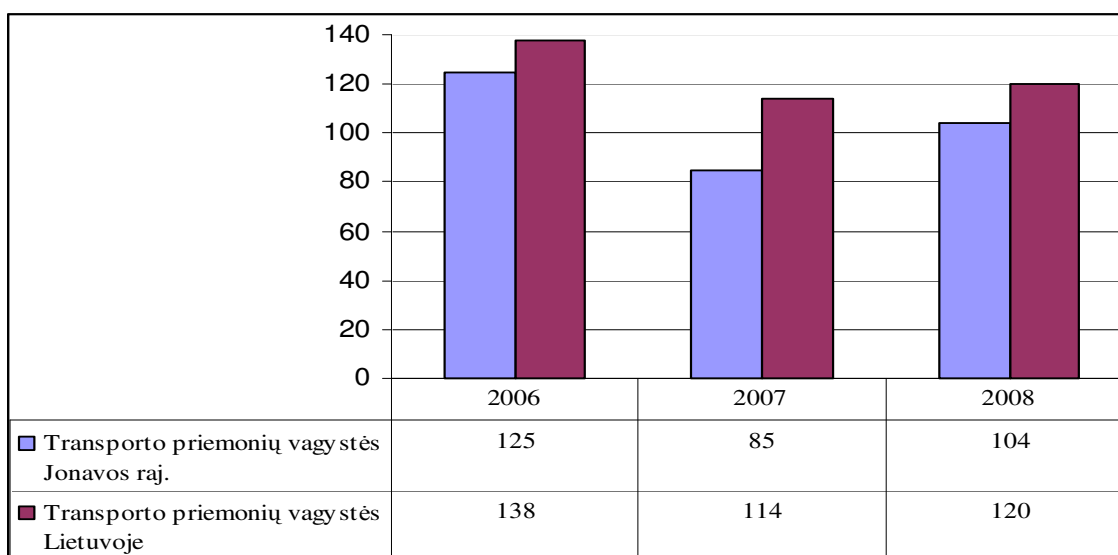
¹⁸ http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=10&metai=2007&menuo=12®ionas=0&id3=1 [prisijungimo laikas 2009-12-08].

6 paveikslas. Vagysčių iš gyvenamųjų patalpų skaičius Lietuvoje ir Jonavos rajone 2006-2008 m. 100000 gyventojų (absoliutūs skaič.)

Žvelgiant į pateikiamą transporto priemonių vagysčių statistiką, matyti, kad 100000 gyventojų Jonavoje 2006 m. teko 125 transporto priemonių vagystės, o Lietuvoje tam pačiam gyventojų skaičiui vidutiniškai 138 transporto priemonių vagystės. Atitinkamai 2007 m. 85 ir 114, 2008 m. 104 ir 120.

7 paveikslas. Transporto priemonių vagysčių skaičius Lietuvoje ir Jonavos rajone 2006-2008 m. 100000 gyventojų (absoliutūs skaič.)

Kaip matyti, pateikiamos vagysčių klasifikacijos yra gana skirtingos ir ne visuomet pakankamai informatyvios. Manytume, kad tikslingiausia būtų vagystes, registruotinas Lietuvoje, skirstyti taip, kaip jos pateikiamos LR BK, t.y.:

1. Paprastoji vagystė.
2. Kvalifikuotos vagystės:

- 2.1. Atviroji vagystė;
- 2.2. Vagystė, įsibrovus į patalpą, saugyklą ar saugomą teritoriją;
- 2.3. Kišenvagystė;
- 2.4. Automobilio vagystė;
- 2.5. Didelės vertės turto vagystė;
- 2.6. Didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčių vertybių vagystė;
- 2.7. Vagystė, dalyvaujant organizuotoje grupėje.
- 3. Privilegiuota vagystė – nedidelės vertės turto vagystės.

Išanalizavus vagystės sampratą bei apibrėžus vagysčių klasifikaciją kriminologine prasme, tikslinga aptarti vagysčių priežastingumą.

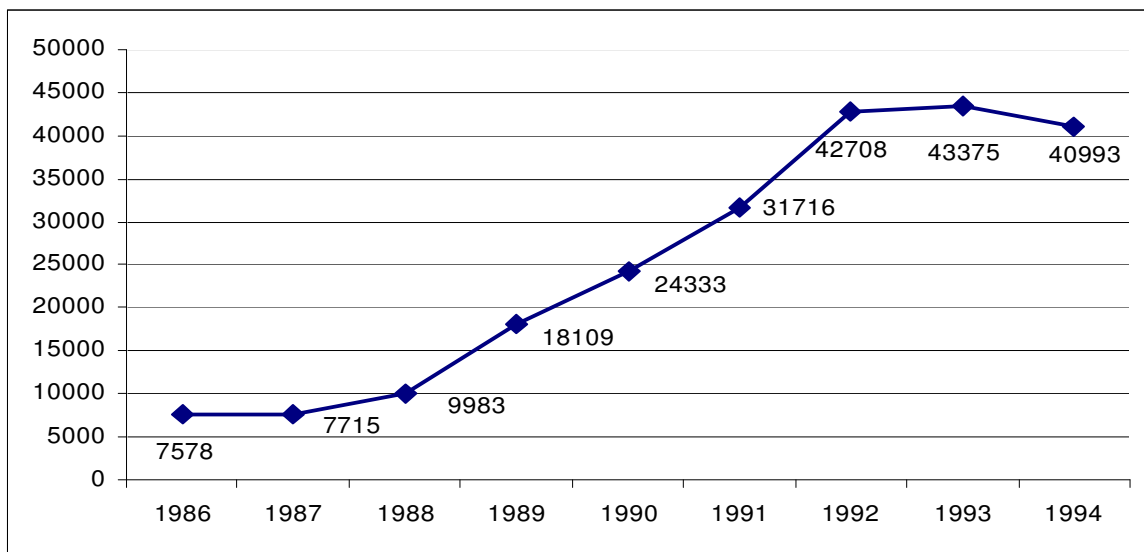
2 DALIS. VAGYSČIŲ PRIEŽASTINGUMAS

Priežastingumas – toks dviejų reiškinių sąlygotumas, kai vienas reiškinys yra pagrindas kitam atsirasti¹⁹.

Taigi, reikia nustatyti veiksnius ir požymius, nuo kurių priklausomybės atsiranda pasekmės, šiuo atveju vagystės. Analizuojant vagysčių priežastingumą, verta atsižvelgti į tą faktorių, kad žmogaus veiklos aktyvumas dažnai priklauso nuo jo poreikių, o poreikių patenkinimas šiuolaikinėje visuomenėje dažnai yra susijęs su materialiais dalykais. Todėl žmonių užimamą padėtį visuomenėje dažnai lemia jų materialinė padėtis. Kadangi kiekvienas žmogus tikisi užimti kuo aukštesnę padėtį visuomenėje, jis siekia materialinės naudos, tačiau ne visuomet tai daro nepažeisdamas įstatymų. Vienas iš tokių įstatymo pažeidimo būdų ir yra vagystė.

Galima teigti, kad didelį poveikį vagysčių skaičiaus išaugimui (o tai galima įvardinti kaip vagysčių priežastingumo pasekmę), buvo rinkos ekonomikos atsiradimas.

8 paveikslas. Vagysčių skaičiaus augimas 1986 m. – 1994 m.²⁰

Iš kriminologinės statistikos matyti, kad perėjimo iš planinės ekonomikos į rinkos ekonomiką laikotarpiu vagysčių skaičius ženkliai išaugo. Taip atsitiko ne tik dėl jau minėtų ekonominių priežasčių, bet ir dėl socialinių – psichologinių, t.y. visuomenėje iškilo materialinių vertybių svarba. Kadangi ne kiekvienas sugebėjo materialiai apsirūpinti legaliais būdais, o visi norėjo tapti turtingais, dalis pasirinko nusikalstamą praturtėjimo būdą. Be to, dalis visuomenės nespėjo persiorientuoti pagal pasikeitusias gyvenimo sąlygas. Jų įprastas pasaulis sugriuvo, jie liko atstumti ir neužtikrinti ateitimi, todėl vėlgi, bandė materialinę gerovę užsitikrinti neteisėtu būdu.

¹⁹ Lietuvių kalbos žodynas / Lietuvos mokslų akademija. Lietuvių kalbos institutas. - Vilnius : [Lietuvių kalbos institutas], 1941-. - t. 10, p. 733.

²⁰ <http://www.nplc.lt/sena/stat/nus/nus14.htm> [Prisijungimo laikas 2009-12-04].

Dar viena vagysčių išaugimo priežastis yra valstybinės kontrolės sumažėjimas. Pereinant į rinkos ekonomiką atsirado daug naujų ūkio subjektų, o valstybės institucijos buvo silpnai organizuotos, blogai materialiai aprūpintos, be to, ženkliai korumpuotos, todėl nusikalsti linkę asmenys, pajutę, jog gali vykdyti vagystę ir būti nenubausti, tą ir pradėjo daryti.

Kriminologai pateikia įvairias vagysčių priežastingumo klasifikacijas ir nurodo, kad nusikalstamumas yra sudėtingas įvairialypis socialinis reiškinys, kuriam sunku rasti bendrus paaiškinimus. Tačiau taip pat nurodo, kad žvelgiant į konkrečius nusikaltimus, galima išskirti tam tikrus priežastinius veiksnius, lemiančius jų atsiradimą²¹. Nusikalstamumo priežastingumą pagal lygius galima skirstyti į: a) bendrą nusikalstamumo priežastingumą; b) nusikaltimų grupių priežastingumą; c) atskirų nusikaltimų priežastingumą²². M.Šargorodskis yra aiškinęs, kad nusikalstamumo priežastimis galima laikyti visas tas priežastis ir veiksnius, be kurių nusikalstamumas ne tik neatsirastų, bet ir negalėtų egzistuoti. Teigiama, kad aiškinant nusikalstamumo priežastingumą, reikia atsižvelgti į tris veiksnius: a) socialinių santykių istorinius momentus ir jų ryšius su nusikalstamu elgesiu; b) į teisėkūros santykių su socialiniais santykiais (čia akcentuojamas reiškinys, kad teisės normų priėmimas paprastai yra vėlesnis reiškinys, nei socialinių santykių atsiradimas); c) į ekonominius veiksnius²³.

Priežasčių ir aplinkybių, veikiančių turtinį nusikalstamumą apskritai, tiek vagystes konkrečiai, yra daug ir įvairių. B.Cholst²⁴ nusikalstamumo determinantes skirsto į: a) socialines – ekonomines; b) kultūrines; c) šeimos problemų; d) mokyklinio ugdymo problemų; e) darbo aplinkos problemų; f) psichikos bruožų patologijos; g) aukos sindromo.

Tuo tarpu N.Beliajevas, I.Volgareva ir N.Kropačiovas nusikalstamumo priežastingumą aiškina per „nusikalstamo elgesio“²⁵ priežastingumą. Jie teigia, kad „nusikalstamo elgesio“ faktoriai, bendrai lemiantys tokį elgesį, yra du: asmenybės formavimosi sąlygos, lemiančios asmens moralinių nuostatų susiformavimą ir konkrečios situacijos, kuriose tos asmens moralinės nuostatos gali pasireikšti²⁶. Nusikalstamumo priežastis, lemiančias asmenybės formavimąsi, šie autoriai įvardija taip: a) socialinės – psichologinės asmenybės formavimosi sąlygos bei „nusikalstamo elgesio“ motyvacija; b) socialinė aplinka; c) konkrečios gyvenimo situacijos.

²¹ Курс советской криминологии. Предмет. Методология. Преступность и ее причины. Преступник. – М.: Юрид.лит., 1985. – с 209.

²² Б.В.Коробейникова, Н.Ф.Кузнецова, Г.М.Миньковский. Криминология: учебник. - М.: Юрид.лит., 1985. – с 119.

²³ Курс советской криминологии. Предмет. Методология. Преступность и ее причины. Преступник. – М.: Юрид.лит., 1985. – с 212.

²⁴ Холыст Б. Криминология. Основные проблемы. – Москва, 1980. С. 96-143.

²⁵ Minėti autoriai pažymi, kad „nusikalstamas elgesys“ yra daug platesnė sąvoka nei „nusikaltimas“.

²⁶ Криминология: Учебник/Беляев Н.А., Волгарева И.В., Кропачев Н.М.– СПб.: Издательство С.Петербургского университета, 1992. С. 116.

Priežastis pagal socialinio poveikio vienaalytiškumą V.Kudriavceva ir E.Emirova skirsto į: a) ekonomines; b) politines; c) teises; d) socialines-psichologines; e) organizacinio pobūdžio; f) techninio pobūdžio²⁷ ir pateikia šių priežasčių sąrašą.

Ekonominės priežastys:

- ekonominė krizė kaip daugelio socialinių vertybių nestabilumo pagrindas (pereinamieji laikotarpiai bet kurioje valstybėje sukelia socialinę dezorganizaciją, kuri yra rimtas kriminogeninis veiksnys);

- ekonominių reformų vykdymo ydingumas, pasireiškiantis staiga atsiradusiu žymiu vartojimo standartų ir socialinės kontrolės sistemos galimybių skirtumu bei visuomenės sluoksnių poliarizacija pagal pajamų lygį. Kuo toliau vienas nuo kito yra turtingumo ir skurdo "poliai", tuo didesnė socialinė įtampa ir tuo daugiau nuskurdusių žmonių yra pasirengę net primityviausiomis, neteisėtomis priemonėmis perskirstyti nuosavybę²⁸;

- absoliutaus skurdo lygis, kuris nustatomas pagal materialinį aprūpinimo minimumą, būtiną asmens fiziologiniam egzistavimui. Visuomenės dalis, kurios pajamos yra netoli absoliutaus skurdo lygio, nevalingai atsiduria priverstinio kriminalinio aktyvumo, besiribojančio su būtinuoju reikalingumu, būklėje;

- nedarbas arba visuomenės narių darbinio užimtumo nebuvimas sudaro objektyvų pagrindą masiškai gauti lėšų pragyvenimui neteisėtu, nusikalstamu keliu, kadangi dažnai bedarbių socialinės apsaugos lygis faktiškai atitinka absoliutaus skurdo lygį.

Politinės priežastys:

- bendras politinis nestabilumas valstybėje, sąlygojantis nepasitikėjimą valdžios, o tuo pačiu ir teisėsaugos institucijomis;

- baudžiamosios politikos stabilumo ir kryptingumo turtinių nusikaltimų sferoje trūkumas;

- visuomenės abejingumas, nenoras bendradarbiauti su teisėsaugos institucijomis.

Teisinės priežastys:

- atsakomybę už turtinius nusikaltimus reglamentuojančių teisės normų komentarų trūkumas;

- baudžiamosios teisės ir civilinės teisės (bei atitinkamų teisės sričių norminių aktų) terminijos skirtumai (tarkime, turto sąvokos traktavimas baudžiamajame ir civiliniame kodeksuose skiriasi);

- lėtas už vagystes taikomų išimtinai baudžiamojo poveikio priemonių keitimas alternatyviomis, galinčioms bent kiek sumažinti vagysčių recidyvą, poveikio priemonėmis.

Socialinės – psichologinės priežastys:

²⁷ Криминология/под. ред. Кудрявцева В.Н. и Эмирова Е.В. – Москва, 1999. С. 362.

²⁸ Anot V.V.Lunejevo, tokioje situacijoje savanaudiški (negatyvia prasme) tampa ekonominiai, socialiniai ir net dvasiniai žmonių tarpusavio santykiai (Лунеев В.В. Мотивация преступного поведения. - Москва, 1991. С. 218).

- turtinių poreikių pirmavimas lyginant su asmeniui prieinamomis teisėtomis jų ekonominio patenkinimo galimybėmis;
- visuomenėje egzistuojantis prieštaravimas tarp oficialių elgesio normų ir faktinio visuomenės dalies elgesio;
- neigiamos savanaudiškos motyvacijos formavimas šeimoje, mokymosi vietoje, darbovietėje, žiniasklaidoje. Tokiu būdu formuojama antisociali asmenybė, orientuota išimtinai į materialinių gėrių kaupimą;
- bet kokių (net ir nusikalstamų) turtinių gėrių paskirstymo ir perskirstymo priemonių moralinis pateisinimas, susiformavusi vartotojiška atmosfera;
- interesų, poreikių, įpročių deformacija, pasireiškianti potraukiu alkoholizmui, narkotikams, azartiniam žaidimams bei sąlygojanti asmenybės degradavimą;
- kai kurių žiniasklaidos priemonių formuojamas romantiškas požiūris į nusikalstamą gyvenimo būdą ir moralę. Tai ypatingai veikia paauglius ir jaunimą, negatyvus socialinis elgesys jiems tampa patrauklus;
- žemas visuomenės solidarumo lygis atsakomybę už vagystes reglamentuojančių baudžiamųjų teisinių draudimų atžvilgiu²⁹;
- reali galimybė išvengti baudžiamosios atsakomybės už kišenvagystes dėl neaukšto šių nusikaltimų išaiškinamumo procento.

Organizacinio pobūdžio priežastys:

- nepakankamas teisėsaugos institucijų, ypač policijos aprūpinimas žmogiškaisiais ištekliais;
- neaukštas vagysčių išaiškinamumo procentas.

Techninio pobūdžio priežastys:

- nepakankamas policijos aprūpinimas techniniais ištekliais;
- nepakankamos pastangos užkirsti kelią vogtų daiktų realizavimui.

Atskirai galima paminėti didelį nusikaltimų aukų elgesio viktimiškumą vagysčių atvejais. Nukentėjusieji patys dažnai nesiima net elementariausių apsaugos nuo šio tipo nusikaltimų priemonių, veikia lengvabūdiškai ir neapdairiai.

Kaip matyti, visi minėti autoriai kaip vienas iš pagrindinių nusikalstamumo priežasčių įvardija socialines ir ekonomines. Kaip matysime iš vėliau autorės atlikto tyrimo, nusikalstamas vagysčių veikas padariusių asmenų socialinės padėties duomenys, t.y. išsilavinimas, šeima, užsiėmimas tikrai lemiantys tokių veikų priežastingumo faktoriai.

²⁹ Tarkime, vogtų daiktų realizavimui galioja bendri ekonomikos dėsniai: kol yra paklausa, yra ir pasiūla. Asmenys be jokių svarstymų įsigytą vogtą daiktą, jei tik daiktas būtų pakankamai naujas ir jo kaina mažesnė ne parduotuvėje. Tokiu būdu visuomenėje pasireiškia ganėtinai didelė tolerancija vagystėms, vogtam turtui ir kitų asmenų teisių į nuosavybę ignoravimu.

3 DALIS. VAGYSČIŲ JONAVOS RAJONE KRIMINOLOGINIS TYRIMAS

Tyrimo metodai

Šiame darbe atliktas kriminologinis tyrimas pagrįstas dokumentų analize³⁰. Informacija gauta iš Kauno apskrities Vyriausiojo policijos komisariato Jonavos rajono policijos komisariato (toliau – Jonavos r. PK) ir Informatikos ir ryšių departamento prie LR VRM. Jonavos rajone gyvena 51941 gyventojas, iš jų 34528 mieste, 17413 kaimo vietovėse (1 km² gyvena 55,02 gyventojai). Nepilnamečių skaičius rajone - 12502. Ruklos miestelyje Jonavos rajone – 2478 gyventojai. Jonavos rajono teritorijos plotas – 944,03 km². Jonava yra Lietuvos geografiniame centre, rajoną kerta magistralinis kelias A6 “Kaunas – Zarasai – Daugpilis”, taip pat respublikinės reikšmės geležinkelio atšakos. Ribojasi su Kauno, Kaišiadorių, Kėdainių, Ukmergės ir Širvintų rajonais. Tai sąlygoja intensyvią žmonių migraciją, krovinių tranzitą, sudaro palankias sąlygas rezonansiniams nusikaltimams³¹.

Jonavos rajone 2006 m. užregistruotos 598 vagystės, 2007 m. užregistruota 586 vagysčių, 2008 m. užregistruota 531 vagystė³². Iš esančios statistikos matyti, kad Lietuvoje 2006 m. užregistruota 38452 vagystės, arba 1130 vagysčių 100000 gyventojų, 2007 m. užregistruota 33956 vagystės, arba 1003 vagysčių 100000 gyventojų, 2008 m. užregistruota 28422 vagystės, arba 1135 vagystės 100000 gyventojų³³. Tuo tarpu, pvz. 2006 m. Jonavos rajone buvo užregistruota 1144 vagysčių³⁴ 100000 gyventojų, taigi, matome, kad skaičiai labai panašūs.

Pasirinktas tyrimo laikotarpis 2006 – 2008 m. Tai yra paskutinių metų, aktualiausių tiriant dabartinę kriminologinę situaciją, laikotarpis. Be to, trejų metų laikotarpis pakankamas, kad tyrimas būtų informatyvus, todėl ilgesnio tyrimo laikotarpio buvo atsisakyta, nes būtų susiduriama su didele bylų apimtimi.

Informacija empiriniam tyrimui gauta iš Jonavos rajono policijos komisariate tiriamų bylų. Policijos komisariato duomenys vertingi tuo, kad jie konkrečioje teritorijoje apima visas vagystes, registruotas šio policijos komisariato. Kadangi registruotų vagysčių atvejų per tiriamąjį laikotarpį yra pakankamai daug iš viso, todėl neturint galimybių ištirti visų registruotų vagysčių, iš kiekvieno tiriamojo laikotarpio metų atsitiktinės atrankos metodu buvo pasirinkta po 100 bylų, t.y. iš viso

³⁰ Dokumentų analizė – tai toks pirminės informacijos rinkimo metodas, kai informacija renkama iš įvairių (ne tik rašytinių) dokumentų.

³¹ Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Jonavos rajono policijos komisariato 2008 m. veiklos ataskaita.

³² Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Jonavos rajono policijos komisariato 2006 – 2008 m. veiklos ataskaitos.

³³ http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=11&metai=2006&menuo=12®ionas=9&id3=14 [prisijungimo laikas 2009-12-02].

³⁴ Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Jonavos rajono policijos komisariato 2006 m. veiklos ataskaita.

ištirta 300 bylų. Policijos duomenyse yra informacija apie nusikalstamų veikų padarymo aplinkybes bei apie nukentėjusį, kadangi būtent nukentėjusysis kreipiasi į policijos instituciją dėl padarytos nusikalstamos veikos jo atžvilgiu. Todėl tokių duomenų pakanka tyrimo viktimologinei kryptiai vystyti.

Kadangi ne visais registruotais vagysčių atvejais pavyksta nustatyti įtariamuosius, policijos duomenys nepakankami atlikti empiriniam tyrimui apie vagystes padariusius asmenis, todėl tyrimo dalis apie šiuos asmenis atlikta analizuojant per tiriamąjį laikotarpį nagrinėtas Jonavos rajono apylinkės teismo baudžiamąsias bylas, kuriose buvo priimti apkaltinamieji nuosprendžiai. Tai leido pakankamai tiksliai analizuoti vagystes darančių asmenų požymius. Kadangi nuosprendžių įžanginėje dalyje, vadovaujantis LR BPK 304 str. 4 p. yra pateikiami šie duomenys apie kaltinamąjį: vardas, pavardė, gimimo data ir vieta, asmens kodas, pilietybė, tautybė, gyvenamoji vieta, išsilavinimas, šeimyninė padėtis, duomenys apie teistumą ir kitokie duomenys apie jį, turintys reikšmės bylai. Tokių duomenų gausa leidžia atrinkti informaciją apie nusikalstamą veiką padariusio asmens amžių, išsilavinimą, tautybę, šeimyninę padėtį, teistumą ir kitus tyrimui atlikti svarbius momentus.

Be to, tyrimo metu gauti duomenys, t.y. vagysčių Jonavos rajone statistika lyginama su Lietuvoje esančia vagysčių statistika. Tai išryškina teigiamas bei neigiamas esamos padėties tendencijas ir leidžia siūlyti vagysčių Jonavos rajone prevencines priemones.

Magistro baigiamajame darbe tyrimo metodai pasirinkti taip, kad pakankamai atskleistų ir leistų įgyvendinti tyrimo tikslus. Šie tyrimo metodai leidžia išryškinti vagystės kriminologinės charakteristikos požymius tiek kompleksiskai, tiek atskiriant individualius požymius.

Vagysčių padarymo aplinkybės

Šiame skyriuje nagrinėjami vagysčių padarymo vietos, laiko ypatumai, vagysčių padarymo būdas, vagysčių padarymo metu pagrobiamų daiktų ir jų vertės ypatumai. Šių požymių ištyrimas suteikia galimybę numatyti prevencijos priemones vagystėms užkardyti.

Iš tyrimo metu gautų duomenų matyti, kad daugiausia vagysčių Jonavos rajone įvykdoma iš butų ir namų. Pastebėtina, kad Jonavos rajone daug žmonių gyvena sodo nameliuose ir jie priskirti gyvenamųjų namų kategorijai³⁵. Atliekant tyrimą pastebėta, kad apvagiama labai daug namų - sodo namelių sodų bendrijose, kur žmonės pastoviai ar laikinai gyvena. Per visą tyrimo laikotarpį namų ir butų vagystės vidutiniškai sudaro 35,4 proc. Tačiau pastebėtina, kad 2008 m. vagysčių iš butų ir namų sudarė tik 19,2 proc., kai tuo tarpu 2006 m. ir 2007 m. sudarė atitinkamai

³⁵ 2008 m. apvogti 56 butai ir 46 gyvenamieji namai. 2007 m. apvogti 143 butai ir 62 gyvenamieji namai, 36 kolektyviniai sodai // Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Jonavos rajono policijos komisariato 2008 m. veiklos ataskaita.

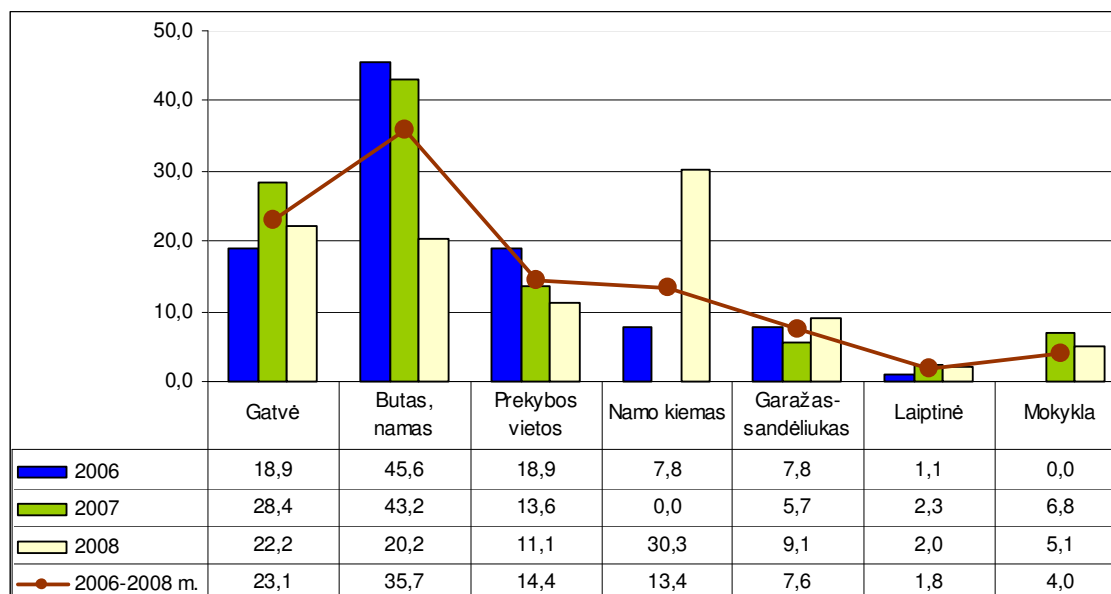
45,6 proc. ir 43,2 proc. Toks vagysčių iš namų ir butų sumažėjimas gali būti dėl to, kad gyventojai galbūt didesnę dėmesį skiria namų ir butų apsaugai: gerina durų užraktų kokybę, įsirengia signalizaciją. Verta atsižvelgti, kad vagysčių iš butų ir namų pavojingumas didesnis. Šio tipo vagystės pasižymi organizuotumu, jos planuojamos iš anksto, jų metu pavagiama didesnės vertės daiktų. Pavyzdžiui, AB „Lietuvos draudimas“ atlikto tyrimo³⁶ metu, nustatyta, kad net 45 proc. už vagystes nuteistų asmenų nurodė, kad vagystė visada planuojama iš anksto.

Taip pat atsižvelgtina į tai, kad vagysčių iš butų ar namų vykdymas reikalauja geresnio pasiruošimo nei kitų vagysčių vykdymas. Vykdantis tokio pobūdžio vagystę asmuo rizikuoja būti pastebėtas kaimynų ir sulaikytas nusikaltimo vietoje.

Didelė dalis vagysčių padaroma gatvėje. Tai per tiriamąjį laikotarpį sudarė 22,7 proc. Kaip bebūtų, gatvėje yra didžiausias asmenų srautas, todėl natūralu, kad šioje vietoje ir padaroma daug visų vagysčių. Pastebėtina, kad gatvė yra palanki vieta vykdyti atvirąsias vagystes ir kišenvagystes.

Toliau pagal vagysčių gausą pasiskirstė tokios vietos: prekybos vietos (14,1 proc.), namo kiemas (13 proc.), garažas, sandėliukas (7,2 proc.), mokykla (4 proc.), laiptinė (1,8 proc.). Pastebėtina, kad 2008 m. išaugo vagysčių, padaromų namų kiemuose skaičius. Taip pat pastebėtina, kad nors tyrimo metu į vagysčių padarymo vietas buvo įtraukta ir viešasis transportas, tačiau jame vagysčių neužfiksuota. Tokius rezultatus galėjo lemti ta aplinkybė, kad Jonavos rajone yra pakankamai nedaug viešojo transporto.

9 paveikslas. Vagysčių padarymo vieta (duomenys proc.)

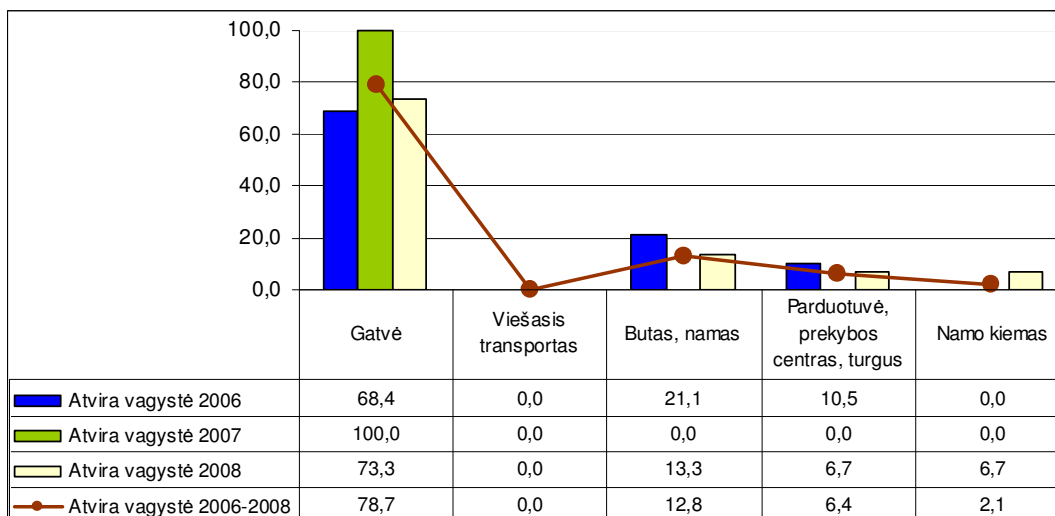

Žvelgiant į vagysčių padarymo vietas ir vagystės būdą, matyti, kad daugiausia atvirųjų vagysčių padaroma gatvėje. Tai sudaro net 78,7 proc. Taip pat atvirųjų vagysčių pasitaiko

³⁶ „Lietuvos draudimas“: turto vagystės – „Vagys mato kitaip“ // http://www.ld.lt/index.php/naujienos/naujienos/lietuvos_draudimas_turto_vagystes_vagys_mato_kitaip/1863 [prisijungimo laikas 2009-11-12].

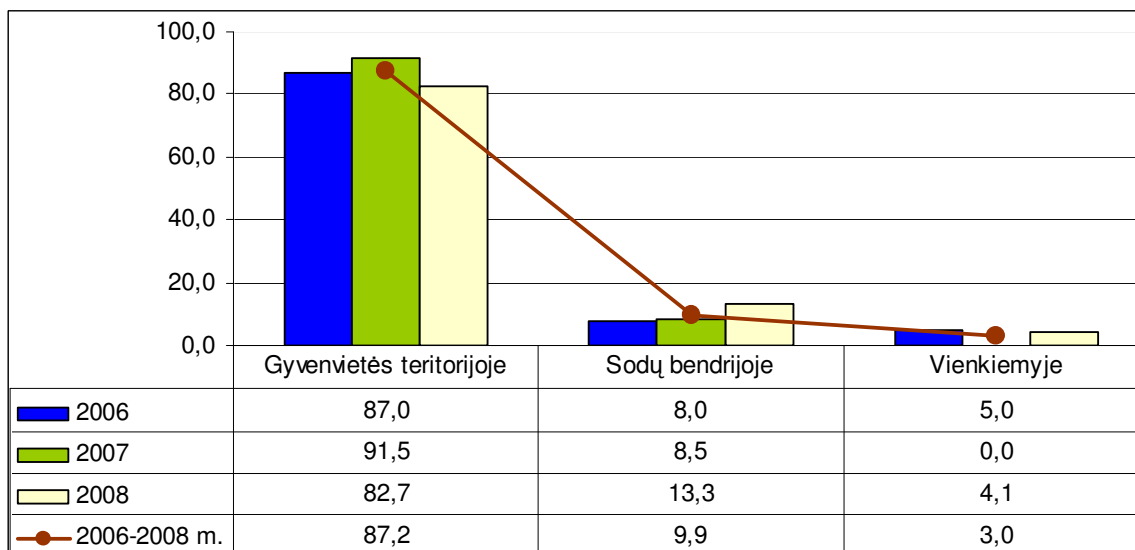
ir butuose, namuose ir jų kiemuose, prekybos vietose, tačiau nenustatyta nė vieno atvejo, kad būtų registruota atvirtoji vagystė, įvykdyta viešajame transporte, laiptinėje, mokykloje ar garaže, sandėliuke.

10 paveikslas. Atvirųjų vagysčių ir vagysčių padarymo vietos santykis (duomenys proc.)

Skirstant vagysčių padarymo vietą pagal gyvenvietės, sodų bendrijos ir vienkiamo teritorijas, matyti, kad daugiausia vagysčių, kaip ir tikėtina, padaroma gyvenvietės teritorijoje, vidutiniškai 87,2 proc. sodų bendrijose padaroma 9,9 proc. vagysčių, na o vienkiesiuose 3 proc. vagysčių.

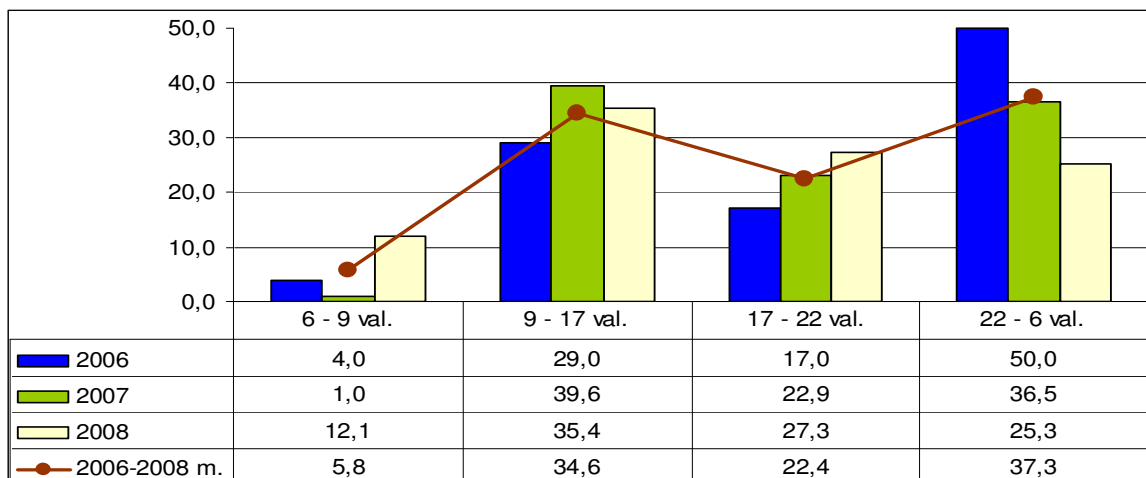
11 paveikslas. Vagysčių padarymo vietos (duomenys proc.)

Analizuojant vagysčių padarymo laiką buvo pasirinktas sąlyginis ryto, dienos, vakaro ir nakties paskirstymas. Iš tyrimo metu gautų duomenų matyti, kad daugiausia vagysčių padaroma nakties metu (37,3 proc.), tačiau nedaug atsilieka ir dienos metu padaromų vagysčių skaičius (34,6 proc.). Tai galima paaiškinti tuo, kad vagystės iš butų ir namų dažnai padaromos dienos metu, kai

gyventojai būna išvykę į darbą. Be to, žmonės dienos metu daugiau aktyvūs, daugiau būna gatvėje, todėl nusikaltėliams lengviau pasirinkti auką ir įvykdyti atvirąją vagystę, pvz. iš rankų išplėšiant mobilųjį telefoną. Žvelgiant į nusikalstamas veikas darančių asmenų gyvenimo būdą, nespėčiau, kad ryte šie asmenys ilsisi, todėl ir vagysčių ryte yra padaroma mažiau.

12 paveikslas. Vagysčių padarymo laikas (duomenys proc.)

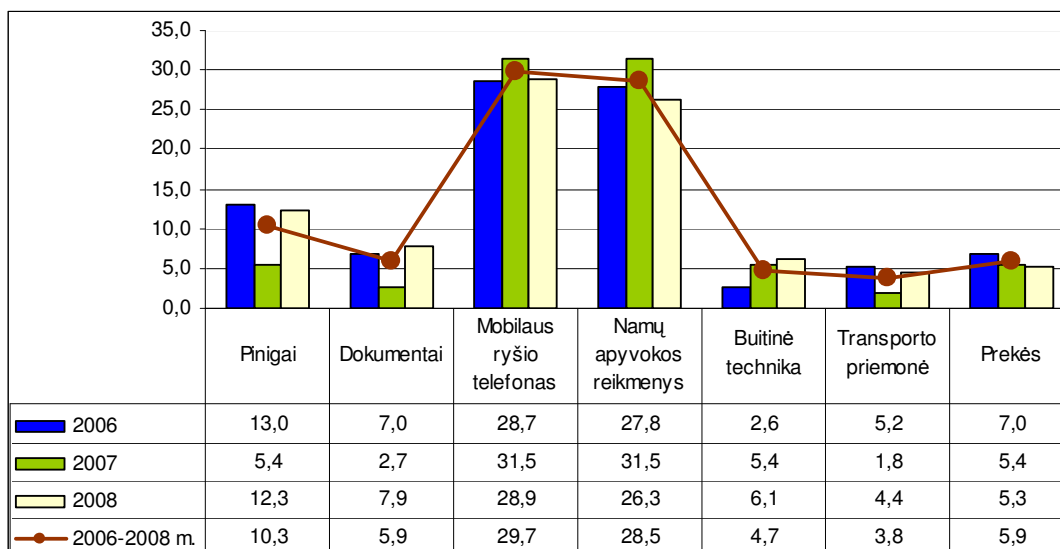
Žvelgiant į tyrimo metu gautus duomenis, matyti, kad dažniausiai vagysčių metu pavagiami daiktai yra mobilieji telefonai (29,7 proc.) ir namų apyvokos reikmenys (28,5 proc.). Pastebėtina, kad mobilieji telefonai, kaip vagystės objektai, populiarūs dėl kelių priežasčių. Visų pirma šiuos daiktus su savimi nešiojasi didžioji dalis žmonių, dažnai juos išsitraukia viešojoje vietoje, todėl asmenims, darantiems nusikalstamas veikas, toks daiktas lengvai pasiekiamas. Mobilųjį telefoną nesunkiai galima pavogti atvirosios vagystės būdu, jį galima nepastebėtai ištraukti iš rankinės ar kišenės kišenvagystės būdu. Be to, pastebėtina, kad labai daug mobiliųjų telefonų pavagiama iš mokyklinio amžiaus vaikų, nes jie būna išsiblaškę, palieka be priežiūros klasėse, ir mobilieji telefonai tampa masalu, be to iš tokio amžiaus vaikų lengviau apgaulės būdu pagrobti telefonus. Be to, mobilusis telefonas yra lengvai realizuojamas, todėl vagims tai ir yra patrauklus turtas, kurį skubiai pardavus galima įgyti pinigų saviems poreikiams, pvz. kvaišalams, alkoholiui ar kt. Namų apyvokos reikmenys taip pat yra gana lengvai pasiekiamas vagių grobis. Šie daiktai pavagiami įsibraunant į namus ar butus, vagiant iš sandėliukų, garažų, namų kiemų.

Kadangi pakankamai dažnai vagių tikslas yra ne daiktų įsigijimas, o pinigai, kuriuos galima būtų leisti saviems poreikiams, vagiamos piniginės, kuriose asmenys ir laiko pinigus. Tyrimo metu nustatyta, kad 10,3 proc. visų atvejų buvo pavogti pinigai, 5,9 proc. atvejų buvo pavogti asmens dokumentai. Pastebėtina, kad asmens dokumentai dažniausiai būna kaip pašalinis vagiamo daikto objektas, kuris būna tiesiog išmetamas ir tik nedažniais atvejais juo pasinaudojama.

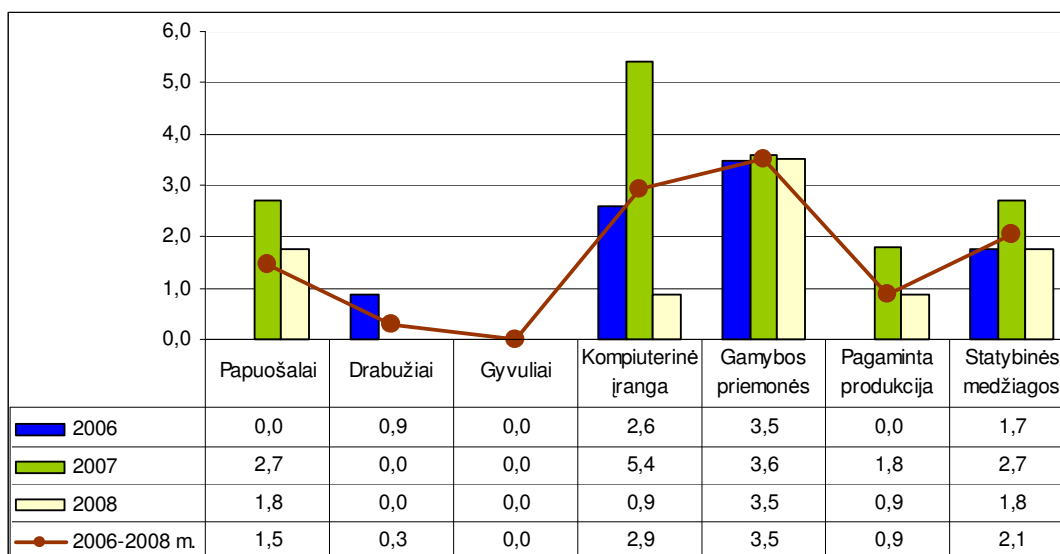
Vagiamos taip pat prekės (5,9 proc.). Šių daiktų dažniausiai netenka juridiniai asmenys. Nors ir nedidelė dalis visų vagysčių objektų, bet užregistruojama buitinės technikos (4,7 proc.),

transporto priemonių (3,8 proc.), gamybos priemonių (3,5 proc.), kompiuterinės įrangos (2,9 proc.), statybinių medžiagų (2,1 proc.), papuošalų (1,5 proc.) bei drabužių (0,3 proc.) vagysčių. Tačiau per tyrimo laikotarpį nenustatyta nė viena gyvulių vagystė.

13 paveikslas. Vagysčių objektas (duomenys proc.) (1 dalis)

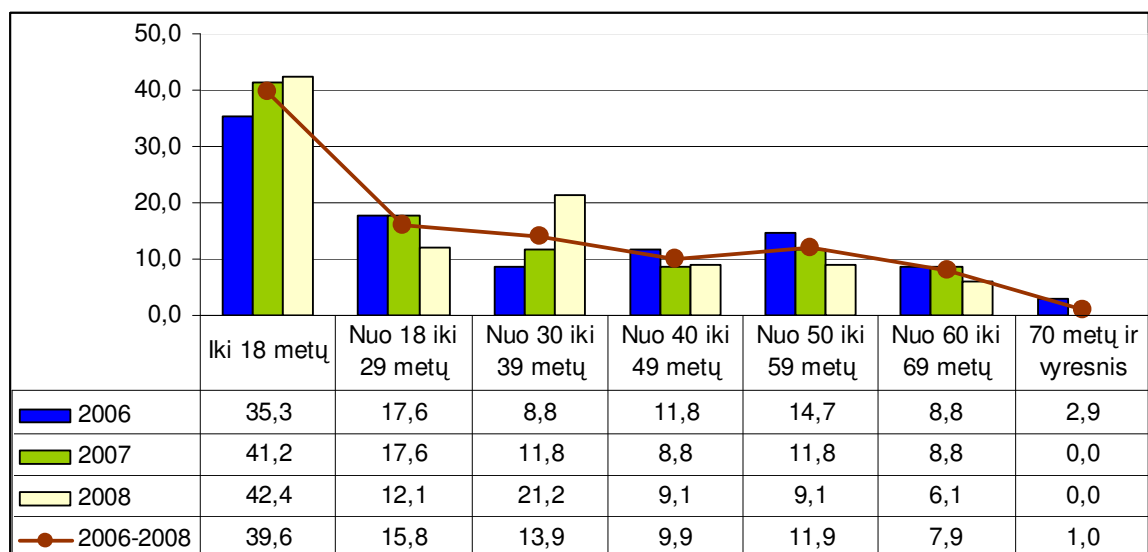

14 paveikslas. Vagysčių objektas (duomenys proc.) (2 dalis)

Analizuojant vagysčių objekto – mobiliojo telefono ir nuo vagystės nukentėjusiųjų asmenų amžių matyti, kad didelė dalis nukentėjusiųjų yra nepilnamečiai (39,6 proc.). Tokie tyrimo rezultatai rodo, kad mobiliųjų telefonų vagis labiausiai traukia nepilnamečiai, kurie dažnai demonstruoja savo mobiliuosius telefonus, juos nešioja atvirai, nevengia viešoje vietoje išsitraukti, todėl nusikalsti linkę asmenys susigundo lengvu grobiu.

15 paveikslas. Vagysčių objekto – mobiliojo telefono ir nukentėjusiojo amžiaus santykis (duomenys proc.)

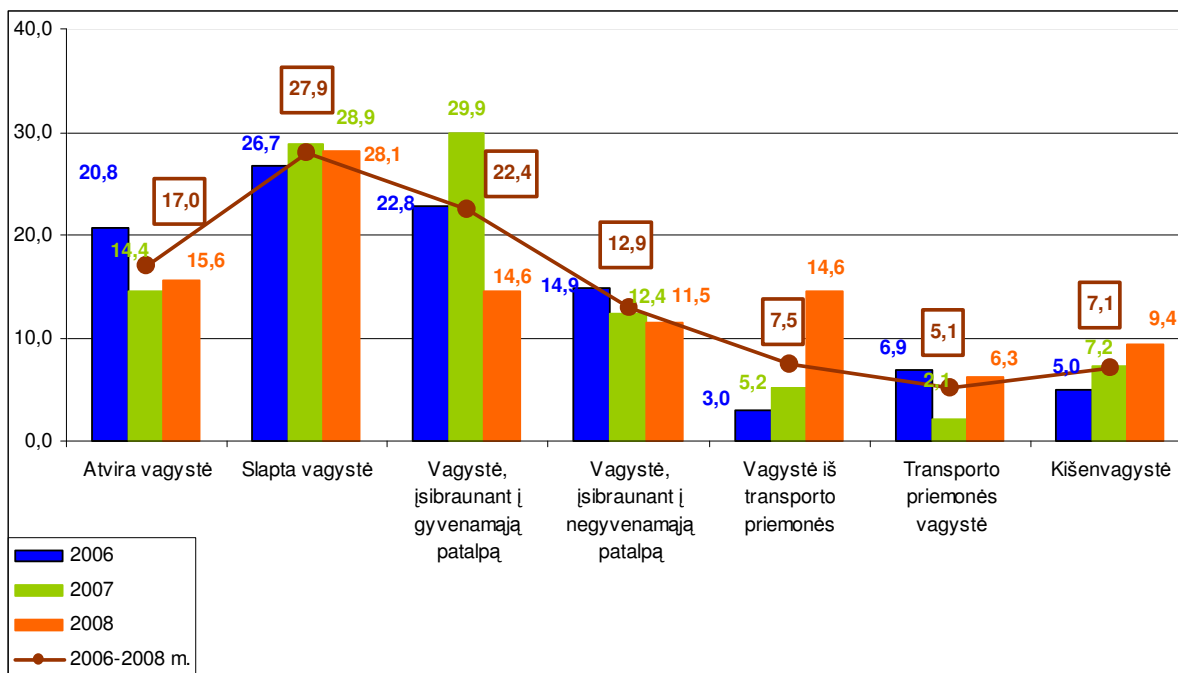

Žvelgiant į vagysčių padarymo būdą vagystės skirtinos į atvirąsias ir slaptašias. Pagal baudžiamosios teisės teoriją, visos vagystės, kurios nėra atvirosios, yra slaptos. Tačiau vagystes skirstant pagal jų padarymo kvalifikuojančius požymius, t.y. į vagystes įsibraunant į gyvenamąją patalpą, vagystes įsibraunant į negyvenamąją patalpą, vagystes iš transporto priemonės, transporto priemonių vagystes, teoriškai pagal šiuos kvalifikuojančius požymius vagystės gali būti ir atvirosios, ir slaptosios. Tačiau pastebėtina, kad tyrimo metu nenustatyta nė viena atvirtoji vagystė su anksčiau išvardintu kvalifikuojamuoju požymiu. Be to, iš bylose esančios informacijos matyti, kad dalis vagysčių yra be kvalifikuojamojo požymio, todėl jos tiesiog pažymėtos kaip slaptos vagystės. Tai matyti ir 13 paveiksle. Žvelgiant į gautus rezultatus, matyti, kad didžiausia dalis padaroma slaptų vagysčių. Tai sudaro vidutiniškai 27,9 proc. per tiriamąjį laikotarpį (tai tos slaptosios vagystės, kurios žymimos be kvalifikuojamojo požymio). Nedaug skiriasi užregistruotų atvirųjų vagysčių ir vagysčių įsibraunant į gyvenamąją patalpą skaičius, atitinkamai 17 proc. ir 22,4 proc. Pastebėtina, kad nuo 2006 m. iki 2008 m. nuolat augo vagysčių iš transporto priemonių skaičius, nuo 3 proc. 2006 m., iki 5,2 proc. 2007 m. ir net 14,6 proc. 2008 m., kas sudarė vidutiniškai 7,5 proc. per tiriamąjį laikotarpį. Transporto priemonių vagysčių skaičius tiriamuoju laikotarpiu sudarė vidutiniškai 5,1 proc. nuo visų vagysčių, tuo tarpu kišenvagysčių skaičius nuolat augo nuo 5 proc. 2006 m., iki 7,2 proc. 2007 m. ir iki 9,4 proc. 2008 m., o tai sudarė vidutiniškai 7,1 proc.

Lyginant Jonavos rajono ir Lietuvos duomenis, matyti, kad 2006 m. vagysčių įsibraunant į gyvenamąją patalpą Jonavos rajone buvo padaryta 22,8 proc., tuo tarpu Lietuvoje 17,26 proc., 2007 m. skirtumas dar ryškesnis: Jonavos rajone 29,9 proc., tuo tarpu Lietuvoje 16,24 proc.³⁷.

Lyginant Jonavos rajono ir Lietuvos duomenis, matyti, kad 2006 m. vagysčių iš transporto priemonių Jonavos rajone buvo padaryta 3 proc., tuo tarpu Lietuvoje 12,06 proc., 2007 m. Jonavos rajone 5,2 proc., tuo tarpu Lietuvoje 11,39 proc., lyginant transporto priemonių vagystes, matyti, kad Jonavos rajone 2006 m. padaryta 6,9 proc., o Lietuvoje tais pačiais metais padaryta 12,20 proc., 2007 m. Jonavos rajone buvo padaryta 2,1 proc., o Lietuvoje 11,39 proc. visų vagysčių atžvilgiu. Tokį transporto priemonių vagysčių skirtumą gali sąlygoti tai, kad respublikinėje statistikoje atspindi ir didžiųjų miestų statistika, kur transporto priemonių vagysčių yra gerokai daugiau. Be to, darytina prielaida, kad Jonavos vagys gali rinktis vagysčių vykdymo vietą – Kauno miestą, kuris yra netoli Jonavos.

16 paveikslas. Vagysčių būdas (duomenys proc.)

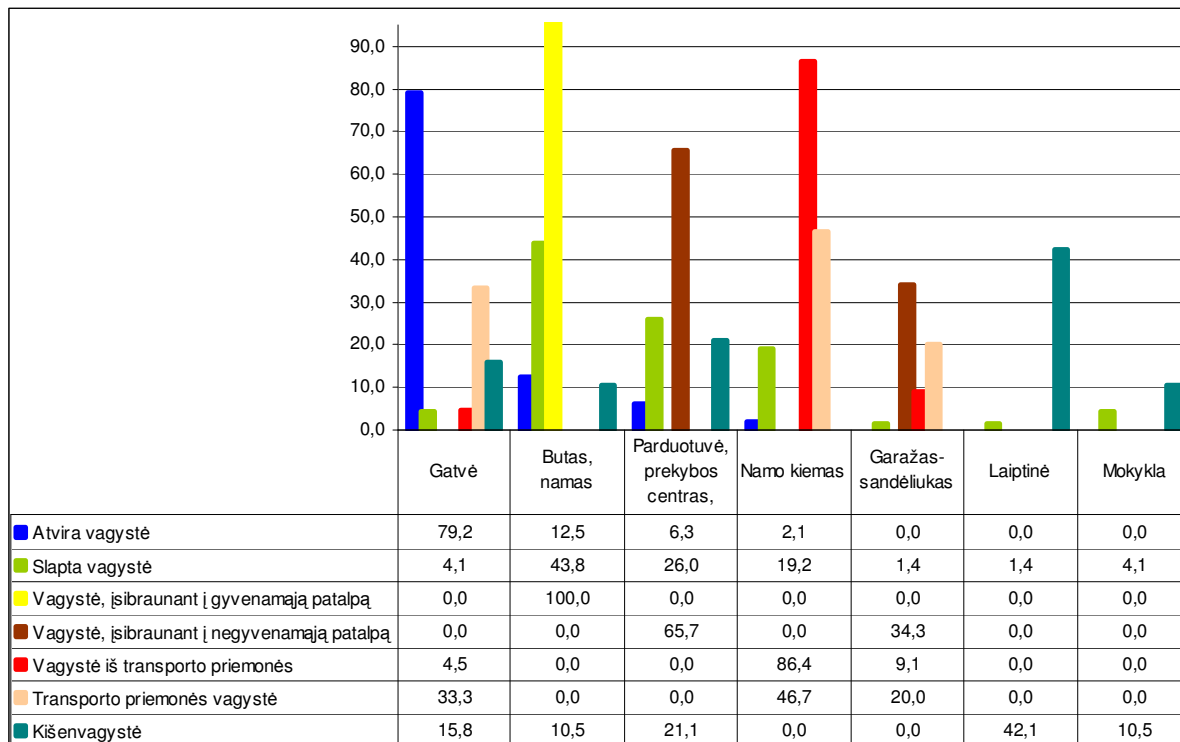

Žvelgiant į vagystės būdo ir vagystės padarymo vietos santykį, matyti, kad daugiausia atvirųjų vagysčių padaroma gatvėje. Tai sudaro net 79,2 proc. gatvėje padaromų vagysčių. Slaptųjų vagysčių daugiausia padaroma butuose, namuose 43,8 proc. Kadangi butai ir namai yra vienintelės gyvenamosios patalpos, natūralu, kad visas 100 proc. vagysčių įsibraunant į gyvenamąją patalpą, ten ir padaroma. Daugiausia vagysčių, įsibraunant į negyvenamąją patalpą padaroma iš prekybos vietų, viso 65,7 proc. Vagystės iš transporto priemonių ir transporto priemonių vagystės padaromos

³⁷ Duomenys apie Lietuvoje registruotas vagystes įsibraunant į gyvenamąsias patalpas apskaičiuoti pagal Informatikos ir ryšių departamento prie LR VRM Interneto puslapyje pateiktus kriminologinės statistikos, o būtent bendro vagysčių skaičiaus ir vagysčių įsibraunant į gyvenamąsias patalpas santykį. Lyginant kitus vagysčių būdus, naudotas tas pats apskaičiavimo metodas.

tik gatvėje, namo kieme ir iš garažų. Daugiausia atvejų registruojama namų kiemuose. Kišenvagių „populiariausios“ vietos yra laiptinės ir gatvės.

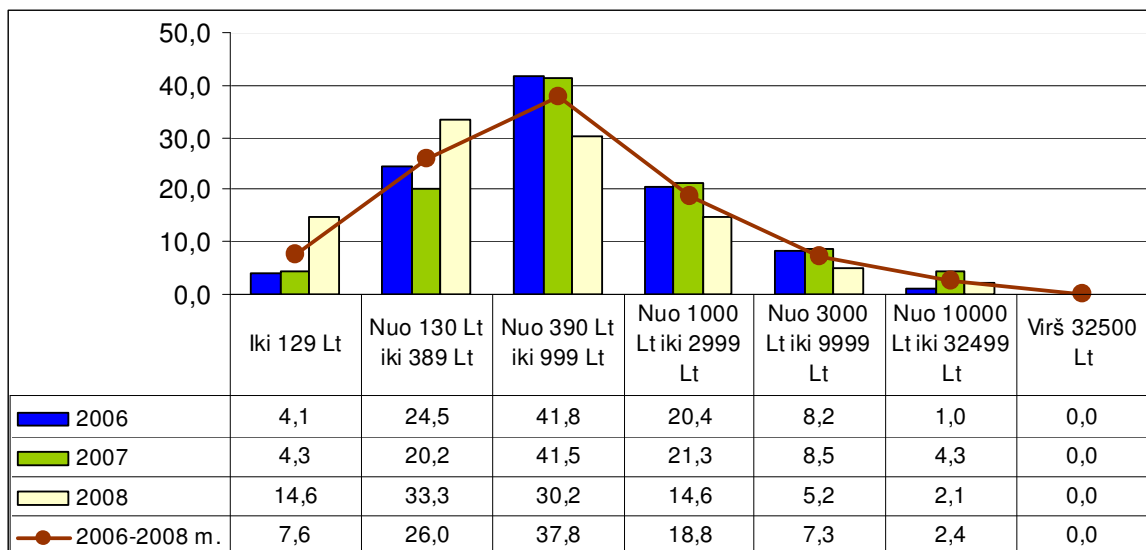
17 paveikslas. Vagystės būdo ir vagystės padarymo vietos santykis (duomenys proc.)

Analizuojant vagystės metu padarytos turtinės žalos dydį, matyti, kad dažniausiai nukentėjusieji vagystės metu netenka turto, vertinamo tarp 390 Lt ir 999 Lt. Tai sudaro vidutiniškai 37,8 proc. visų atvejų. Kiek rečiau netenkama nedidelės vertės turto (vertinant iš baudžiamosios teisės pozicijų) vertinamo nuo 130 Lt iki 389 Lt (26 proc.). Turto, vertinamo iki 129 Lt, vagysčių registruota 7,6 proc. visų atvejų, o turto, vertinamo nuo 1000 Lt iki 2999 Lt registruota 7,3 proc. Nedidelė dalis visų vagysčių, 2,4 proc. atvejų registruojama, kad nukentėjusysis neteko turto, vertinamo nuo 3000 Lt iki 32500 Lt. Didelės vertės turto, t.y. virš 32500 Lt, vagysčių neregistruota³⁸.

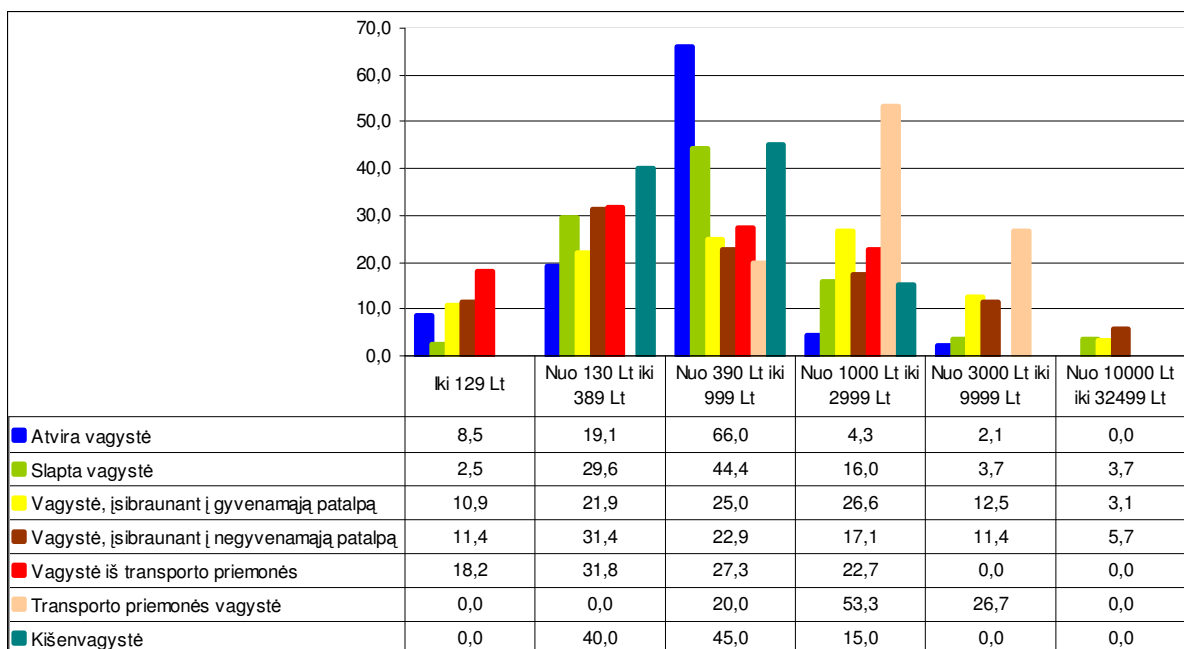
³⁸ Turtinės žalos skaičiavimo intervalai pasirinkti vadovaujantis LR BK 190 str. pateikiama turto verčių samprata, t.y. turtas yra didelės vertės, kai jo vertė viršija 250 MGL dydžio sumą, ir nedidelės vertės – kai jo vertė viršija 1 MGL, bet neviršija 3 MGL dydžio sumos. 1000 Lt ir 3000 Lt sumos pasirinktos kaip tarpinės.

18 paveikslas. Pavogto turto vertė (duomenys proc.)

Analizuojant vagystės metu padarytos turtinės žalos dydį ir vagystės būdą, matyti, kad dažniausiai didesnė turtinė žala atsiranda padarius transporto priemonės vagystę. 26,7 proc. nukentėjusiųjų savo patirtą turtinę žalą vertino tarp 3000 Lt ir 9999 Lt. Taip pat pastebėtina, kad 3,7 proc. visų atvejų padarius slaptą vagystę, 3,1 proc. įsibraunant į gyvenamąją patalpą ir 5,7 proc. įsibraunant į negyvenamąją patalpą padaroma turtinė žala tarp 10000 Lt ir 32499 Lt. Tuo tarpu kišenvagių grobis dažniausiai (45 proc.) būna nuo 390 Lt iki 999 L vertės, arba (40 proc.) nuo 130 Lt iki 389 Lt vertės. Didelės vertės, t.y. 32500 Lt ir daugiau turto vagysčių nenustatyta.

19 paveikslas. Vagysčių metu padarytos turtinės žalos dydžio ir vagystės būdo santykis (duomenys proc.)

Vagystes darančių asmenų kriminologinė charakteristika

Šiame darbo skyriuje bus nagrinėjamos tokios vagystes padariusių asmenų kategorijos kaip lytis, amžius, išsilavinimas, šeimyninė padėtis, užsiėmimas, kriminalinė karjera.

Asmenims, darantiems turtinius nusikaltimus, būdingi tokie doroviniai psichologiniai požymiai, kaip vienpusė vartotojiška orientacija, perdėtas materialinių gėrių sureikšminimas, negatyvus požiūris į visuomenės ir jos atskirų individų poreikius, silpna socialinė adaptacija. Lyginant su smurtinius nusikaltimus darančiais asmenimis, vagystes darantys asmenys yra kiek labiau adaptavęsi, mažiau impulsyvūs, labilesni, mažiau reiškia nepasitenkinimą esama socialine padėtimi. Vagystes darantys asmenys yra mažiau agresyvūs, lengviau gali kontroliuoti savo elgesį. Šie asmenys, priešingai nei kitokio pobūdžio nusikaltimus darantys asmenys, žymiai geriau suvokia socialines normas ir reikalavimus. Vagys labiau linkę bendrauti, stengiasi sukurti reikiamus kontaktus, jiems mažiau būdingas kaltės jausmas.

Labai būdingas vagystes darančių asmenų ypatumas, kad jie kriminalinę karjerą pradeda anksčiau, nei daugelis kitų teisės pažeidėjų. Atitinkamai jie žymiai anksčiau pakliūna į teisėsaugos akiratį, tiek ir asmenų, kurie patys pažeidinėja įstatymus, įtakos sferą. Tokiu būdu vagystes darantys asmenys anksti sukaupia antisocialaus elgesio patirtį, formuojasi požiūris ir aplinkos suvokimas, polinkis antisocialaus gyvenimo būdai bei įprotis kylančius gyvenimiškus konfliktus spręsti neteisėtomis priemonėmis.

Pateikiant apibendrintą vagystes darančių asmenų charakteristiką, reikia nepamiršti, jog į šią grupę patenka įvairaus amžiaus, socialinio statuso, skirtingos dorovinės deformacijos asmenys. Atsižvelgiant į šiuos skirtumus, teisinėje literatūroje išskiriami tokie vagystes vykdančių asmenų tipai³⁹:

Atsitiktinis tipas. Prie šio tipo priskiriami asmenys, nepasižymintys ryškiai išreikštu neigiamu savanaudiškumu ar pastovia antisocialine orientacija. Dažniausiai ji suvokia savo veiksmų neteisėtumą, dėl jų gailisi. Prie šio tipo priskiriami pradedantys nusikaltėliai, daugiausia nepilnamečiai. Todėl be savanaudiškumo, vagysčių motyvas gali būti klaidingai suvokiama nusikalstamo gyvenimo būdo romantika (romantinis tipas), noras bendraamžių grupėje pademonstruoti savo vikrumą (įsitvirtinantis tipas), trumpalaikių užgaidų patenkinimas.

Situacinis tipas. Jis apima asmenis, darančius vagystes esant palankiai situacijai, kuomet asmuo tiesiog negali atsispirti pagundai, dėl lengvabūdiškumo ar negalėdami pasipriešinti nusikalstamos grupės ar jos vadovo spaudimui (konformistinis tipas). Didelį šiam tipui priskiriamų asmenų procentą taip pat sudaro nepilnamečiai. Prie šio tipo priskiriami ir asmenys, kurie daro

³⁹ Криминология/под. ред. Буракова В.Н. и Копачева Н.М. – Санкт Петербург, 2000 с. 227-228.

vagystes verčiami nepalankios situacijos, būtinumo (pvz., sunki artimo žmogaus liga, reikalaujanti brangiai kainuojančio gydymo), arba dėl pataloginių priežasčių (alkoholizmo, narkomanijos).

Patologinis tipas. Čia turima omenyje ne kleptomanija (liguista aistra vogti), bet pataloginis daiktų kaupimas (dažniausiai vienos ar kelių rūšių daiktus).

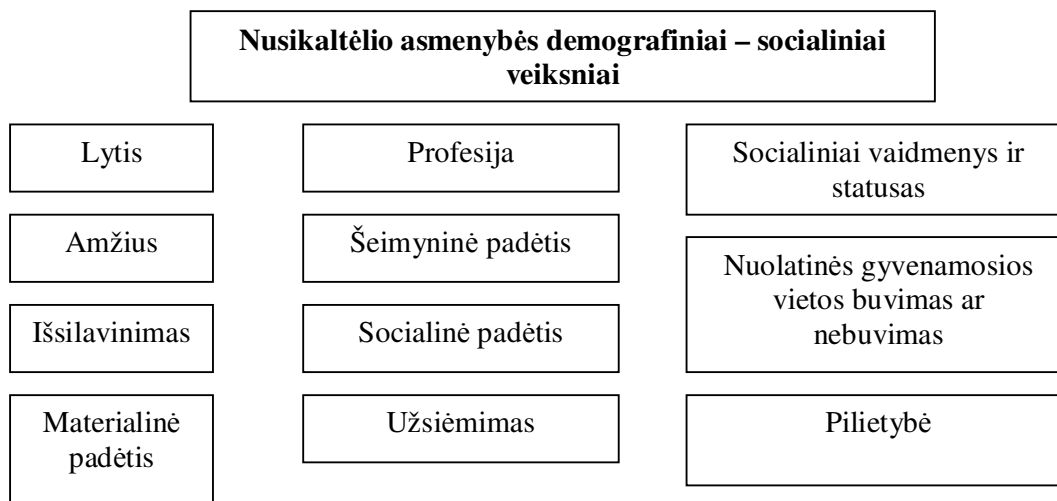
Piktybinis (savanaudiškas) tipas. Jam priskiriami asmenys nesitaiko prie situacijos, jei reikia - jie patys tokią sukuria. Jie yra nevieną kartą įvykdę nusikaltimus, teisti, ir dėl šios priežasties "pakėlę" savo kriminalinę kvalifikaciją laisvės atėmimo vietose. Pajamos, kurias šio tipo atstovai gauna iš nusikalstamos veiklos yra vienas pagrindinių pragyvenimo šaltinių. Šiam tipui priskiriami asmenys yra įgiję tam tikrus profesinius įgūdžius. Tačiau jų kriminalinė specializacija dar nėra išbaigta, todėl šie asmenys gali daryti ir kitos rūšies, ir kitokio pobūdžio nusikaltimus. Šie asmenys taip pat išsiskiria neigiamo savanaudiškumo brandumu ir aiškia jo išraiška.

Itin piktybinis tipas. Prie šio tipo priskiriami recidyvistai ir profesionalūs nusikaltėliai. Jų išskirtinis bruožas - pastovi antisocialinė orientacija, aukštas specialaus recidyvo lygis, iš nusikalstamos veiklos gaunamos pajamos yra pagrindinis pajamų šaltinis. Recidyvistų dorovinės charakteristikos pagrindiniai bruožai yra egocentrizmas, principinis orientavimasis į nusikalstamą gyvenimo būdą. Toks asmuo ignoruoja visuomenės normas, savo poreikių iškėlimai virš jų, tačiau paiso nusikalstamo gyvenimo taisyklių. Didžiąją dalį šios nusikaltėlių grupės sudaro asmenys, pastoviai besispecializuojantys siauroje srityje, pavyzdžiui, vagystėmis iš vieno tipo gyvenamųjų patalpų (butų daugiabučiuose namuose ir pan.). Prie šio tipo dalinai galima priskirti ir vadinamąjį "revoliucingąjį" tipą, kurio atstovų dominuojantis vagysčių motyvas yra neapykanta gyvenantiems geriau.

Kiekvieno nusikaltimus darančio asmenybės analizė atliekama vertinant šių asmenų asmenybės struktūrą. V.Malkova pateikia tokią nusikaltėlio asmenybės demografinių – socialinių požymių schemą⁴⁰:

⁴⁰ Малкова В.Д. Криминология: Учебник/под ред. проф. Малкова В.Д. - ЗАО Юстицинформ, 2004 г. с. 37.

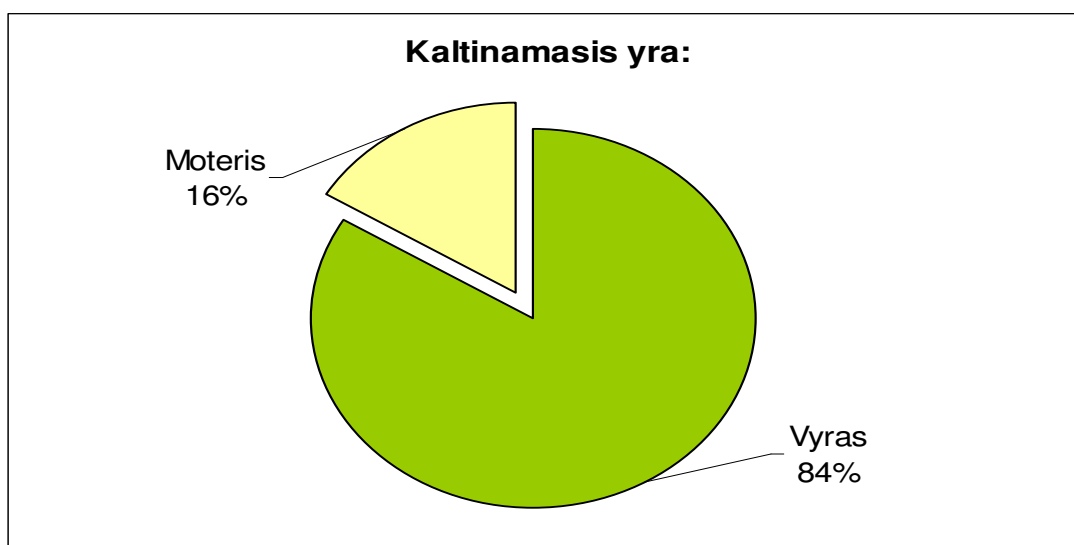
1 schema. Nusikaltėlio asmenybės demografiniai – socialiniai veiksniai. Schemos autorė: V.Malkova

Ši autorė nurodo, kad būtent tokių požymių analizė leidžia giliau pažvelgti į nusikaltėlio asmenybę. Pastebėtina, kad tokie asmenybės demografiniai – socialiniai požymiai aktualūs analizuojant ne tik nusikaltėlio, bet ir nusikaltimo aukos asmenybę.

Pagal Lietuvoje vyraujančią statistiką, moterys 2006 ir 2007 m. sudarė vidutiniškai tik 10,65 proc. lyginant su bendru asmenų, įtariamų (kaltinamų) nusikalstamų veikų padarymu, skaičiumi⁴¹. Tuo tarpu iš autorės atlikto tyrimo metu gautų duomenų matyti, kad vyrai padaro 83,6 proc., o moterys 16,4 proc. vagysčių. Tokių vagystes padariusių asmenų pasiskirstymą pagal lytį lemia vagysčių, kaip nusikalstamos veikos, pobūdis. Vagiams nereikia fizinės jėgos, agresyvumo, kuo labiau pasižymi vyrai, kurie dažniau padaro smurtinius nusikaltimus.

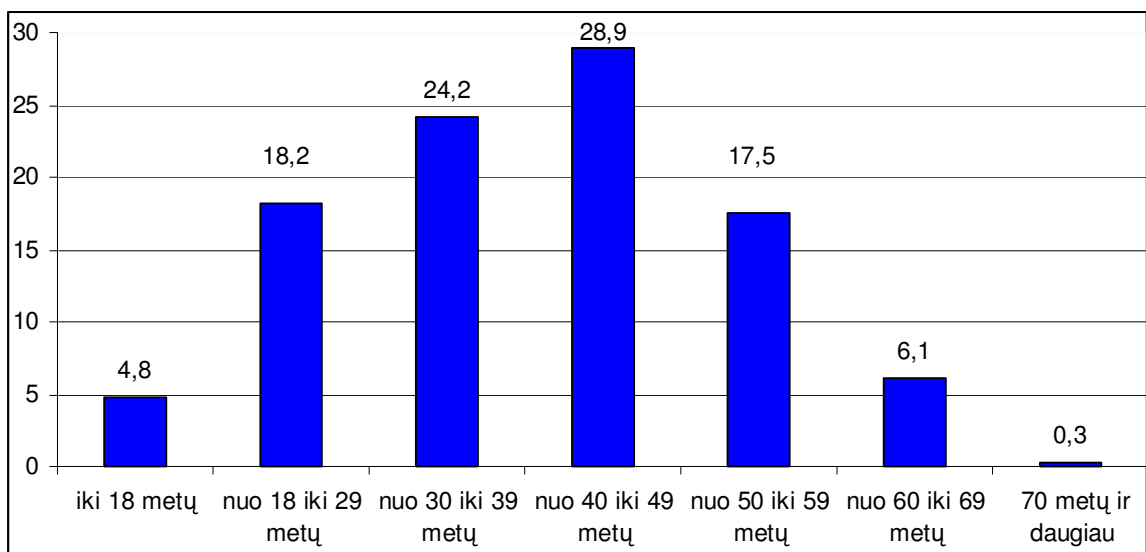
20 paveikslas. Vagystes darančių asmenų lytis (duomenys proc.)

⁴¹ Rašant šį darbą remtasi statistiniais duomenimis, pateiktais Nusikaltimų prevencijos Lietuvoje centro interneto puslapyje <http://www.nplc.lt/stat/stat.htm> /žiūrėta 2009-09-18.

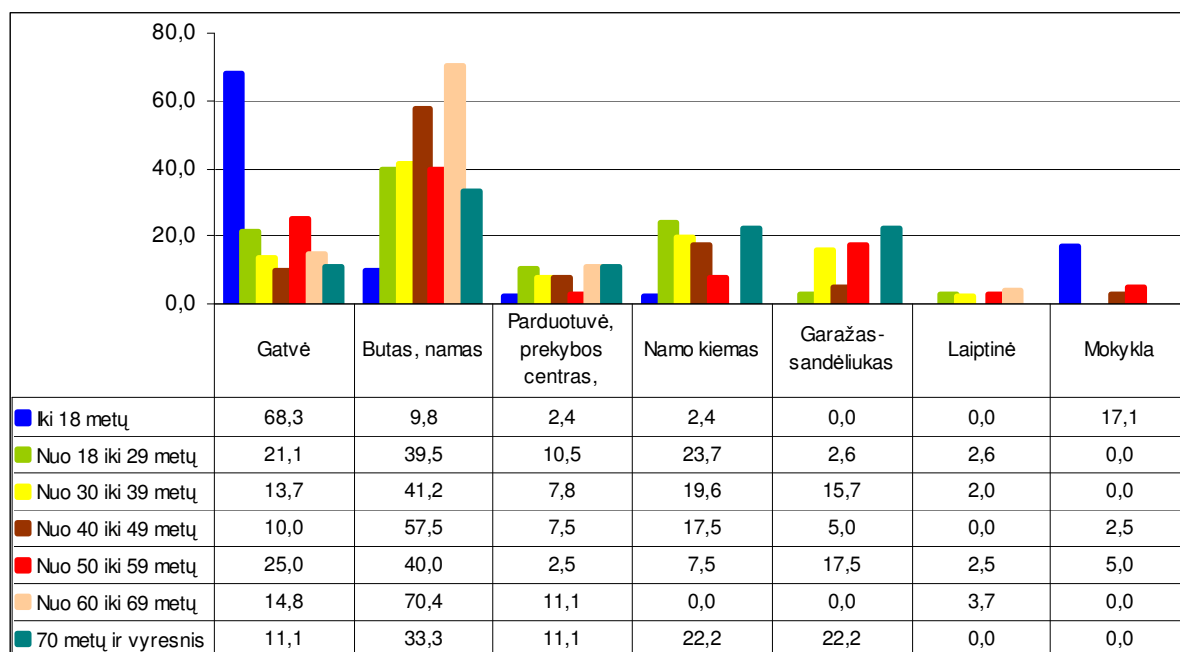
Tyrimo tikslais visi nuteisti už vagystes asmenys buvo suskirstyti į septynias amžiaus grupes (12 paveikslas). Kaip matyti, vagystes dažniausiai daro 40-49 metų asmenys, 28,9 proc. visų atvejų. Tai aktyviausia kriminologiniu požiūriu grupė. Kitą didžiausią grupę sudaro 30-39 metų (24,2 proc.) ir 18-29 metų (18,2 proc.), t.y. darbingiausio amžiaus asmenys. Nepilnamečiai padaro 4,8 proc. visų vagysčių, o vyresnio amžiaus asmenys, t.y. grupė nuo 50 iki 59 metų padaro 17,5 proc., nuo 60 iki 69 metų padaro 6,1 proc. o 70-mečiai ir vyresni 0,3 proc. visų vagysčių. Tuo tarpu tiriamuoju laikotarpiu Lietuvoje nepilnamečiai padaro vidutiniškai 14,7 proc. visų nusikalstamų veikų, jauni asmenys, t.y. 18-29 metų amžiaus padaro 46,8 proc. visų nusikalstamų veikų, vyresnio nei 30 metų amžiaus asmenys padaro apie 38,2 proc. visų nusikalstamų veikų.

21 paveikslas. Vagystes darančių asmenų amžius (duomenys proc.)

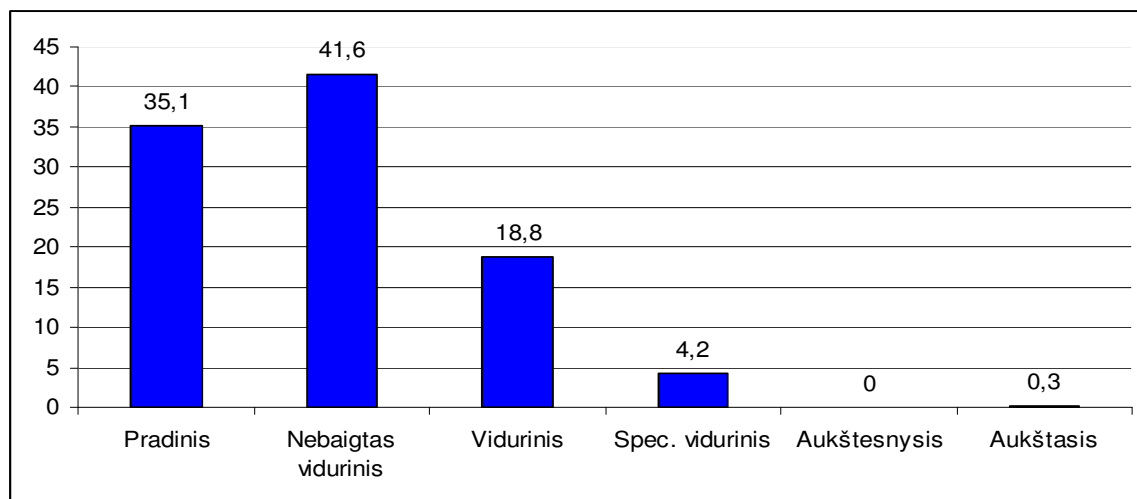
Pastebėtina, kad nuo nusikaltėlio amžiaus priklauso ir tikėtina nusikaltimo vieta. Tyrimo metu nustatyta, kad jauni nusikaltėliai dažniau vagystes daro gatvėje ar mokykloje, tuo tarpu vyresni žmonės dažniau vagia iš butų ir namų bei garažų, sandėliukų.

22 paveikslas. Vagystes padariusių asmenų amžiaus ir vagystės padarymo vietos santykis (duomenys proc.)

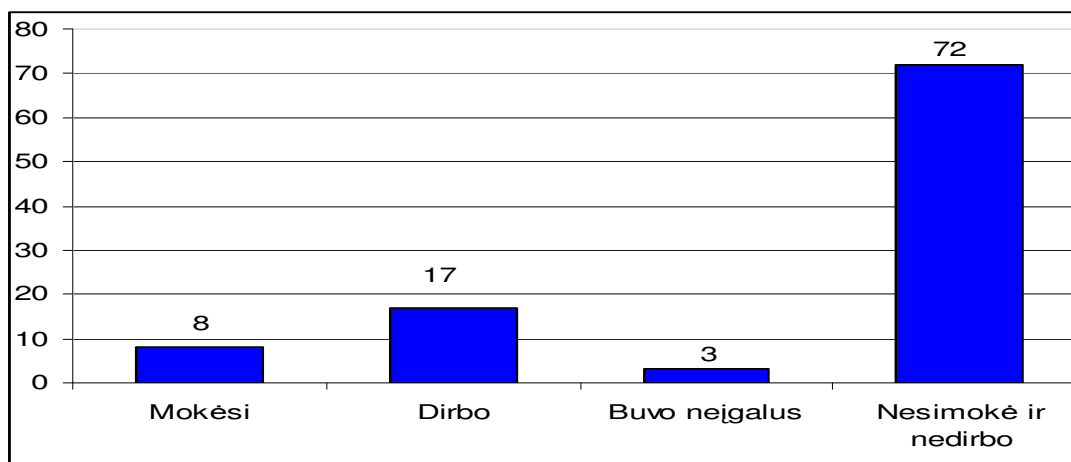
Tyrimo tikslais išsilavinimas buvo suskirstytas į 6 lygius: 1) pradinį; 2) nebaigtą vidurinį; 3) vidurinį; 4) spec. vidurinį; 5) aukštesnįjį; 6) aukštąjį. Gauti rezultatai pateikti schemeje. Didžiausią kišenvagių dalį sudaro asmenys, nebaigę vidurinės mokyklos (41,6 proc.), o taip pat turintys tik pradinį išsilavinimą (35,1 proc.). Vidurinę mokyklą yra pabaigę 18,8 proc. vagystes padariusių asmenų, tik 4,2 procentai turi spec. vidurinį išsilavinimą ir 0,3 proc. turi aukštąjį išsilavinimą. Tokie autorės atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad vagystes daro menką išsilavinimą turintys asmenys ir nėra jokių patikimų duomenų, kad tokių asmenų ateityje mažės. Remiantis aukščiau išdėstytais tyrimo rezultatais, galima daryti išvadą, kad išsilavinimo stoka yra žymus kriminogeninis faktorius, turintis įtakos vagysčių dinamikai.

23 paveikslas. Vagystes darančių asmenų išsilavinimas (duomenys proc.)

Buvo siekiama nustatyti, ar prieš vagystės padarymą asmenys mokėsi, dirbo, buvo neįgalūs, ir ar jų užimtumas kaip nors susijęs su vagysčių padarymu. Taigi, tyrimas rodo, kad vos 25 procentų vagystes padariusių asmenų iki nusikaltimo dirbo arba mokėsi, dar 3 proc. buvo neįgalūs. Labai tikėtina, kad niekur nedirbantys ir nesimokantys asmenys neturėjo jokio pastovaus pajamų šaltinio. Taip pat tikėtina, kad išsilavinimo stoka galėjo turėti įtakos darbo nebuvimui. Galiausiai, visada yra dalis asmenų, kurie geriau nedirbs jokio darbo, nei dirbs tokį, už kurį, jų manymu, būtų per mažai mokama. Atsižvelgiant į autorės atlikto tyrimo metu gautus rezultatus, galima daryti išvadą, kad užimtumo nebuvimas yra vagysčių kriminogeninis faktorius. Tuo tarpu Lietuvoje tarp visų nusikalstamas veikas padariusių asmenų 2006-2007 m. vidutiniškai 46,2 proc. nedirbo ir nesimokė. Tai rodo, kad asmenys, neturintys užsiėmimo, labiau linkę daryti vagystes nei kitas nusikalstamas veikas. Tikėtina, kad dėl tokio polinkio iš dalies lemia ir nusikalstama veika gaunamos turtinės naudos požymis.

24 paveikslas. Vagystes darančių asmenų užimtumas (duomenys proc.)

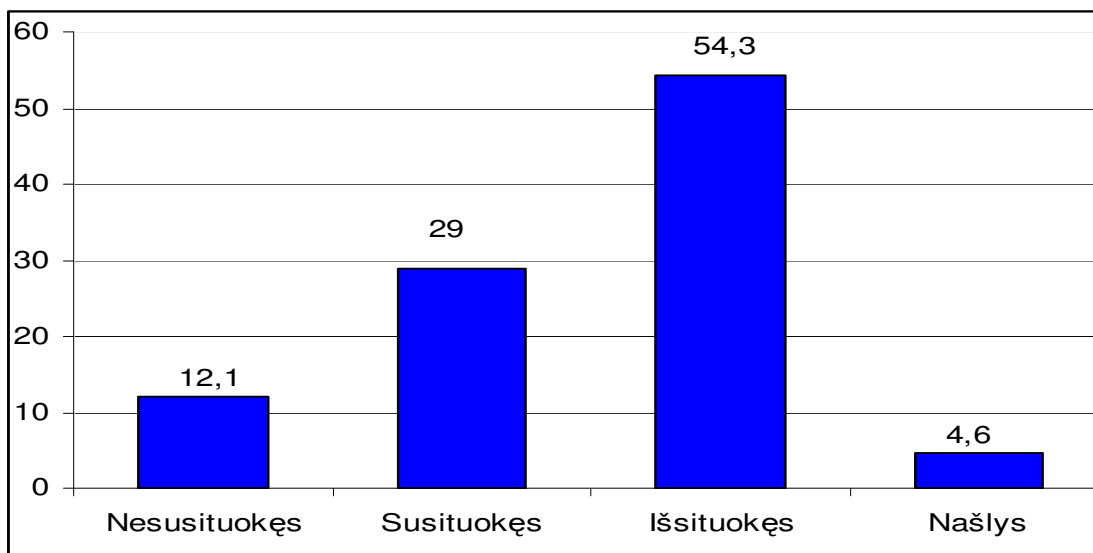
Kriminologinėje literatūroje, kalbant apie vagystes darančių asmenų šeimyninį statusą, pažymima, kad didesnė dalis vagystes darančių asmenų nėra sukūrę savo šeimos. Toks šeimyninis statusas aiškinamas daugkartiniu asmenų teistumu, antisocialiu gyvenimo būdu ir pan.⁴². Autorės atlikto tyrimo metu siekta nustatyti koks šeimyninis statusas būdingas vagystes darantiems asmenims.

12,1 procentai iki vagystės niekada nebuvo sudarę santuokos. Net 54,3 procentų santuoką buvo nutraukę. Tikėtina, kad dalis jų tai padarė dėl nusikalstamo gyvenimo būdo. 29 procentų vagystes darančių asmenų buvo susituokę, 4,6 procentai buvo našliai. Be abejo, tokie skaičiai nevisiškai atspindi vagystes darančių asmenų socialinių ryšių. Dalis iš nesusituokusiųjų galėjo gyventi su partneriu neregistruotoje santuokoje, kas šiuolaikinėje visuomenėje yra labai populiaru,

⁴² Taip pat tokį elgesį galima iš dalies paaiškinti anksčiau labai paplitusia vagių subkultūros taisykle, kad aukšto rango vagių hierarchijoje siekiantis asmuo negali būti susituokęs. Tačiau ši nuostata Lietuvai greičiausiai nebūdinga dėl silpnos rusiško modelio subkultūros įtakos.

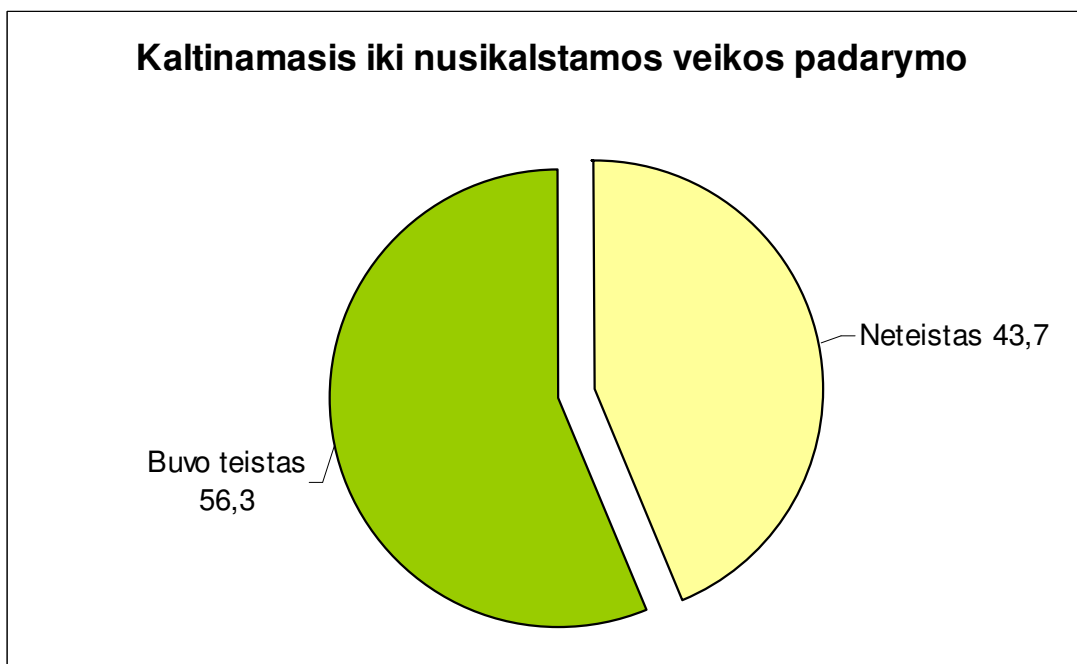
tuo tarpu dalis iš susituokusių realiai galėjo gyventi vieniši, tiesiog neišsituokę, tačiau realiai santuoką nutraukę. Kriminologine prasme tai yra spraga, iš dalies iškreipianti autorės atlikto tyrimo rezultatus.

25 paveikslas. Vagystes darančių asmenų šeimyninis statusas (duomenys proc.)

Tyrimo metu buvo nustatinėjama kiek iš padariusių asmenų iki vagystės buvo jau anksčiau teisti. Nustatyta, kad teisti buvo 56,3 procentai padariusių vagystes, kai tuo tarpu Lietuvoje tarp visų nusikalstamas veikas 2006-2007 m. padariusių asmenų pakartotinai nusikalto 17,65 proc.

26 paveikslas. Vagystes darančių asmenų kriminalinė karjera (duomenys proc.)

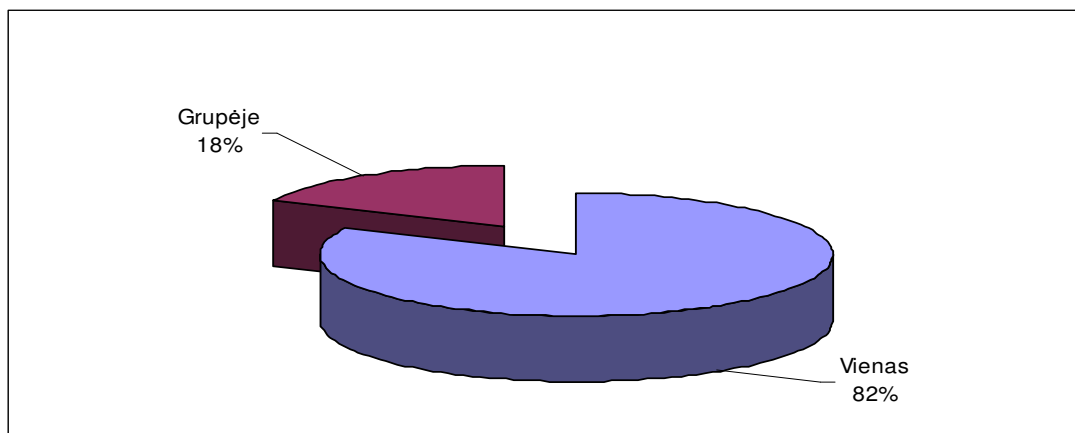

Tai patvirtina tendenciją, kad vagystes linkę daryti asmenys, kurie jau turi tam tikrą nusikaltėlio karjerą. Pakartotinis nusikaltimas rodo kaltininko asmenybės neigiamos orientacijos

pastovumą, taip pat tokios orientacijos ir nusikalstamo elgesio ryšį⁴³. Asmenys, kurie nusikalsta pakartotinai ar sistemingai daro nusikaltimus, atmeta visuomenės vertybių sistemą.

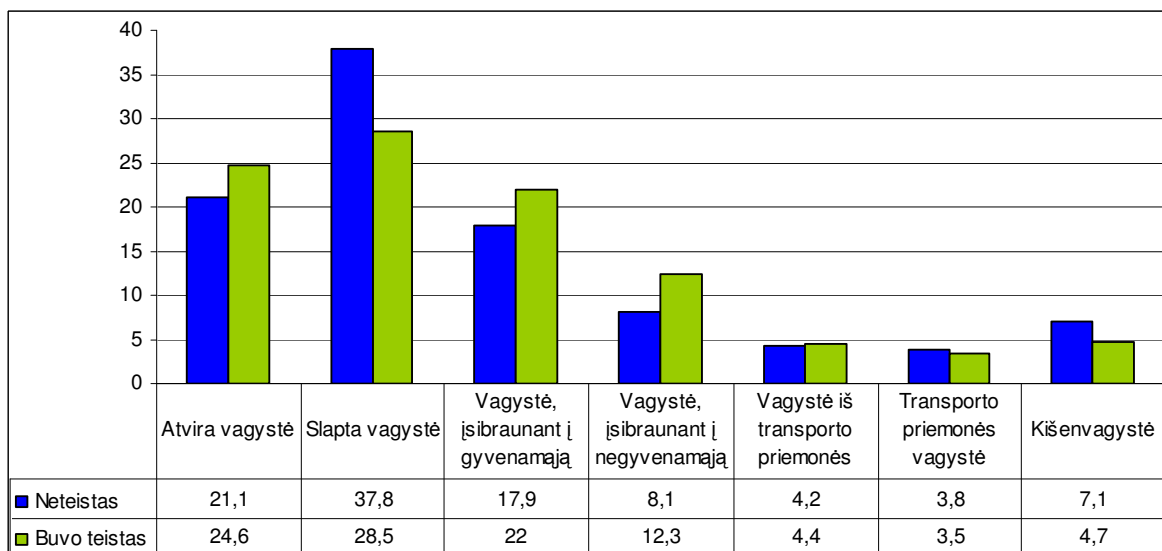
Kriminologinėje literatūroje teigiama, kad vagystėms būdingas grupiškumas – apie pusę visų vagysčių yra padaroma grupėse. Tyrimo metu siekta nustatyti kiek procentų vagysčių Jonavos rajone padaroma grupėje asmenų. Taigi, 18 procentų asmenų, padariusių vagystes Jonavos rajone, veikia grupėse. Likusią dalį vagysčių – 82 proc., padarė pavieniai asmenys.

27 paveikslas. Vagysčių grupiškumas (duomenys proc.)

Pastebėtina, kad daugiau teistų asmenų padarė atvirąsias vagystes, slapta vagystes ir vagystes įsibraunant į gyvenamąsias patalpas.

28 paveikslas. Vagystes padariusių asmenų teistumo ir vagystės padarymo būdo santykis (duomenys proc.)

⁴³ Bluvšteinas J., Bieliūnas E., Justickis V. ir kt. Kriminologija. V.: Pradai, 1994. p. 222.

Nuo vagysčių nukentėjusių asmenų kriminologinė (viktimologinė) analizė

Pastaruoju metu vis daugiau dėmesio skiriama nusikaltimų aukų problematikai. Išskiriama nauja kriminologijos mokslo šaka – viktimologija, t.y. mokslas nagrinėjantis aukas⁴⁴. Nusikaltimų aukos vis dažniau kreipiasi į teisėsaugos institucijas, imasi aktyvių veiksmų gindami savo teises. Viktimologiniais tyrimais nustatyta, kad 71 proc. aukų kreipėsi į teisėsaugos institucijas, informavo apie patirtą nusikalstamą veiką, žalą, nuostolius ir kt. Be to, tyrimo duomenys rodo, kad daugiausia aukų į teisėsaugos institucijas kreipiasi vagysčių atvejais⁴⁵.

Turtinių nusikaltimų aukas iki bendros nusikaltimų struktūros išskiriantis požymis yra tas, kad turtinių nusikaltimų aukos patiria (ar jiems realiai gresia patirti) turtinę žalą. Pažymėtina, kad turtinių nusikaltimų aukos, tai ne tik patys nukentėjusieji, bet ir kiti asmenys. Turtinių nusikaltimų aukomis tampa ir nukentėjusiojo šeimos nariai (nusikalstamos veikos pasekoje prarasto turto netektis lemia gali lemti visų nukentėjusiojo šeimos narių ekonominę žalą), juridinių asmenų darbuotojai (juridinis asmuo, netekęs turto, kuris yra neapdraustas, dėl patirtų nuostolių gali netekti galimybės kelti darbuotojų atlyginimų), draudimo bendrovės (jos turi atlyginti nukentėjusiesiems už jų nusikalstamos veikos metu prarastą turtą), kiti asmenys (pvz., dėl nesudarytų sandorių).

Aukos sąvoka viktimologijoje suprantama daug plačiau nei LR Baudžiamojo proceso kodekse (toliau – LR BPK) įtvirtina nukentėjusiojo sąvoka. LR BPK 28 str. 1 d. nurodo, kad „Nukentėjusiuoju pripažįstamas fizinis asmuo, kuriam nusikalstama veika padarė fizinės, turtinės ar moralinės žalos“⁴⁶.

Tyrimais nustatant aukos viktimiškumo⁴⁷ turinį, lengviau numatyti prevencines priemones, padėsiančias užkardyti nusikaltimus. R. Uscila skiria tokius viktimiškumo turinio elementus, kaip aukos socialinės – demografinės savybės, aukos interakcinių sąveikų kompleksas, aukos teisinių savybių kompleksas, aukos psichologinės savybės, aukos moralinės ir vertybinės savybės, aukos vizualinių savybių kompleksas⁴⁸.

Autorės atlikto tyrimo metu analizuoti keli iš aukščiau minėtų elementų, tokie kaip aukos socialinės savybės, dalis aukos interakcinių sąveikų. Be to, analizuoti ir juridinio asmens, kaip vagystės aukos, požymiai.

⁴⁴ Uscila R. Viktimologijos pagrindai. Mokslinis – metodinis leidinys. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centas, Vilnius 2005, p. 7.

⁴⁵ Ten pat, p. 20.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas//Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341.

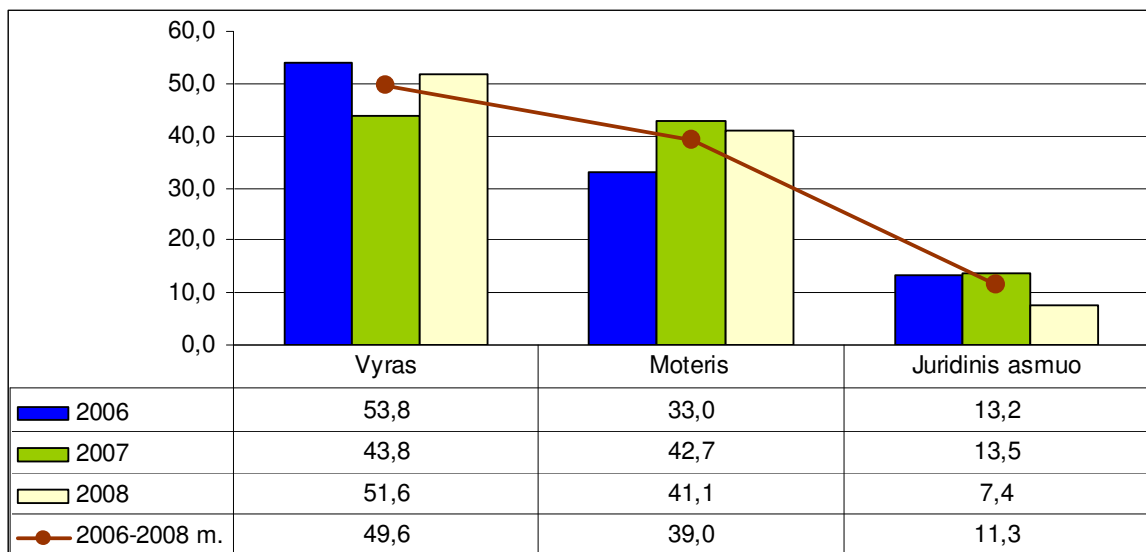
⁴⁷ Viktimiškumas – tai asmens pažeidžiamumas – tikimybė (rizika ir net polinkis) tapti nusikaltimo auka, kuriai įtakos turi ir asmens vidinės savybės, bruožai, ir elgesys, būseną (laikina ar pastovi), patirtis, socialiniai vaidmenys, turimas socialinis statusas.

⁴⁸ Uscila R. Viktimologijos pagrindai. Mokslinis – metodinis leidinys. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centas, Vilnius 2005, p. 30-33.

Viktimologinė statistika rodo, kad tam tikros lyties asmenų viktimiškumas dėl lyties tam tikrų nusikaltimų atžvilgiu yra padidėjęs, pvz. seksualinių nusikaltimų aukomis dažniau tampa moterys.

Autorės atlikto tyrimo metu nustatyta, kad Jonavos rajone per tiriamąjį laikotarpį vagysčių aukomis dažniau tapdavo vyrai. Jie sudarė 49,6 proc. visų nukentėjusiųjų. Moterys sudarė 39 proc. Visų vagysčių aukų, o juridiniai asmenys 11,3 proc. visų atvejų. Tikėtina, kad tokių nukentėjusiųjų pasiskirstymą pagal lytį lėmė ta aplinkybė, kad vyrai dažniau savo vardu registruoja turtą, todėl policijos duomenyse būtent jie vagystės atveju įtraukiami kaip nukentėjusieji. Tai ne taip ryšku nekilnojamojo turto srityje, tačiau neabejotinai daugiau vyrų savo vardu registruoja transporto priemones, net ir tuo atveju, jei ta transporto priemonė naudojasi ir žmona.

29 paveikslas. Nukentėjusiųjų pasiskirstymas pagal lytį ir teisinį statusą (duomenys proc.)

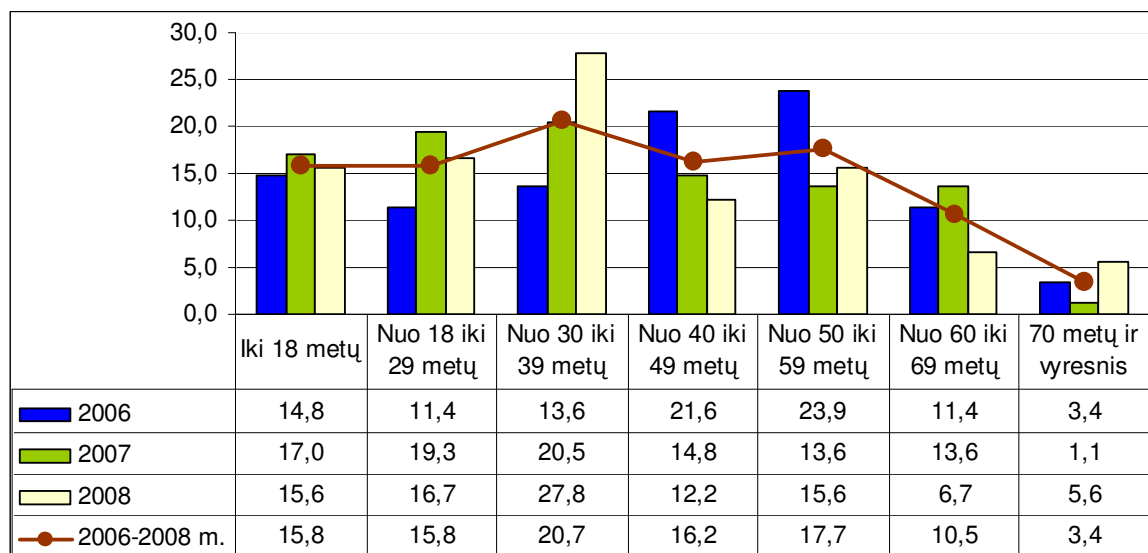
Tyrimo metu nustatyta, kad nukentėjusiais nuo vagysčių dažniausiai (20,7 proc.) tampa asmenys nuo 30 iki 39 metų amžiaus, taip pat didelę nukentėjusiųjų dalį užima vyresnio amžiaus (50-59 metų) asmenys (17,7 proc.), nedaug atsilieka ir kitos amžiaus grupės: nepilnamečiai iki 18 metų – 15,8 proc., asmenys nuo 19 iki 29 metų 15,8 proc., asmenys nuo 40 iki 49 metų 16,2 proc. Vyresni nei 60 metų asmenys vagysčių aukomis tampa atitinkamai 10,5 proc. (60-69 metų) ir 3,4 proc. (70 metų ir vyresni). Kriminologinėje literatūroje teigiama, kad didžiausią nukentėjusiųjų dalį sudaro asmenys nuo 21 iki 30 metų amžiaus⁴⁹. Atliktas tyrimas iš dalies patvirtina tokius teiginius.

Pastebėtina, kad jauno ir vidutinio amžiaus asmenys aktyviau gyvena, jie su savimi dažniau nešiojasi (ar važinėja automobiliais) nusikaltėliams patrauklų turtą, be to tokių asmenų yra daugiausia, todėl tyrimo rezultatai ir lėmė tokių amžiaus kategorijų asmenų gausumą tarp turinių nusikaltimų aukų. Tuo tarpu pagyvenę žmonės taip pat patrauklios aukos nusikaltėliams, nes tokie asmenys gali sunkiau apsiginti, pabėgti, ir juos lengviau apgauti, tačiau tokių žmonių dėl aukšto

⁴⁹ С.М.Иншаков. Зарубежная криминология. Инфра М – Норма. Москва - 1977.- с. 216.

mirtingumo lygio Lietuvoje nėra labai daug, todėl ir jų dalis tarp visų nukentėjusiųjų nedidelė. Kadangi tyrimo teritorija yra ir rajonas, aktuali vienkiemiuose gyvenančių pagyvenusių žmonių viktimizacija. Vienkiemiuose daugiausia yra registruojama turtinių nusikaltimų aukų, iš kurių dauguma yra vagystės ir plėšimų aukos⁵⁰.

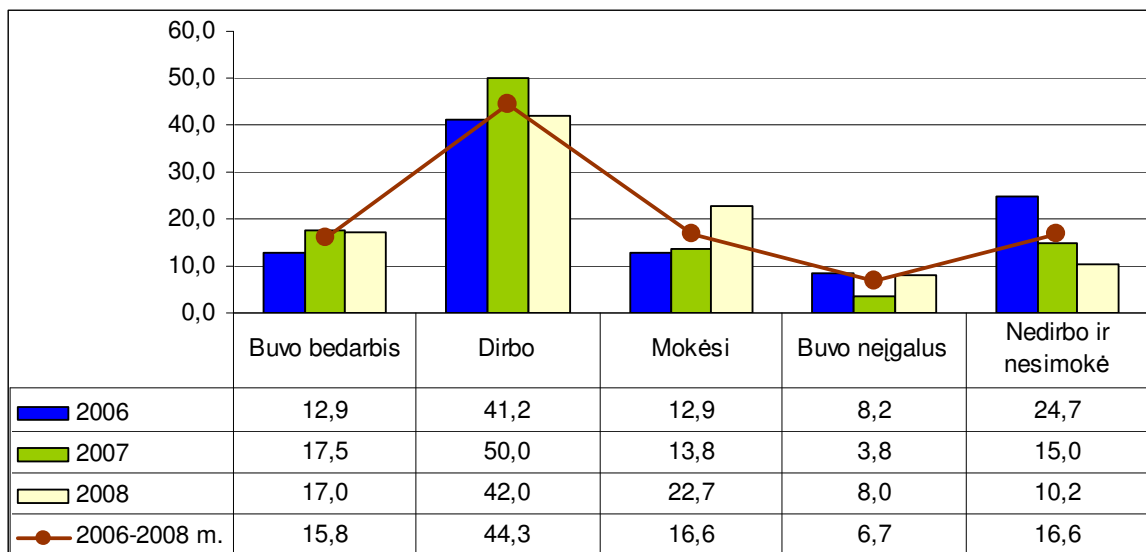
30 paveikslas. Nukentėjusiųjų pasiskirstymas pagal amžių (duomenys proc.)

Priklausomai nuo nusikaltimų rūšies, viktimizacijos procesui įtakos turi aukos išsilavinimas, turtinė padėtis. Statistika teigia, kad turtinių nusikaltimų aukomis dažniausiai tampa asmenys turintys aukštesnįjį (20,5 proc.) ir aukštąjį (26,8 proc.) išsilavinimą, o pusė aukų gauna vidutinės pajamas. Tokį pasiskirstymą lemia turbūt nusikaltėlių požiūris į tokias socialines savybes – dirbantį, išsilavinusį, tvarkingą, linkusį taupyti ir kaupti turtą, asmenį, todėl nusikaltėliui susidaro įspūdis, kad iš tokio žmogaus yra ką pavogti. Tyrimo metu nustatyta, kad didžioji dalis nukentėjusiųjų (44,3 proc.) dirbo, 16,6 proc. mokėsi, 16,6 proc. nesimokė ir nedirbo, 15,8 proc. buvo bedarbiai (registruoti darbo biržoje), 6,7 proc. buvo neįgalūs.

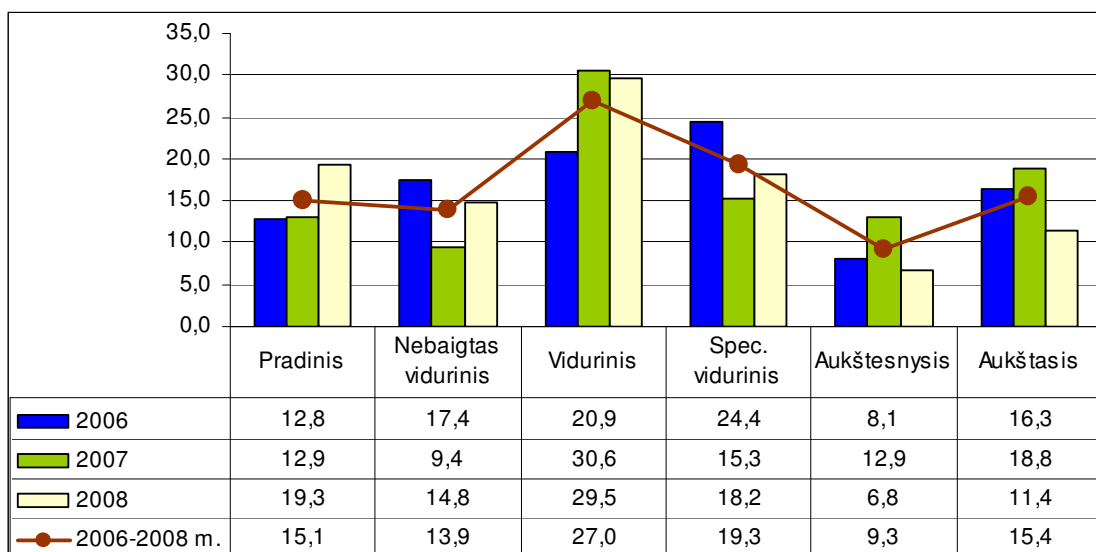
⁵⁰ Uscila R. Pagyvenusių žmonių viktimizacija Lietuvos kaimuose ir vienkiemiuose: viktimologinė analizė // Jurisprudencija. – Vilnius, 2005, T. 70 (62). P. 8.

31 paveikslas. Nukentėjusiųjų pasiskirstymas pagal užsiėmimą (duomenys proc.)

Tyrimo metu nustatyta, kad 27 proc. nukentėjusiųjų nuo vagysčių turėjo vidurinį išsilavinimą, 19,3 proc. spec. vidurinį, 15,4 proc. aukštąjį, 15,1 proc. pradinį, 13,9 proc. nebaigtą vidurinį ir 9 proc. aukštesnįjį išsilavinimą. Pažymėtina, kad tarp asmenų, turinčių tik pradinį ar ir vidurinį išsilavinimą yra įtraukti ir nepilnamečiai, kurie dėl jų amžiaus nėra įgiję tokio išsilavinimo, tačiau didelę grupės dalį sudaro vyresni nei 18 metų asmenys, kurie dėl vienokių ar kitokių priežasčių nėra baigę vidurinės mokyklos. Pastebėtina, kad asmenys turintys aukštesnį išsilavinimą, rečiau tampa nusikaltimų, tarp jų ir turtinių, aukomis. Jie dažniau gyvena tvarkingiau, labiau rūpinasi savo ir savo turto saugumu, gauna didesnes pajamas, todėl turi ir technines-finansines galimybes saugoti savo turtą, įrengdami šarvuotas duris, signalizacijas.

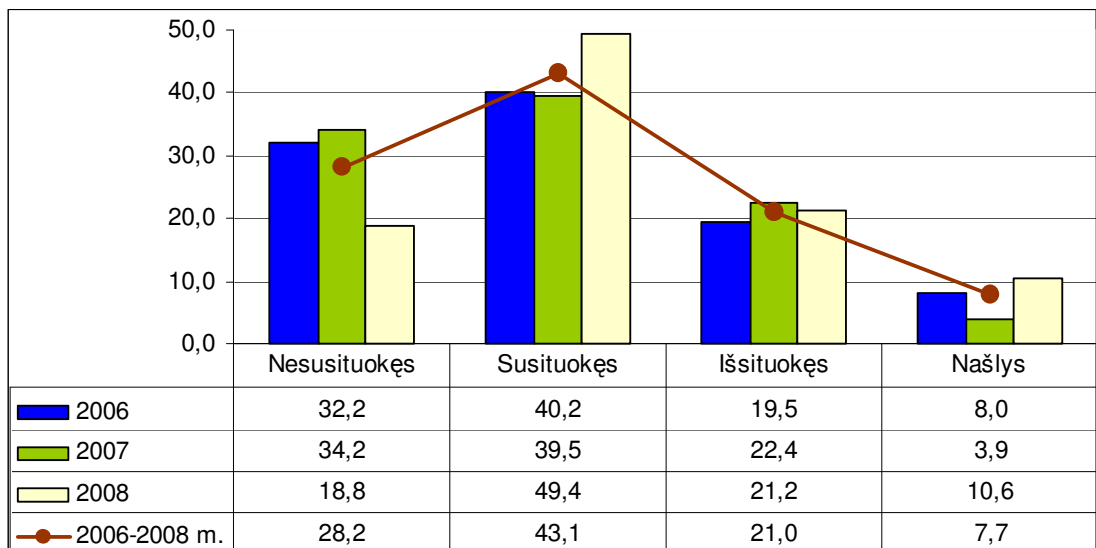
32 paveikslas. Nukentėjusiųjų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (duomenys proc.)

Taip pat nustatyta, kad 43,1 proc. nukentėjusiųjų buvo susituokę, 28,2 proc. nesusituokę, 21 proc. išsituokę ir 7,7 proc. našliai. Pastebėtina, kad tokių asmenų kaip išsituokę bei našliai

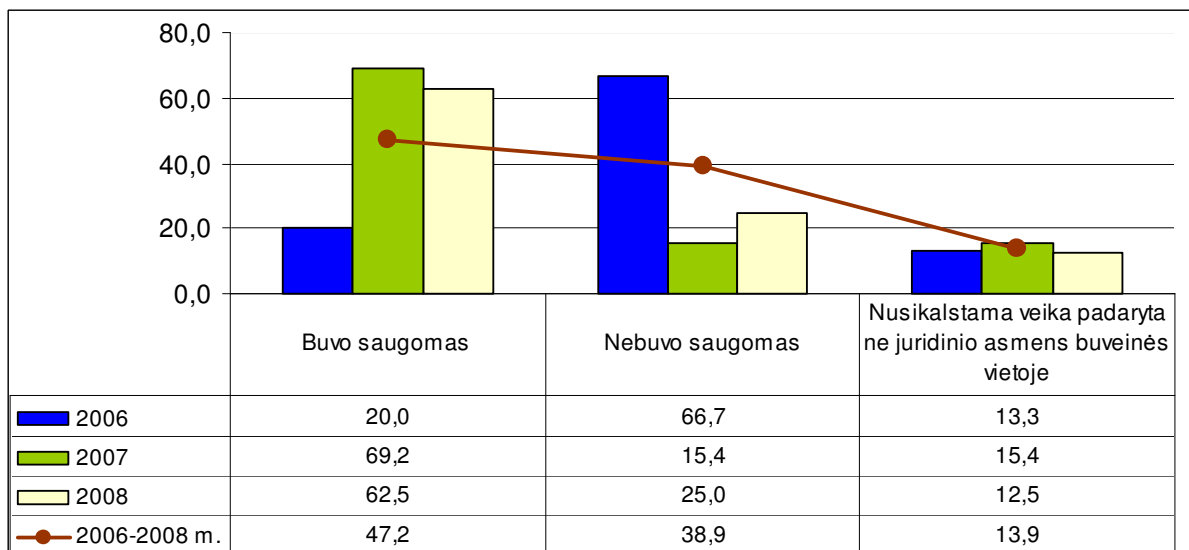
visuomenėje mažiau, todėl natūraliai jų ir nukentčia nuo turtinių nusikalstamų veikų mažiau. Darytina išvada, kad asmens šeimyninė padėtis nėra svarbus viktiminis kriterijus.

33 paveikslas. Nukentėjusiųjų pasiskirstymas pagal šeimyninę padėtį (duomenys proc.)

Analizuojant juridinius asmenis kaip vagysčių aukas Jonavos rajone per tiriamąjį laikotarpį nustatyta, kad didžioji dalis juridinių asmenų, viso 47,2 proc. buvo saugomi. Tai rodo, kad juridinių asmenų apsauga organizuojama netinkamai, turi būti numatomi kiti būdai ir priemonės vagysčių prevencijai. 13,9 proc. visų atvejų vagystės padaromos ne juridinio asmens teritorijoje. Tai vagystės iš juridiniams asmenims priklausančių transporto priemonių, statybinių įrankių vagystės statybų aikštelėse ir kt.

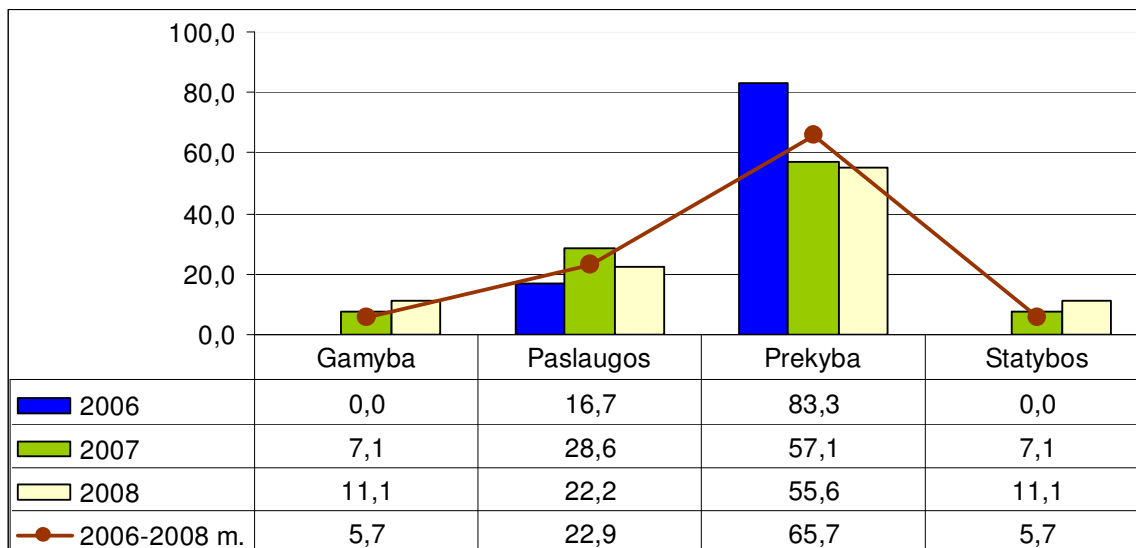
34 paveikslas. Juridinių asmenų apsaugos įtaka vagysčių padarymui (duomenys proc.)

Autorės atlikto tyrimo metu nustatyta, kad dažniausiai nukentčia prekyba užsiimantys juridiniai asmenys (65,7 proc.), taip pat paslaugų teikimu užsiimantys juridiniai asmenys, rečiau (po

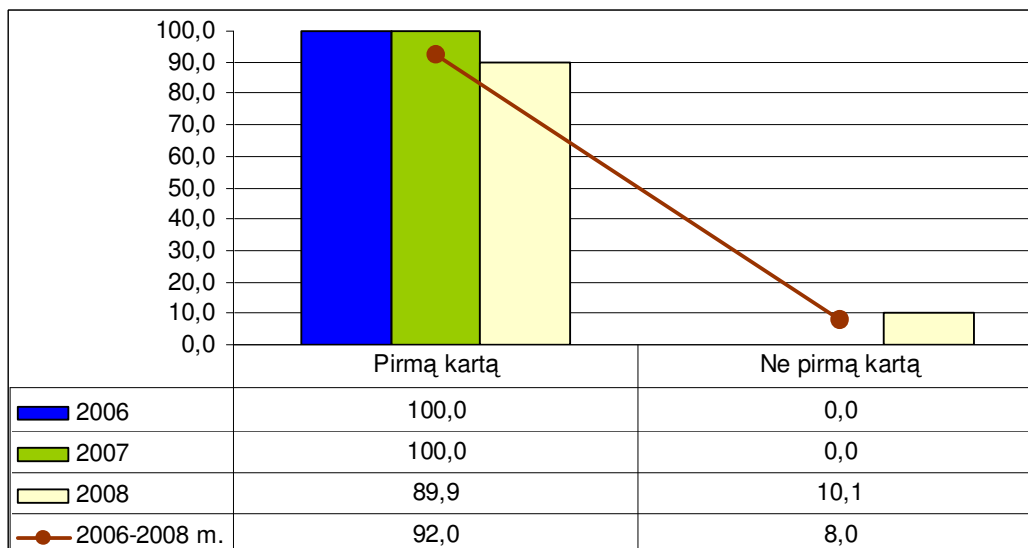
5,7 proc.) statybomis ir gamyba užsiimantys juridiniai asmenys. Atsižvelgtina ir į tą aplinkybę, kad prekybos ir paslaugų įmonių yra daugiau.

35 paveikslas. Juridinių asmenų veiklos pobūdis (duomenys proc.)

Atliekant empirinį tyrimą buvo tirta, ar nuo vagysčių nukentėję asmenys nuo šios nusikalstamos veikos nukentėjo pirmą kartą, t.y. tirtas savotiškas viktiminis recidyvas⁵¹. Nustatyta, kad nuo vagysčių pakartotinai nukentėjo 8 proc. visų nukentėjusiųjų.

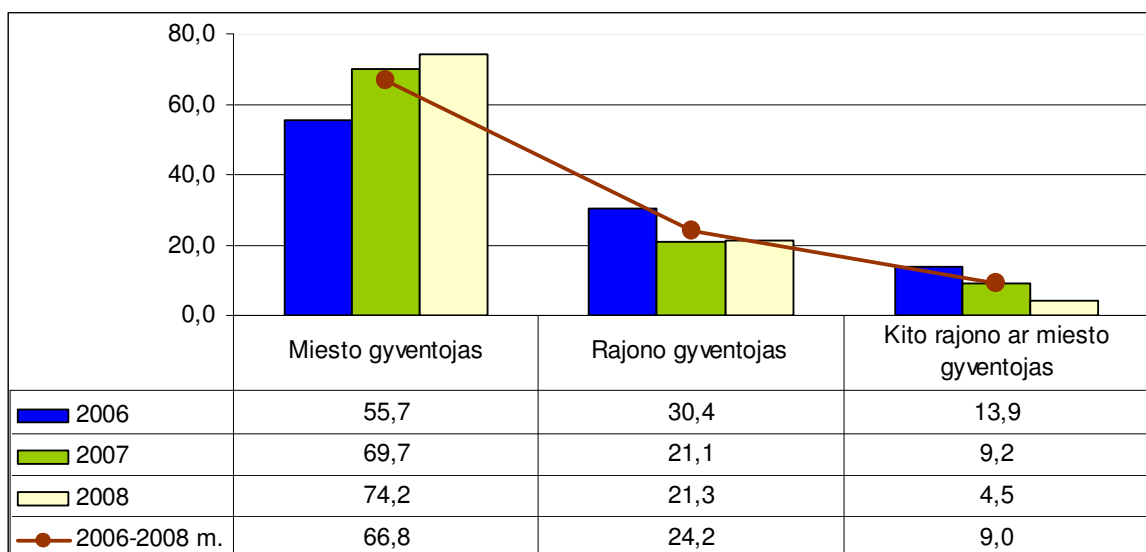
36 paveikslas. Pakartotinai nuo vagysčių nukentėję asmenys (duomenys proc.)

Be to, buvo nustatinėjamas nuo vagysčių nukentėjusių asmenų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą. Tyrimo metu nustatyta, kad 66,8 proc. nukentėjusiųjų buvo miesto gyventojai, 24,2 proc. rajono gyventojai, 9 proc. kito miesto ar rajono gyventojai.

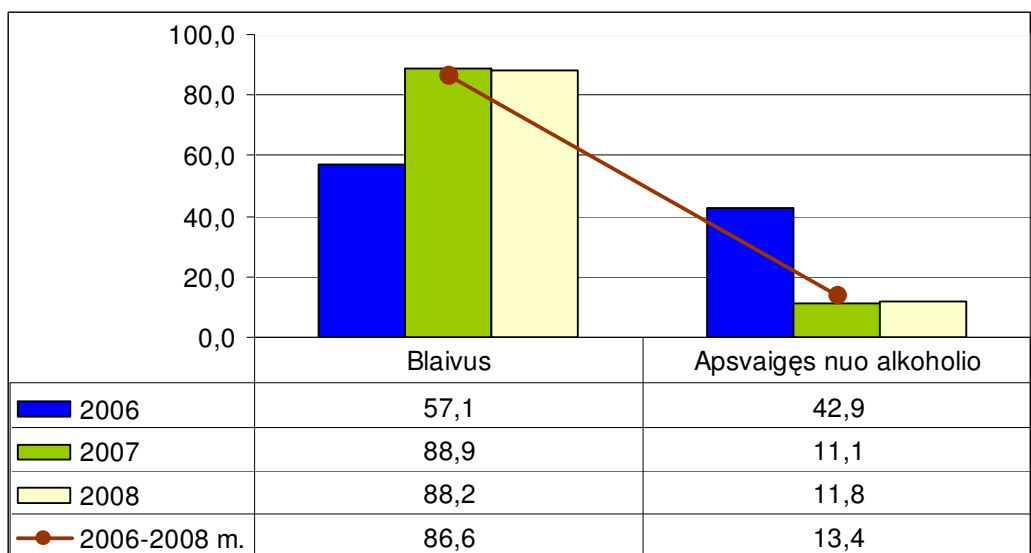
⁵¹ R.Uscila nurodo, kad pakartotinė viktimizacija – tai recidyviniai poveikiai, kuriuos kelis arba daugiau kartų patyrė tas pats asmuo arba konkreti jų grupė. Uscila R. Viktimologijos pagrindai. Mokslinis – metodinis leidinys. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centas, Vilnius 2005, p. 28.

37 paveikslas. Nuo vagysčių nukentėjusių asmenų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą (duomenys proc.)

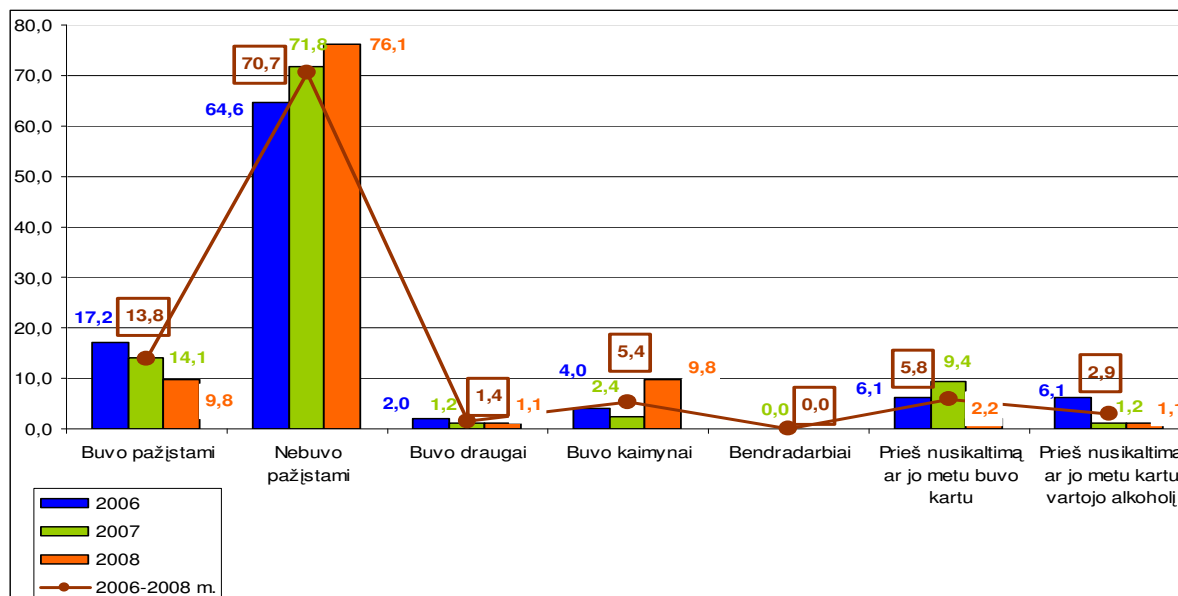
Tiriant nuo vagystės nukentėjusio asmens viktimiškumo turinio požymį – aukos moralines ir vertybines savybes, nustatyta, kad nusikalstamos veikos, t.y. vagystės metu 13,4 proc. nukentėjusiųjų buvo neblaivūs.

38 paveikslas. Nuo vagysčių nukentėjusių asmenų blaivumo faktorius (duomenys proc.)

Tyrimo metu buvo analizuotos tokios turtinių nusikaltimų aukos ir nusikaltėlio interakcijos kategorija kaip santykių tarp vagystės aukos ir nusikaltėlio buvimas, jų ryšys, buvimas kartu prieš nusikalstamos veikos padarymą. Nustatyta, kad didžioji dalis, t.y. 70,7 proc. vagysčių aukų ir nusikaltėlių nebuvo pažįstami, jų nesiejo jokie santykiai, tarp jų interakcijos nebuvo. Pažįstami buvo 13,8 proc., 1,4 proc. buvo draugai, 5,4 proc. atvejų buvo kaimynai, 5,8 proc. visų atvejų prieš nusikalstamą veiką ar jos metu buvo kartu, 2,9 proc. prieš nusikalstamą veiką kartu vartojo alkoholi.

39 paveikslas. Nuo vagysčių nukentėjusių asmenų ir nusikaltėlių interakcija (duomenys proc.)

Taigi, iš tyrimo metu gautų duomenų matyti, kad Jonavos rajone daugiausia vagysčių padaroma iš namų ir butų, dažniausiai vagiama gyvenviečių teritorijoje. Vagystės dažniausiai padaromos darbo metu bei nakties metu. Vagiami dažniausiai mobilieji telefonai ir namų apyvokos reikmenys. Daugiausia padaroma slaptų vagysčių bei vagysčių įsibraunant į gyvenamąją patalpą. Dažniausiai pavagiama nuo 390 Lt iki 999 Lt vertės turtas.

Apibendrinant vagystes darančius asmenis, matyti, kad dažniausiai vagia vidutinio amžiaus, vyrai, išsituokę, turintys nebaigtą vidurinį išsilavinimą, niekur nedirbantys ir nesimokantys.

Vagysčių Jonavos rajone viktimologinė analizė parodė, kad nuo vagysčių dažniausiai nukenčia vyrai (beje nedaug atsilieka ir moterys), dirbantys, turintys vidurinį išsilavinimą, esantys vidutinio amžiaus, susituokę, gyvenantys miesto teritorijoje. Tarp juridinių asmenų nuo vagysčių dažniausiai nukenčia prekybine veikla užsiimantys, saugomi juridiniai asmenys.

Atliktas tyrimas leidžia išryškinti probleminius vagysčių Jonavos rajone kriminologinius aspektus ir, analizuojant vykdomą prevenciją respublikiniu bei rajono mastu, pasiūlyti prevencines priemones bei kritiškai apžvelgti naudojamus.

4 DALIS. VAGYSČIŲ PREVENCIJA

Nusikaltimų prevencija kriminologine prasme yra visų valstybinių ir privačių pastangų, kuriomis siekiama užkirsti kelią nusikaltimams, visuma⁵².

Vagysčių prevencijos būdai ir metodai, prevencijos programos

Nusikaltimų prevencija yra bendroji ir individualioji. Bendrąją nusikaltimų prevenciją organizuoja valstybė.

Nusikaltimų prevencija valstybėje organizuojama keliais lygiais. Visų pirma tai vadinamasis teisėkūros lygis⁵³. Šiam etapui priklauso įstatymų, įstatymų lydimųjų teisės aktų leidyba, turint tikslą užkirsti kelią tam tikrų visuomenei pavojingų veiksmų padarymui. Nusikaltimų nuosavybei, o kartu ir vagysčių prevencijos tikslais Lietuvoje buvo priimti keli teisės aktai. Vienas iš tokių norminių aktų buvo 1993-03-24 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 197 "Dėl nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei prevencijos ir jų kontrolės gerinimo"⁵⁴, kuriuo buvo patvirtinta nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei kontrolės programa. Nors programa turėjo apimti visus nusikaltimus nuosavybei, ji yra skirta tik vagystėms. Bendroje programos dalyje išdėstytos bendriausios vagysčių vykdymo priežastys (sąlygos):

- 1) bloga asmenų, įvykdžiusių vagystes, socialinė adaptacija, neigiama jų šeimos aplinka, blogos buitinės sąlygos, asociali orientacija;
- 2) nesuformuota reikiama gyventojų nuostata dėl savo ir kitų asmenų turto apsaugos - nuosavybė nėra rūpestingai saugoma, visuomenėje toleruojamas vogtų daiktų pirkimas;
- 3) nepakankamai naudojama techninių priemonių apsaugoti nuosavybę;
- 4) nepakankamai efektyvi teisėsaugos organų veikla; netobulas normatyvinis reguliavimas - prevencijos sistema neužtikrina linkusių vogti asmenų socialinės ir teisinės kontrolės; netobula operatyvaus reagavimo į pareiškimus ir gyventojų pranešimus sistema; neefektyvus operatyvinis darbas aiškinantis vogtų daiktų realizavimą, nepakankamas informacinis ir techninis policijos aprūpinimas; nereguluojamas teisėsaugos tarnybų sąveikos mechanizmas; netobulas teisinis reguliavimas.

Toliau programoje nustatomi pagrindiniai programos uždaviniai ir įgyvendinimo priemonės. Dauguma jų yra moksliškai pagrįstos ir efektyvios. Programa turėjo būti įgyvendinta 1993 -1995

⁵² Кузнецова Н. Ф. Проблемы криминологической детерминации. Под ред. В. Н. Кудрявцева. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984, 200 с.

⁵³ Justickis V. Kriminologija. Kriminologinis prognozavimas. Nusikaltimų prevencija: vadovėlis. 2 dalis. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2004. p.20.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei prevencijos ir jų kontrolės gerinimo“ 1993-03-24 Nr. 197.

m. laikotarpiu. Įgyvendinant programą 1993-09-22 buvo priimtas Lietuvos Respublikos Urbanistikos ir statybos ministerijos įsakymas Nr. 58-1135 „Dėl Teritorinio planavimo ir inžinierinės įrangos projektavimo rekomendacijų apsaugai nuo smurto ir vandalizmo (R5-93) patvirtinimo“⁵⁵, taip pat Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijoje Policijos departamente buvo sukurta prevencijos tarnyba, įgyvendinta dalis kitų programos tikslų, tačiau didelė dalis programoje numatytų priemonių nebuvo įgyvendinta ar buvo įgyvendinta daug vėliau, pavyzdžiui, tik 2007-02-15 sukurta programoje numatytas „daktiloskopinių duomenų bankas“⁵⁶. Anksčiau minėtos programoje minėtos vagysčių vykdymo priežastys bei numatytos prevencinės priemonės išlieka aktualios ir šiuo metu. Iš autorės atlikto tyrimo matyti, kad asmenų, darančių vagystes, socialinė adaptacija, gyventojų supratimas apie savo nuosavybės apsaugą ir kt. yra svarbūs kriminogeniniai veiksniai, lemiantys vagysčių darymą.

Labai bendrai apie turtinių nusikalstamų veikų prevenciją užsimenama 2003 m. kovo 20 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. IX-1383 patvirtintoje Nacionalinėje nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje⁵⁷. Šios programos 53 punkte nustatyta, jog turtinių nusikaltimų prevencija ir kontrolė, atsižvelgiant į kriminogeninę padėtį Lietuvoje ir įgyvendinant nusikaltimų prevencijos ir kontrolės politiką bei principus, laikytina prioritetine nusikaltimų prevencijos ir kontrolės sritimi. Aukščiau minėtos programos 55 punkte pažymima, kad turtiniai nusikaltimai sudaro didžiąją visų užregistruotų nusikaltimų dalį, o jų dinamika iš esmės lemia bendrą kriminogeninę situaciją valstybėje. Šiais nusikaltimais valstybės mastu padaroma itin didelė turtinė, o kartu ir socialinė žala, todėl jų prevencija ir kontrolė yra prioritetinga kryptis. 2003 metais atliktų sociologinių tyrimų duomenimis, tik 23% respondentų buvo apie šią programą girdėję ir dar mažiau – 20% – buvo įsitikinę, kad ji padės mažinti nusikaltimų skaičių Lietuvoje⁵⁸. Ataskaitoje apie nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2005-2006 m. įgyvendinimo priemonių planą, patvirtinto Vyriausybės 2005-01-12 nutarimu Nr. 12 vykdymą, 2005 m. nurodyta, kad vykdant turtinių nusikaltimų prevenciją ir kontrolę Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro interneto svetainė papildyta informacija apie nusikaltimų prevenciją ir savisaugą, sukurtas naujas skyrelis „Atsargiai – sukčiai“ (informacija apie visuomenei aktualius sukčiavimų ir vagysčių būdus, apsisaugojimo nuo jų galimybes ir pan.), paskelbta medžiaga apie turtinių nusikaltimų prevenciją Suomijoje ir kt.; Vidaus reikalų ministerijos atliktos apklausos duomenimis, dažniausiai

⁵⁵ LR Urbanistikos ir statybos ministerijos įsakymas Nr. 58-1135 „Dėl Teritorinio planavimo ir inžinierinės įrangos projektavimo rekomendacijų apsaugai nuo smurto ir vandalizmo (R5-93) patvirtinimo“//Valstybės žinios, 1993-11-04, Nr. 58-1135.

⁵⁶ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2007 m. vasario 5 d. Nr. 5-V-88 įsakymas „Dėl Lietuvos policijos daktiloskopinių duomenų registro steigimo“// Valstybės žinios, 2007-02-13, Nr. 19-751.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2003, Nr.32-1318.

⁵⁸ Lietuvių tauta: būklė ir raidos perspektyvos / strateginių studijų centras ir Pilietinės visuomenės institutas. – Vilnius : Versus aureus, 2007. – 440 p.

saugios kaimynystės idėjos populiarinamos savivaldybės administracijos ir vietos policijos atstovų bendrų susitikimų su vietos gyventojais metu. Kai kuriose savivaldybėse organizuoti ir remiami specialūs projektai⁵⁹, organizuotos kitos priemonės.

Kitas prevencijos lygis yra institucinis. Šiame prevencijos lygyje svarbu, kaip priimtus įstatymus įgyvendina teisėsaugos institucijos, kiek tiksliai ir kokybiškai įgyvendinamos teisės normos, kaip organizuojamas teisėsaugos institucijų darbas.

Turtinių nusikaltimų prevencijos tikslas yra turtinių nusikaltimų skaičiaus minimizavimas, tai teisėsaugos institucijoms veikiant šiomis kryptimis:

- 1) užtikrinant nuosavybės saugumą;
- 2) atliekamų tyrimų pagrindais sudarant sąlygas, objektyviai trukdančias tam tikroje teritorijoje ar objekte vykdyti nusikalstamas veikas nuosavybei;
- 3) organizuojant operatyvinį darbą, nukreiptą asmenų, organizuojančių nusikalstamas veikas nuosavybei, paieškai;
- 4) savalaikiai nustatant grupes, tame tarpe ir organizuotas, vykdančias nusikalstamas veikas nuosavybei;
- 5) operatyvus reagavimas į asmenų pranešimus apie vykdomas ar įvykdytas nusikalstamas veikas nuosavybei, atskleidžiant šias veikas ir jas nustatančius asmenis;
- 6) kaupiant, sisteminant ir panaudojant duomenis apie nusikalstamas veikas nuosavybei;
- 7) įtraukiant asmenis į nusikalstamų veikų nuosavybei prevencinę veiklą;
- 8) informuojant visuomenę apie nusikalstamų veikų nuosavybei prevencijos būdus ir priemones⁶⁰.

Policijos darbo efektyvumo pagrindinis vertintojas yra visuomenė. Baltijos tyrimai (The Gallup Organization) Policijos departamento užsakytu 2009 m. balandžio mėn. atliko Lietuvos gyventojų apklausą apie policiją⁶¹. Iš šio tyrimo metu gautų duomenų matyti, kad per paskutinius 12 mėn. nukentėjo 9 proc. apklaustų asmenų, 24 proc. iš jų nukentėjo dėl vagystės. 97 proc. apklaustų asmenų mano, kad vagystės kelia grėsmę jų gyvenamojoje vietovėje. Iš tyrimo metu gautų duomenų matyti, kad policija pasitiki 58 proc. apklaustųjų, 57 proc. mano, kad santykiai tarp policijos ir gyventojų yra geri, 62 proc. mano, kad policija daugiau dėmesio turėtų skirti patruliavimui viešose vietose, 41 proc. mano, kad policija turėtų daugiau dėmesio skirti nusikaltimų prevencijai. Taigi, iš

⁵⁹ Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2005-2006 metų įgyvendinimo priemonių planas ir informacija apie jo įgyvendinimą // http://www.vrm.lt/uploads/media/2005_ataskaita_02.doc // Prisijungimo laikas 2009-11-06.

⁶⁰ Малкова В.Д. Криминология: Учебник для вузов. 27е изд., перераб. и доп. — М.: ЗАО «Юстицинформ», 2006. с. 261.

⁶¹ Lietuvos gyventojų apklausa apie policiją, 2009 m. balandžio mėn. // <http://www.policija.lt/index.php?id=91> // prisijungimo laikas: 2009-11-06.

visuomenės nuomonės apie policiją, matyti, kad tik šiek tiek daugiau nei apklaustųjų teigiamai vertina policiją, todėl darytina išvada, kad Lietuvoje yra dar daug erdvės policijos veiklos gerinimui.

Jonavos rajone nusikalstamų veikų prevencija instituciniu lygiu organizuojama Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Jonavos rajono policijos komisariato. Šios institucijos organizuojamos prevencinės priemonės yra nukreiptos tiek nusikalstamų veikų užkardymui bendrai, tiek nusikalstamų veikų nuosavybei užkardymui. Per 2006-2008 metus buvo organizuota keliolika prevencinių programų. Prevencinės priemonės buvo organizuotos šiomis kryptimis:

- 1) rengiant ir kartu su savivaldybėmis bei apskrities administracija įgyvendinant prevencines programas;
- 2) dalyvaujant savivaldybių, apskričių administracijos bei nevyriausybinių organizacijų parengtų prevencinių programų įgyvendinime;
- 3) visuomenės informavimo priemonių pagalba bei susitikimų su gyventojais metu teikiant informaciją apie kriminogeninę būklę, apsaugos nuo nusikalstamų veikų būdus ir priemones, bendradarbiavimo su policija galimybes ir naudą;
- 4) rengiant bendras nusikalstamų veikų, daromų viešose vietose prevencijos priemones;
- 5) organizuojant ir vykdant vaikų bei jaunimo nusikalstamumo, narkomanijos prevencijos priemones (reidai prie mokyklų ir kitose jaunimo susibūrimo vietose);
- 6) organizuojant ir vykdant centralizuotas (Policijos departamento prie VRM ar apskrities policijos komisariatas) kompleksines prevencines priemones;
- 7) organizuojant ir įgyvendinant prevencines priemones, skirtas vyresnio amžiaus žmonių saugumui užtikrinti;
- 8) organizuojant bei dalyvaujant susitikimuose su valstybinių ir savivaldos institucijų atstovais;
- 9) organizuojant ir koordinuojant policijos rėmėjų bei Visuomeninių tarybų prie PK veiklą;
- 10) reguliariai (kartą per pusmetį) atsiskaitant visuomenei apie policijos veiklą⁶².

Kriminologiniu požiūriu būtų klaidinga teigti, kad nusikalstamumo prevencija yra tik teisėsaugos institucijų pareiga⁶³, kadangi šioje veikloje turi dalyvauti įvairios institucijos bei visa visuomenė. Tokiu būdu nusikalstamumo prevenciją galima skirstyti ir analizuoti pagal atskiras prevencijos sritis – mokyklos, socialinę, šeimos, teisėsaugos institucijų prevenciją. Tačiau šios visos priemonės turi būti suderintos tarpusavyje, o atskiros institucijos (švietimo, socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos, teisėsaugos ir kt.) bendradarbiauti. Dėmesio skyrimas tik vienai

⁶² Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Jonavos rajono policijos komisariato 2006 – 2008 m. veiklos ataskaitos.

⁶³ Babachinaitė G., Kuklianskis S. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos // Jurisprudencija: mokslo darbai, 2003, t. 42 (34), p. 107.

prevencijos rūšiai, ignoruojant kitas, bus neefektyvus. Be to, nusikalstamumo prevencija turi būti vykdoma kuo aktyviau į šią veiklą įjungiant vietos bendruomenę.

Individualiosios nusikaltimų prevencijos adresatas yra konkretus žmogus. Prevencinio darbo individualizacija grindžiama mintimi, kad apibendrinant įvairius žmonių charakterius ir likimus galima rasti bendrą elgesio dėsningumą ir nustatyti ribotą socialinių asmenybių tipų skaičių⁶⁴.

Individualioji nusikaltimų prevencija yra trijų etapų:

1. Informacinių priemonių etapas. Informacinės priemonės padeda rasti ir kaupti duomenis apie asmenis, kuriems reikalingas prevencinis poveikis. Iš visos įvairiapusiškos informacijos, kurią būtina surinkti, kad individualus prevencinis poveikis iš tikrųjų būtų efektyvus, reikia išskirti duomenis, kurie susiję su nusikalstamu asmens elgesiu, jo reakcija į taikomas priemones. Būtina pabrėžti, kad turi būti renkami duomenys ne tik apie nusikalstamas veikas darančius asmenis, potencialius nusikaltėlius, tačiau ir apie nusikaltimų aukas, nes tik abiejų nusikalstamos veikos santykio pusių įvertinimas duos rezultatus. Šio etapo pagrindas yra kriminologiniai tyrimai, kurių metu galima surinkti ir apibendrinti informaciją apie konkrečias nusikalstamas veikas.

2. Poveikio priemonių etapas. J. Bluvšteinas poveikio priemones skirsto į tris rūšis: įtikinimo priemones, prievartos priemones, pagalbos priemones⁶⁵. Įtikinimo priemonės yra auklėjamojo pobūdžio ir jokių būdu neapriboja asmens teisių ir laisvių. Įtikinimo priemones galima prilyginti V. Justickio aprašyti ankstyvajai prevencijai, kurios tikslas padėti žmogui išspręsti problemas, kurios gali atvesti jį į nusikaltimo kelią. Prievartos priemonės naudojamos tada, kai yra nustatyti konkretūs teisės pažeidimai. Prievartos priemonės yra sankcijos už teisės pažeidimus. Pagalbos priemonės gali būti asmens darbo ir buities sąlygų sutvarkymas, moralinė – psichologinė pagalba.

3. Kontrolės priemonių etapas, kurio uždavinys yra išsiaiškinti, kokių rezultatų davė poveikio priemonės. Šio etapo priemonės sunkiai taikomos dėl to, kad nėra vieningo kriterijaus kaip vertinti prevencinio poveikio rezultatus.

Vagysčių prevencijos gerinimo projektas

Atsižvelgiant į atlikto empirinio tyrimo rezultatus, taip pat apibendrinus Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Jonavos rajono policijos komisariato 2006-2008 metų tarnybinės veiklos rezultatus, įvertinus kriminogeninę situaciją Jonavos rajone jos vystymosi tendencijas,

⁶⁴ Bluvšteinas J., Bieliūnas E., Justickis V. ir kt. Kriminologija. V.: Pradai, 1994, p. 164-166.

⁶⁵ Bluvšteinas J., Bieliūnas E., Justickis V. ir kt. Kriminologija. V.: Pradai, 1994, p. 167.

galima pateikti vagysčių prevencines priemones, kurios būdingos ir Jonavos rajonui konkrečiai, ir visai vagysčių kriminologinei situacijai šalyje bendrai.

Pastebėtina, kad prevencinės priemonės turi būti naudojamos ir iš valstybės institucijų pusės, ir iš pačios visuomenės pusės.

Instituciniu lygiu Jonavos rajono policijos komisariatui tenka didžiausias darbas, organizuojant bendrąją vagysčių prevenciją ir jo prioritetinės kryptys būtų šios:

- visų reikalingų organizacinių, prevencinių, procesinių bei operatyvinių priemonių vykdymas, siekiant užtikrinti kriminogeninės situacijos Jonavos rajone kontrolę bei neleidžiant nusikalstamumo augimo;
- automobilių vagysčių ištirimo gerinimas;
- asmens, visuomenės saugumo bei viešosios tvarkos užtikrinimas,
- viešosios tvarkos pažeidimų prevencija;
- Jonavos rajono policijos komisariato bei Jonavos rajono savivaldybės nusikaltimų prevencijos programų tęsimas, visų reikiamų priemonių įgyvendinimas;
- gerinti bendradarbiavimą su visuomene;
- profesionalaus, kompetentingo, kultūringo policijos pareigūno ugdymas, darbo motyvacijos skatinimas, drausmės stiprinimas ir darbo kontrolė.

Tačiau svarbu ir tai, kaip patys žmonės siekia apsisaugoti nuo vagysčių. Kaip jau minėta, individuali vagysčių prevencija turi būti organizuojama ir potencialių vagysčių aukų atžvilgiu. Žmonės turi žinoti apie jų turto saugumą didinančias priemones, apie tai kaip reikėtų elgtis vienoje ar kitoje situacijoje.

Kaip matyti iš tyrimo rezultatų, didelė dalis vagysčių Jonavos rajone padaroma gyvenviečių teritorijose. Tai atvirosios vagystės, vagystės iš butų ir namų, kišenvagystės, transporto priemonių vagystės. Todėl turi būti siekiama aktyviau skatinti gyventojus labiau rūpintis savo turto apsauga, pvz., prevencinio pobūdžio informacija gali būti platinama lankstinukų pagalba, taip pat pasitelkiant masines informacijos priemones, vietinę žiniasklaidą. Pastebima, kad asmenys nuo transporto priemonių vagysčių ir vagysčių iš transporto priemonių dažniausiai nukenčia, palikę automobilius namų, kuriuose gyvena, kiemuose. Todėl būtina gerinti gyvenamųjų namų, ypač daugiabučių, kiemų apsaugos priemones, pvz. juos apšviečiant, ir taip mažinant turtinių nusikalstamų veikų, tokių kaip vagystės iš transporto priemonių, skaičių. Fiziniai asmenys turi būti skatinami įsirengti signalizacijas gyvenamosiose patalpose. Be to, būtina visokeriopai skatinti daugiabučių namų gyventojų bendro saugumo poreikį. Čia galėtų pasitarnauti „geros kaimynystės“ tipo programų modelis.

Siekiant išvengti atvirųjų vagysčių bei kišenvagysčių, siūlytina: nesinešioti vienoje piniginėje daug pinigų, laikyti juos keliose vietose, o dar geriau pinigines visai nesinešioti, o

pinigus laikyti tiesiog vidinėse kišenėse (ne visus vienoje); atvirai nedemonstruoti turimų pinigų kiekio ar kišenės, kur jie laikomi; nelaikyti piniginių krepšio viršuje, paslėpti ją giliau, geriausia - krepšio dugne; stengtis, kad rankinė nebūtų už nugaros, nešioti ją priekyje; vengti spūsties, o jei tai padaryti neįmanoma, būti ypač atidiems; piniginėje nelaikyti banko kortelių ar asmens dokumentų; jei vis dėlto apvogė, nedelsiant kreiptis į teisėsaugos institucijas.

Siekiant išvengti mobilaus ryšio telefonų vagysčių, kas ypač aktualu vaikų ir paauglių tarpe, siūlytina atlikti prevencines priemones mokyklose, paaiškinant vaikams, kad mobiliųjų telefonų nesinešiotų atvirai, nedemonstruotų jų prieš draugus, tėvų susirinkimų metu informuoti tėvus, kad jie neleistų turėti vaikams prabangių mobiliųjų telefonų, kurie ypač vilioja vagystėmis linkusius asmenis, be to informuoti asmenis, kad šie turėtų žinoti šio telefono aparato IMEI⁶⁶ kodą, ir jį saugoti ne kartu su telefonu.

Nors tyrimo metu nustatyta nedaug juridinių asmenų, nukentėjusių nuo turtinių nusikalstamų veikų, tačiau pastebėtina, kad juridinio asmens apsauga yra svarbus viktimogeninis veiksnys. Pastebima, kad turtinių nusikalstamų veikų aukomis dažniau tampa statybos ir prekybos veikla užsiimančios įmonės. Juridiniai asmenys turi būti skatinami pasirūpinti patalpų apsauga, sudarant sutartis su saugos tarnybomis ar samdant įmonių patalpas saugančius asmenis.

Tikėtina, kad atsargumo priemonės, kurių asmuo imasi, norėdamas apsaugoti savo turtą, yra pakankamai efektyvios užtikrinant asmenų turto saugumą, nes tik pačių žmonių pastangomis galima išvengti daugelio nusikaltimų.

Be to, prevencinės priemonės turi būti nukreiptos ne tik į turto apsaugą nuo vagių, tačiau ir į visuomenės kokybės gerinimą, t.y. visuomenė turi stengtis išugdyti tokius savo narius, kurie nebūtų linkę nusikalsti. Kaip matėme iš autorės atlikto tyrimo, didelė dalis vagių yra mažo išsilavinimo, t.y. 76,7 proc. nebaigę vidurinės mokyklos, 72 proc. vagių nusikalstamos veikos padarymo metu nedirbo ir nesimokė, 66,4 proc. nebuvo susituokę ar buvo išsituokę. Iš tokių tyrimų rezultatų galima daryti išvadą, kad būtina stiprinti prevenciją tokiose socialinio gyvenimo srityse, kaip šeimos vertybių stiprinimas, išsilavinimo prieinamumo gerinimas, užimtumo gerinimas. Visų šių priemonių visuma gerins asmens socialinį būvį, padės socialiai integruotis.

⁶⁶ IMEI (angl. International Mobile Equipment Identity) – tai unikalus telefono identifikavimo numeris.

IŠVADOS

Apibrėžus vagystes kaip nusikalstamą veiką, pateikus vagysčių klasifikaciją, išanalizavus jų priežastingumą, atlikus kriminologinį tyrimą, kuriame analizuojamos vagysčių padarymo aplinkybės, pateikiamos vagystės darančių asmenų, vagysčių aukų kriminologinės charakteristikos, bei pateikus vagysčių prevencijos priemonės, galime daryti šias išvadas:

1. Vagystė - tai tokia baudžiamojo įstatymo numatyta veika (nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas), kuria kėsiamasi į asmens nuosavybę, slapta ar atvirai, nenaudojant fizinio ar psichinio smurto. Vagystės yra dažniausiai registruojama nusikalstama veika, sudaranti beveik pusę visų Lietuvoje užregistruojamų nusikaltimų. Lietuvos Respublikoje ir Jonavos rajone padaromų vagysčių skaičius procentais skiriasi labai nežymiai, todėl darytina išvada, kad Jonavos rajonas nėra specifinis padaromų vagysčių skaičiaus atžvilgiu. Vagysčių skaičiaus pokyčiai daugiausiai lemia fiksuojamo Lietuvoje nusikalstamumo augimą ar mažėjimą.

2. Kriminologine prasme tikslingiausia vagystes klasifikuoti į: paprastąsias, kvalifikuotas (kurios dar skirstomos į atvirąsias vagystes, vagystes, įsibrovus į patalpą, saugyklą ar saugomą teritoriją, kišenvagystes, automobilio vagystes, didelės vertės turto vagystes, didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčių vertybių vagystes, vagystes, dalyvaujant organizuotoje grupėje), o taip pat privilegijuotas – nedidelės vertės turto vagystes. Toks vagysčių klasifikavimas paremtas Lietuvos baudžiamosios teisės suformuota vagysčių samprata, todėl, vagystes klasifikuojant šiuo būdu, išvengiama pasikartojimų ir netikslumų. Atlikus kriminologinį tyrimą nustatyta, kad vagysčių klasifikavimas išskiriant tokias vagystes, kaip „gyvulių vagystės“, netikslingas, nes tokio pobūdžio vagysčių padaroma labai nedaug, be to, toks vagystės požymis pagal objektą nėra kvalifikuojamasis ar kitaip tokio pobūdžio vagystę išskiriantis.

3. Priežastys ir sąlygos, įtakančios nusikaltimus nuosavybei, yra būdingos ir vagystėms. Kriminologinėje literatūroje yra išskiriamos ekonominės, teisinės, socialinės-psichologinės, organizacinio pobūdžio bei techninio pobūdžio vagysčių priežastys. Visos išvardintos priežastys yra susijusios viena su kita, todėl vienos iš priežasčių grupės pokyčiai sukuria grandininės reakcijos poveikį, lemiantį vagysčių skaičiaus pokyčius.

4. Atlikus kriminologinį tyrimą nustatyta, kad daugiausia vagysčių Jonavos rajone padaroma gyvenvietėse iš butų ir namų (35,7 proc.), o taip pat gatvėje (23,1 proc.) ir prekybos vietose (14,4 proc.). Didžiausia tikimybė nuo vagių nukentėti yra nakties metu, tarp 22 val. ir 6 val. (37,3 proc.) bei dienos metu, t.y. tarp 9 ir 17 val. (34,6 proc.), dažniausiai vagystės objektu tampa mobilus ryšio telefonas (29,2 proc.) bei namų apyvokos reikmenys (28,5 proc.). Vagystės metu dažniausiai patiriama nuo 390 Lt iki 999 Lt turtinė žala (37,8 proc.).

5. Atlikus kriminologinį tyrimą nustatyta, kad vagystės subjektas Jonavos rajone dažniausiai yra vyras (84 proc.). Iš tyrimo duomenų nustatyta, kad vagystes darantys asmenys dažniausiai yra vidutinio amžiaus (30-39 metų amžiaus sudarė 24,2 proc., 40-49 metų amžiaus sudarė 28,9 proc.), išsituokę (54,3 proc.), turintys nebaigtą vidurinį išsilavinimą (41,6 proc.), niekur nedirbantys ir nesimokantys (72 proc.). Darytina išvada, kad socialinio gyvenimo sritys yra svarbus kriminogeninis faktorius. Todėl būtina stiprinti prevenciją tokiose socialinio gyvenimo srityse kaip šeimos vertybių stiprinimas, išsilavinimo prieinamumo gerinimas, užimtumo gerinimas. Visų šių priemonių visuma gerins asmens socialinį būvį, padės socialiai integruotis.

6. Atlikus kriminologinį tyrimą nustatyta, kad Jonavos rajone nuo vagysčių dažniausiai nukenčia vyrai (beje nedaug atsilieka ir moterys), dirbantys, turintys vidurinį išsilavinimą, esantys vidutinio amžiaus, susituokę. Tarp juridinių asmenų nuo vagysčių dažniausiai nukenčia prekybine veikla užsiimantys, saugomi juridiniai asmenys.

7. Darytina išvada, kad kelta hipotezė, jog vagystės yra dažniausiai Jonavos rajone daromos nusikalstamos veikos ir šių veikų skaičių ypatingai lemia prevencinių priemonių taikymo efektyvumas, pasitvirtino, todėl vagysčių kriminologinė analizė padeda parinkti efektyvias prevencines priemones šių nusikalstamų veikų užkardymui. Iš atlikto tyrimo matyti, kad atlikus vagysčių kriminologinę charakteristiką, ištyrus kriminogeninius ir viktimogeninius požymius, galima efektyviau parinkti prevencines priemones šių nusikalstamų veikų užkardymui, kadangi išryškėja Jonavos rajono probleminiai vagysčių užkardymo aspektai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Teisės aktai.

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89 - 2741.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas//Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341.
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei prevencijos ir jų kontrolės gerinimo “ 1993-03-24 Nr. 197.
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2003, Nr.32-1318.
6. Lietuvos Respublikos Urbanistikos ir statybos ministerijos įsakymas Nr. 58-1135 „Dėl Teritorinio planavimo ir inžinierinės įrangos projektavimo rekomendacijų apsaugai nuo smurto ir vandalizmo (R5-93) patvirtinimo“//Valstybės žinios, 1993-11-04, Nr. 58-1135.
7. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2007 m. vasario 5 d. Nr. 5-V-88 įsakymas „Dėl Lietuvos policijos daktiloskopinių duomenų registro steigimo“// Valstybės žinios, 2007-02-13, Nr. 19-751.

II. Specialioji literatūra.

8. Abramavičius A., Bieliūnas E., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga.- Vilnius: Eugrimas. 2000. 325 p.
9. Abramavičius A. ir kt. Baudžiamoji teisė: specialioji dalis. – 2-asis papild. leid. – Vilnius: Eugrimas, 2001 – p. 344.
10. Babachinaitė G., Kuklianskis S. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos // Jurisprudencija: mokslo darbai, 2003, t. 42 (34), p. 107.
11. Bluvšteinas J., Bieliūnas E., Justickis V. ir kt. Kriminologija. V.: Pradai, 1994. p.164-273.
12. Drakšienė A., Stauskienė E. Nusikaltimai nuosavybei Lietuvos, Rusijos ir Vokietijos baudžiamuosiuose įstatymuose. Mokomoji priemonė. Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla,1999. p. 25-69.
13. Jovaišas K. Nusikaltimai nuosavybei//Teisės problemos, 1995. Nr. 3 p. 22.
14. Justickis V. Kriminologija. Kriminologinis prognozavimas. Nusikaltimų prevencija: vadovėlis. 2 dalis. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2004. – 524 p.
15. Lietuvių kalbos žodynas / Lietuvos mokslų akademija. Lietuvių kalbos institutas. - Vilnius : [Lietuvių kalbos institutas], 1941-. - t. 10, p. 733. ISBN 5-420-00403-8. - UDK: 808.82-3
16. Lietuvių tauta: būklė ir raidos perspektyvos / strateginiu studijų centras ir Pilietinės visuomenės institutas. – Vilnius : Versus aureus, 2007. – 440 p.

17. Uscila R. Viktimologijos pagrindai. Mokslinis – metodinis leidinys. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centas, Vilnius 2005, p. 187, ISBN 9955-591-29-3.
18. Uscila R. Pagyvenusių žmonių viktimizacija Lietuvos kaimuose ir vienkiemiuose: viktimologinė analizė // Jurisprudencija. – Vilnius, 2005, T. 70 (62). ISSN 1392-6195.
19. Гуров А.И. Профессиональная преступность: прошлое и современность. – М.: Юрид.лит., 1990. – 303 с.
20. Криминология/под. ред. Бурлакова В.Н. и Копачева Н.М. – Санкт Петербург, 2000 с. 227-228.
21. Б.В.Коробейникова, Н.Ф.Кузнецова, Г.М.Миньковский. Криминология: учебник. - М.: Юрид.лит., 1985. – с 345.
22. Криминология: Учебник/Беляев Н.А., Волгарева И.В., Кропачев Н.М.– СПб.: Издательство С.Петербургского университета, 1992. С. 15.
23. Криминология/под. ред. Кудрявцева В.Н. и Эмирова Е.В. – Москва, 1999. С. 362.
24. Кузнецова Н. Ф. Проблемы криминологической детерминации. Под ред. В. Н. Кудрявцева. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984, 200 с.
25. Курс советской криминологии. Предмет. Методология. Преступность и ее причины. Преступник. – М.: Юрид.лит., 1985. – С. 209.
26. Лунеев В.В. Мотивация преступного поведения. - Москва, 1991. С. 218.
27. Малкова В.Д. Криминология: Учебник/под ред. проф. Малкова В.Д. - ЗАО Юстицинформ, 2004 г. С. 37.
28. Холыст Б. Криминология. Основные проблемы . – Москва, 1980. С. 96-143.

III. Statistiniai rinkiniai ir kiti pirminiai šaltiniai.

29. Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Jonavos rajono policijos komisariato 2006 m. veiklos ataskaita.
30. Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Jonavos rajono policijos komisariato 2007 m. veiklos ataskaita.
31. Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Jonavos rajono policijos komisariato 2008 m. veiklos ataskaita.
32. Lietuvos gyventojų apklausa apie policiją, 2008 m. balandžio mėn.//<http://www.policija.lt/index.php?id=91> // prisijungimo laikas: 2009-11-06.
33. Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2005-2006 metų įgyvendinimo priemonių planas ir informacija apie jo įgyvendinimą // http://www.vrm.lt/uploads/media/2005_ataskaita_02.doc // Prisijungimo laikas 2009-11-06.
34. Statistiniai duomenys gauti iš www.nplc.lt pateikiamos kriminologinės statistikos.

35. Statistiniai duomenys gauti iš www.vrm.lt pateikiamos kriminologinės statistikos.
36. „Lietuvos draudimas“: turto vagystės – „Vagys mato kitaip“ // http://www.ld.lt/index.php/naujienos/naujienos/lietuvos_draudimas_turto_vagystes_vagys_mato_kitaip/1863 [prisijungimo laikas 2009-11-12].

ANOTACIJA

Ulickienė A. Vagysčių Jonavos rajone kriminologinė analizė. Teisės ir policijos veiklos magistro baigiamasis darbas. Vadovas lekt. dr. Tomas Rudzkis. – Vilnius : Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, Krininologijos katedra, 2009. – 62 p.

Magistro baigiamajame darbe pateikiama vagysčių kriminologinė analizė Jonavos rajone. Nagrinėjama vagysčių samprata, pateikiama jų klasifikacija, priežastingumas. Plačiau nagrinėjama vagystės vietos, laiko, objekto, vagystės darančių asmenų kriminologinė analizė, vagysčių aukų viktimologinė analizė, pateikiamas vagysčių kriminologinis tyrimas bei analizuojamos vagysčių prevencijos priemonės ir pateikiamas prevencijos priemonių gerinimo projektas.

Pagrindiniai žodžiai: vagystė, vagysčių klasifikacija, vagystės darantis asmuo, vagystės auka.

ANNOTATION

Ulickienė A. Criminological Analysis of Thievery in Jonava District. Law and police master`s final work. Head Lecturer Dr. Tomas Rudzkis. – Vilnius : University Mykolas Romeris, Law faculty, Criminology department, 2009. – 62 p.

Master`s final work analyze theft criminological analysis in Jonava district. Analyzing the concept, the classification, causality of theft. More considered theft spaces, time, theft formers criminological analysis, the victims of theft victimological analysis, a theft investigation and analysis of criminological theft prevention measures and introducing the preventive measures to theft.

Key words: thievery, classification of theft, theft making person, victim of thievery.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe pateikiama vagysčių kriminologinė charakteristika Jonavos rajone. Darbe siekiama pateikti vagysčių sampratą, vagysčių klasifikaciją bei jų priežastingumą. Darbe atliktas kriminologinis tyrimas, orientuotas į Jonavos rajone įvykdytų vagysčių kriminologinę analizę 2006 - 2008 m. laikotarpiu. Kriminologiniame tyrime tirta vagysčių vieta, laikas, objektas. Darbe taip pat analizuota vagystes padariusių asmenų charakteristika ir tirtos tokios asmenybės kategorijos kaip lytis, amžius, išsilavinimas, šeimyninė padėtis. Tyrimo viktimologinė kryptis nukreipta į vagysčių aukų asmenybės viktimologinę charakteristiką. Taip pat tirtos ir tokios nuo vagysčių nukentėjusių juridinių asmenų viktiminės savybės kaip jų apsaugos faktoriai, veiklos pobūdis. Magistro baigiamojo darbo ketvirtojoje dalyje pateikiamos bendrosios ir individualiosios vagysčių prevencijos priemonės bei pateikiamas vagysčių prevencijos gerinimo projektas, t.y. pasiūlymai ir rekomendacijos, kurie formuojami atsižvelgiant į tyrime gautus rezultatus.

SUMMARY

Master's Final work introduce criminological characteristics of the theft as a crime in Jonava district. The paper aims to present the concept of theft, their classification and causation. The work carried out in criminological research, focused on Jonava district to comply with theft criminological analysis of the 2006 - 2008 on period. Criminological study investigated place, time, object of theft. We also analyzed theft perpetrators characteristics and personality to deal with such categories as gender, age, education, marital status. The study focused on trends victims of identity theft victimological profile. Also covers such juridical persons - theft victims properties as their protection factor, nature of the activity. Master's final work in the fourth part contains the general and individual measures to prevent theft and theft prevention to improve the project, and the proposals and recommendations, which are formed according to the survey results.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. VAGYSČIŲ BYLŲ TYRIMO KLAUSIMAI (Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Jonavos rajono policijos komisariato duomenys)

1. Nusikalstamos veikos padarymo vieta:

- ☐ gatvė
- ☐ viešasis transportas
- ☐ butas, namas
- ☐ parduotuvė, prekybos centras, turgus
- ☐ namo kiemas
- ☐ garažas
- ☐ laiptinė
- ☐ parkas, miškas

2. Nusikalstama veika padaryta:

- ☐ kaimo, miesto teritorijoje
- ☐ sodų bendrijoje
- ☐ vienkiemyje

3. Nusikalstamos veikos padarymo laikas:

- ☐ 6 – 9 val.
- ☐ 9 – 17 val.
- ☐ 17 – 22 val.
- ☐ 22 – 6 val.

4. Nukentėjusysis yra:

- ☐ vyras
- ☐ moteris
- ☐ juridinis asmuo

5. Nukentėjusiojo amžius:

- ☐ iki 18 metų
- ☐ nuo 18 iki 29 metų
- ☐ nuo 30 iki 40 metų
- ☐ nuo 40 iki 50 metų
- ☐ nuo 50 iki 60 metų
- ☐ nuo 60 iki 70 metų
- ☐ virš 70 metų

6. Nukentėjusysis nusikalstamos veikos padarymo metu:

- ☐ buvo bedarbis
- ☐ dirbo
- ☐ mokėsi
- ☐ buvo neįgalus
- ☐ nedirbo ir nesimokė

7. Nukentėjusiojo išsilavinimas:

- ☐ pradinis
- ☐ nebaigtas vidurinis
- ☐ vidurinis
- ☐ spec. vidurinis
- ☐ aukštesnysis
- ☐ aukštasis

8. Nukentėjusysis nuo vagystės nukentėjo:

- ☐ pirmą kartą;
- ☐ ne pirmą kartą

9. Nukentėjusiojo šeimyninė padėtis:

- ☐ nesusituokęs
- ☐ susituokęs
- ☐ išsiskyręs
- ☐ našlys

10. Nukentėjusysis fizinis asmuo yra:

- ☐ miesto gyventojas
- ☐ rajono gyventojas
- ☐ kito rajono ar miesto gyventojas

11. Nukentėjusysis ir nusikaltėlis:

- ☐ yra sugyventiniai
- ☐ yra vyras ir žmona
- ☐ nusikaltėlis tėvas, nukentėjusysis vaikas
- ☐ nusikaltėlis vaikas, nukentėjusysis tėvas
- ☐ kiti giminaičiai

12. Nusikalstamos veikos metu:

- ☐ nukentėjo vienas asmuo
- ☐ nukentėjo grupė asmenų

13. Nukentėjusysis fizinis asmuo nusikalstamos veikos metu buvo:

- ☐ blaivus
- ☐ apsvaigęs nuo alkoholio

14. Nukentėjusysis ir nusikaltėlis:

- ☐ buvo pažįstami
- ☐ nebuvo pažįstami
- ☐ buvo draugai
- ☐ buvo kaimynai
- ☐ bendradarbiai
- ☐ prieš nusikaltimą ar jo metu buvo kartu
- ☐ prieš nusikaltimą ar jo metu kartu vartojo alkoholį

15. Nukentėjusysis juridinis asmuo:

- ☐ buvo saugomas
- ☐ nebuvo saugomas
- ☐ nusikalstama veika padaryta ne juridinio asmens buveinės vietoje

16. Nukentėjusiojo juridinio asmens veiklos pobūdis:

- ☐ gamyba
- ☐ paslaugos
- ☐ prekyba
- ☐ statybos

17. Nukentėjusysis į policiją kreipėsi:

- ☐ iš karto po įvykio;
- ☐ praėjus 1-3 paroms po įvykio;
- ☐ praėjus daugiau nei trims paroms po įvykio

18. Pavogti daiktai:

- ☐ pinigai
- ☐ dokumentai
- ☐ mobilaus ryšio telefonas
- ☐ papuošalai
- ☐ buitinė technika
- ☐ namų apyvokos reikmenys
- ☐ automobilis
- ☐ drabužiai
- ☐ gyvuliai
- ☐ kompiuterinė įranga
- ☐ gamybos priemonės
- ☐ pagaminta produkcija
- ☐ prekės
- ☐ statybinės medžiagos

19. Turtinė žala:

- ☐ iki 130 Lt
- ☐ nuo 130 Lt iki 390 Lt
- ☐ nuo 390 Lt iki 1000 Lt
- ☐ nuo 1000 Lt iki 3000 Lt
- ☐ nuo 3000 Lt iki 10000 Lt
- ☐ nuo 10000 Lt iki 32500 Lt
- ☐ virš 32500 Lt

20. Vagystės būdas:

- ☐ atvira vagystė
- ☐ slapta vagystė
- ☐ vagystė, įsibraunant į gyvenamąją patalpą
- ☐ vagystė, įsibraunant į negyvenamąją patalpą
- ☐ vagystė iš transporto priemonės
- ☐ transporto priemonės vagystė
- ☐ kišenvagystė
- ☐ gyvulių vagystė

21. Pagal asmens kreipimąsi:

- ☐ ikiteisminis tyrimas nutrauktas
- ☐ ikiteisminis tyrimas atliekamas
- ☐ perduota teisminiam nagrinėjimui

22. Vagystė padarė:

- ☐ vienas asmuo
- ☐ grupė asmenų
- ☐ nenustatyta

23. Nukentėjusiajam žala:

- ☐ buvo atlyginta
- ☐ buvo iš dalies atlyginta
- ☐ nebuvo atlyginta

24. Vagystę padaręs asmuo yra:

- ☐ vyras;
- ☐ moteris.

25. Vagystę padariusio asmens amžius:

- ☐ iki 18 metų
- ☐ nuo 18 iki 29 metų
- ☐ nuo 30 iki 40 metų
- ☐ nuo 40 iki 50 metų
- ☐ nuo 50 iki 60 metų
- ☐ nuo 60 iki 70 metų
- ☐ virš 70 metų

26. Vagystę padariusio asmens išsilavinimas:

- ☐ pradinis;
- ☐ nebaigtas vidurinis;
- ☐ vidurinis;
- ☐ spec. vidurinis;
- ☐ aukštesnysis;
- ☐ aukštasis.

27. Vagystę padariusio asmens šeimyninis statusas:

- ☐ nesusituokęs;
- ☐ susituokęs;
- ☐ išsituokęs;
- ☐ našlys.

28. Vagystę padaręs asmuo vagystės padarymo metu:

- ☐ mokėsi;
- ☐ dirbo;
- ☐ buvo neįgalus
- ☐ nesimokė ir nedirbo.

29. Vagystę padaręs asmuo iki nusikalstamos veikos padarymo:

- ☐ neteistas;
- ☐ buvo teistas.